Hikâye

Hudayberdi Hallı

Erkekler Nasıl Ölür?

Erkekler Nasıl Ölür?

Hudayberdi Hallı

kitabın
adı: Erkekler Nasıl Ölür?
yazarı: Hudayberdi Hallı
genel yayın yönetmeni: Şeref Yılmaz
editörü: Kâmil Yüce
kapak tasarımı: Hüseyin Özkan
iç düzeni: Özlem Özkan
yayıncılık sertifika numarası: 50311
isbn: 978-605-71338-3-0
yayın numarası: 120
baskı: Temmuz 2022

Usta Ofset
Maltepe Mah. Güven İş Merkezi B/Blok No: 83 Kat:2
Zeytinburnu/İstanbul
Sertifika No: 47612

ANATOLİA KİTAP
Cemil Meriç Mah. Halk Cad. No: 36/C
Ihlamurkuyu Ümraniye/İstanbul
Tel: 0537 717 15 65
www.anatoliakitap.com
facebook.com/anatolia.kitap

Bu eserin bütün hakları anlaşmalı olarak Anatolia Yayınlarına aittir.
İzinsiz tamamı veya bir kısmı hiçbir ortamda kopyalanamaz,
Kaynak göstermek şartıyla eğitim amaçlı alıntı yapılabilir.

Anatolia Kültür Yayınları, Ferfir yayın grubunun tescilli markasıdır.

Erkekler Nasıl Ölür?

Hudayberdi Hallı

Türkmence Aslından Çeviren:
Hüdayi Can

www.anatoliakültür.com

HUDAYBERDİ HALLI

Hudayberdi Hallı, 17 Nisan 1947 tarihinde Türkmenistan'ın Marı vilayetinde, Bayramali şehrinin Gadıryap köyünde doğdu. Bu köy Büyük Selçuklu Devleti'nin başkenti olan kadim Merv'in kalıntıları üzerinde, Sultan Sancar türbesinin batısında yer almaktadır. Yazar, orta öğrenimini memleketinde tamamladı. Çocukluğunda ve gençliğinde o zamanın kolhozunda, yani tarım üretim kooperatifinde çalıştı. Liseden sonra Aşkabat'ta Türkmen Devlet Üniversitesi'nin Türkmen Dili ve Edebiyatı Fakültesi'ne kabul edildi. Üniversiteyi bitirince uzun süre zamanın edebiyat dergisi "Sovyet Edebiyatı"nda çalıştı. Sonra bir süre sadece edebi yazılarıyla meşgul olup, resmî kurumlarda görev almadı. 1993'ten 1996'ya kadar Türkmenistan Bilimler Akademisi Tarih Enstitüsü'nde uzman olarak çalıştı.

Yazıyla ilgisi öğrencilik yıllarında başladı. "Akım Uğruna" adlı uzun hikâyesiyle kendini Türkmen okuruna tanıttı. Daha sonra yayımlanan öyküleri ve "Güyz Güli" (Güz Çiçeği) adlı uzun hikâyesi de ilgiyle karşılandı. Ardından "İkatyok" (Guguk Kuşu) romanını ve "Nakış" adlı uzun hikâyeyi kaleme aldı. Öyküleri Rusçaya, Tatarcaya, Ukrayna diline, Kazakça ve Kırgızcaya çevrildi. Bir öykü seçkisi Farsçaya çevrilip yayımlanan Hallı'nın; "Üç Kulaklı Adam" adlı uzun hikâyesi Çekçe, "Nakış" adlı uzun hikâyesini ise İngilizce olarak yayımlanmıştır.

HÜDAYİ CAN

1973 yılında Denizli'nin Çameli İlçesi'ne bağlı Kolak Köyü'nde doğdu. İlkokulu köyünde okudu. Daha sonra Denizli, Yalvaç ve İstanbul'da yatılı okullarda okudu. 1990 yılında Kabataş Erkek Lisesinden mezun oldu. Aynı yıl girdiği M. Ü. Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümünü 1994 yılında bitirdi. 2005 yılında Pamukkale Üniversitesinde Yeni Türk Dili alanında yüksek lisans mezunu oldu. 2019 yılında AÖF Felsefe Bölümünü bitirdi. Hilal Hanımın eşi, Zeynep Bike, Neval Begüm ve Vehbi'nin babası.

İlk şiirleri lisedeyken "Kabataş Gençlik" adlı okul dergisinde yayımlandı. Daha sonra da şiir, öykü, deneme ve romanlar yazıp yayımladı. Edebiyat öğretmenliği, Türk dili okutmanlığı yaptı; yabancı öğrencilere Türkçe öğretti. Türkmenceden şiir, hikâye, deneme, uzun hikâye, roman, destan gibi türlerde çok sayıda edebi eser çevirdi. Çevirdiği eserlerden yirmi kadarı kitaplaştı.

İÇİNDEKİLER

AYAZ HAN, ÇARIĞINA BAK 9
BEZ BEBEK 25
AHBAP 41
ERKEKLER NASIL ÖLÜR? 62
KÖYÜMÜN İYİ KIZLARI 90
DUAYLA OLAN 97
OYUNCULAR 102
KALEM ya da BİR KIT'ANIN TARİHİ (Mesel) 115
AFRİKA YEMİŞİ 118
TERAZİ 122
ANALAR 134
KORKAK ADAM ya da ÖZYAŞAMÖYKÜM 173

AYAZ HAN, ÇARIĞINA BAK

Çarığı çıkan ayakkabım önce canımı sıktıysa da yola düştükten sonra kalbime bir parça rahatlık geldi, yavaş yavaş sakinleşmeye başladım. Ne de olsa benim giydiğim eski pabuç yenisinden çoktu. Haydi, ayakkabı mağazasına... Paramın yettiği fiyata bunun en iyisini, üstelik üstten bağcıklı olanını alırım ben de.

Aslında ayakkabımın yırtıklarına alıştım sayılır, ömür boyu ayağımı soktuğum ayakkabıların hiçbirini yırtılmadan atmış değilimdir. Bir de her zaman ayakkabım param bittiği zaman eskir.

Daha on dört yaşında bir çocukken, Sovyetlerin kolhoz işinde tan atana, gün batana kadar çalışırdım; o zamanlar bu eski ayakkabılardan birini saklamayı da düşünmüştüm. Hem de nasıl bir ayakkabıydı o saklamayı düşündüğüm, eskinin de eskisi, paçavraya döneni. O zamana kadar hiçbir ayakkabım o kadar eskimemişti. İşte o ayakkabıyı saklayacaktım.

Koca çarşıyı kaplayan sıra sıra dükkanların arasında gezerken bir ayakkabı dikkatimi çekti. Çok hoş bir şeydi, sayasının yanları ve üstünde dikişle yapılmış nakışlar vardı, altı sarı tabanlı, öyle hoş bir ayakkabı; onu bir giysem, benim bu eğri ayaklarım nasıl da biçimli görünürdü. Üstelik fiyatı da ucuzmuş, bir de sanki ayağımın ölçüsü alınıp ısmarlanmış gibi. İnşallah etiketteki fiyat doğrudur diye dua ettim. İstediğim gibi oldu, artık o benim koltuğumda, yeni ayakkabımı göğsüme basmış gidiyorum. Bu

tip bir ayakkabıyı diğer dükkanların hiçbirinde görmedim, işte nasip dedikleri şey bu olmalı, demek benim kısmetimmiş.

Dost başına bakar, "Başı dik ise, başka her şeyin çaresi bulunur," der, sevinirmiş; düşman ayağına bakarmış: "Ayağından eskimeye başlamış, çok geçmez tepesine ulaşır," der sevinirmiş. İşte şimdi ayağıma bakan kıskanç gözler kör olsa seza değil mi?

Ben o ayakkabıyı incitmeden giydim, sildim durdum, bulduğum yağı, cilayı sürdüm. Onun üzerinde bir kış, bir bahar geçirdim, yaza çıktım.

Ama bizim yazlar da öyle el yazı gibi değil ki! Gün doğumundan gün batımına en az on dört saat pamuk tarlasında kalırsın, bu kesintisiz devam eden işe, bu sıcağa demir bile dayanmaz, traktörlerin demir dirseği kırılır, laçkası çıkar, iç organlarından dumanlar çıkarıp, hareket edemez hale gelir. Vah zavallı hayvancık, bu işlere demir bile dayanamazken insan ne yapsın? İnsan dayanıyor. Üstün başın acı terin etkisiyle epriyip omzundan düşüyor, ayağın pabucu delip çıkıyor, elindeki çapa bel eskiyip gidiyor, sen ise kımıldamaya devam ediyorsun. Benim de üstü süslü dikişli sevgili ayakkabım keseğin içine girmeye başladıktan sonra önce arka filetodan, sonra burnunda gitmeye başladı. O da gayretliydi aslında, ben ondan fenayım zaten, eskiyen yerini tamir ediyorum, dikişim tutmazsa yama koyuyorum, yaptığım işe bakıp kendimle gurur duyuyorum.

Suya, batağa giriyorum, keseklere takılıp tökezliyorum, traktörün peşinden koşuyorum, arık kazıp, gever çekiyorum; kendim bütün bu işlere dayanabiliyorum, ama pabucum git gide dayanamamaya başladı. Sanırım bu ayakkabıyı tasarlayanlar sadece düz yer için tasarlamışlar. Artık o ayağımı korumuyor, topuğumdan dolaşan ipe asılıp, tabanımın altında zar zor duruyor. Bununla yürümek bile zor, çalışmak daha zor, ama öyle de olsa aylık gününü beklemek zorundayım, yoksa yenisini alacak para mı var?

O günlere ulaşamayacak, ömrümü keseğin içinde geçirecek gibiydim. Sonunda işim rast gitti, az da olsa elimde harçlığım var. İlerdeki pazara çıktım, üç buçuk manatlık bez ayakkabıya ayağımı soktum. Bir rahat, ayağım bayram etti. Bir de benim neşemi gör, demek bir pabuç insanı yeniden dünyaya gelmiş gibi sevindirecek güce sahipmiş.

Ökçesinden başka her yeri yamanan ayakkabımı elimin tersiyle şöyle kulaçlayıp atayım derken aklıma harika bir fikir geldi. Her zaman ayakkabım bu kadar eskiyecek değil ya? Ya bu son eskiyiş ise? Kısa sürede biz Amerika'ya ulaşır, sonra onu geçeriz, ardından önümüzde bizi bekleyen komünizm var. Komünist Parti ülkede komünizmi kuracak, her yerde bolluk olacak, işte o zaman her şey bedava olur, her ne istersen bedava alabileceksin diye söz veriyorlar ya.

Tarih bizi komünizme götürüyor, şimdi her konuşma bu yakınlarda kurulacak Komünizm hakkında. Ne zaman radyoyu açsan:

"Komünizm yaklaşmada günbegün
Ey şefkatli partim, senin sayende!"

diye şarkı söylüyorlar durmadan. Biz de okulda tüm sınıf, koro halinde o şarkıyı söylüyoruz. Artık komünizm şarkıyla gelecekse de; emekle, kas gücüyle gelecekse de zamanıdır.

Evet, dünya cenneti yaklaşıyor, onun altın kapısı görünüyor artık, bir tek açmak kaldı, ona da sayılı yıl kaldı. Bu kalan yıllarda canımızı sakınmadan çalışırsak... Nasipse, sen o günleri gördüğünde, evet, gördüğünde... Bir gözünün önüne getirsene! Düşün... Sonra böyle bir yırtık pabuç bulunmaz.

Eski zamanların birinde Ayaz adlı bir çoban varmış. Onu çok ferasetli, basiretli bir adam olduğu için vezir yapmışlar, sonra vezirlikten de yükselip ülkenin padişahı olmuş. O devirde, özgürlüğün yere gömüldüğü, zulmün ise hüküm sürdüğü devirde,

onun ferasetine işte öyle saygı göstermişler. Bu devir filan nasıl harika! Ülke kendimizin, egemenlik halkın; çalışana var, çalışmayana yok, okuyan ileri gidiyor, okumayanlar dağılıp gidiyorlar. Ben ise hem çalışıyorum hem okuyorum; çalışan kazanacaksa da okuyan kazanacaksa da o ben olmalıyım. Yarın öbür gün talihim yaver gider, bir bakan olur otururum belki, kim bilir. O zaman benim mutlaka üstü bağcıklı siyah ayakkabılarım olur. Çünkü siyah ayakkabı her şartın, her devrin baş modası olmuş. Ayakkabının bağcıklı olması da esas şartlardan biri. İngiliz kraliçesinin sarayına bağcıksız ayakkabıyla girilmiyormuş.

İşte, o devirde pamuk tarlasında değil, devlet için önemli görevlerde otururken, bu geçen günlerini sana ne hatırlatabilir?.. Ayaz Han ülkenin padişahı olduğu zaman, çobanken ayağında eskiyen ham çarığını tahtının tam karşısına asıp koymuş. O öfkelendiğinde, haddini aşacağını düşündüğü zaman: "Ey, ey, Ayaz, çarığına bak! Dün sen de sıradan bir çobandın, bugün şah oldum diye, burnunu havaya mı dikiyorsun" der, yapacağı haksızlıktan dönermiş. İşte bu şekilde padişahlık yaptığı dönemde, adalette bir kılı kırk yaran bir yönetici olmuş.

Sen hangi zamanın masalını hatırlıyorsun, dünyanın şimdiki en büyük liderlerinden biri eski bir domuz çobanı değil mi? O domuz çobanı Birleşmiş Milletlerin yeşil kürsüsüne çıkıp, ayağındaki ayakkabıyı eline alarak takırdatabiliyor. Baksana şuna, ayakkabı orada da lazımmış. Ben ise daha lise öğrencisiyim, üstüne de en hızlı çiftçiler birliğinin kolhozcusuyum.

Yazık, bu bir boş kafa işte! Boş olduğundan bundan gelip geçmeyen hayal yok. Gönül denilen de tatlı bir şey görse ağzı sulanıp iştahlanan bir varlık olmalı, o sanki ters kurulmuş, hakikate, ağır zorluklara değil de her zaman iyiliğe, iyilik bulmadığı durumda, yalana meylediyor. Aman, ne yapacaksın: "İyi niyet, yarım devlet" demişler. Bu ayakkabı ot su istemiyor ya, bırak, dursun.

Önderlerin hepsi eskiden benim gibi yırtık pabuçla ya da tamamen yalın ayak büyüyen adamlar, ama görev aldıkları zaman önce yırtık pabuçlarını unutuyorlar, sonra yarı aç yarı tok, kıt kanaat yaşadıkları zamanı; ben öyle olmamalıyım, onun için de bu yırtık pabucu kendime bir hatırlatıcı nesne olarak saklamam lazım diye karar verdim. Elbette o günleri görürsem, bunu görkemli odanın ortasına sarkıtıp koyacak değilim, Ayaz Han uygarlıktan habersiz bir çobanmış nihayetinde, ben ise okumuş, bilgili, dünyadaki en gelişmiş ülkenin yurttaşıyım, onu büfede beyaz selofana sarar koyarım ve ne zaman öfkelensem, birine haksızlık yapacak olsam yavaşça büfenin zarif çekmecesini çeker ona bir süre bakarım, geçmişimi hatırlarım, tamamen başka bir adam olarak sorunu tekrar gözden geçiririm.

Aradan belki bir hafta geçmiştir, iki üç kat gazete kağıdına sarıp bir kenara koyduğum ayakkabım nasıl duruyor diye bakayım dedim, ama o yok. Gel de sinir olma, evin içindi dip bucak aradım. Kanım beynime sıçradı. Sonunda anam gelip ne aradığımı sordu. Ben anama bağırıyorum:

"Bu evde hiç insanın koyduğu şey koyduğu yerde durmaz mı?"

Anam benim halime şaşırıyor: "Bizim bu evde konulmuş bir şey gördüğümüz yok. Öyle yitecek ne koymuştun yavrum?" diyor.

Ben ona Ayaz Han olacağımı söyler miyim? Bu seferlik çarığa bakma gereği duymadan kaynayan öfkemi yutup dışarı çıktım. Bırak, giden o ayakkabı olsun, bu şekilde sağ salim yaşamaya devam edersem o günlere ulaşıncaya kadar birkaç ayakkabıyı daha böyle eskitirim muhtemelen.

Dediğim çıktı, bez ayakkabı bir ay bile dayanmadan ayağımdan düştü. Aslında bunun biraz sağlamını almam lazımdı ama para yetmiyor. Kadınların bir gün çalışması bir yevmiye ölçüsü

kabul ediliyor. Erkeklere bir çeyrek fazla veriyorlar, benim gibi öğrenci gençlere üç çeyrek, yani bir yevmiyenin dörtte üçü. Biz dört gün çalışsak üç yevmiye hak ediyoruz, ayda yirmi iki yevmiye, her yevmiye de bir manat. Sağlam bir ayakkabıya yaklaşmak için en az otuz manat lazım. Sonra bir de yalnız ayakkabıyla bitmiyor ki, kıçına pantolon, sırtına gömlek lazım, üstüne boğazından da bir şeyler geçirmek zorundasın.

Bu hesap kitap işleri beni kaygılandırıyordu, ama hangi kaygı hangi borcu ödemiş ki? Sonunda ekip şefiyle konuştum:

"Amca, biz de herkesle birlikte sabahtan akşama kadar bu pamuğun içinde koşturuyoruz. Bir iş buyursan itiraz etmiyorum, gücüm yettiği kadar hemen yapıyorum. Bu yevmiyeyi biraz arttırsan olmaz mı?"

Ekip şefinin böyle hazır cevap olduğunu bilmezdim.

"Bende bundan fazla yevmiye yok."

"Bu verdiğiniz işte eskittiğim ayakkabıya da yetmiyor amca."

"Yeten yere git sen de. Nerede yevmiye çok veriliyorsa, git orada çalış."

Bütün çiftçi birliğinde bundan fazla ücret verilen yer yok, şehirdeyse benim gibileri işe almıyorlar. Biz küçüğüz, yaşın büyük olsa da çiftçilere pasaport vermiyorlar zaten, pasaportsuz adamı kim işe alır ki?

Benim aklıma yukarılara dilekçe yazmak geldi. Çünkü bütün yöneticiler, parti ileri gelenleri halkın yanında, onları halk seçiyor, onlar da kendilerine "biz emekçi halkın kölesiyiz" diyorlar; yine de onlar çok önemli işlerle sorunlarla uğraşırken halkın günlük hayatını unutmuş olmalılar; zararı yok, ben onlara bunu hatırlatırım. Bunun için bana teşekkür ederler. "Daha önce niye gelmedin? Başka hangi sorunların var, nelere ihtiyacın var?" diye sorarlar.

Akşam eve gelip, yıkanıp, üstüme başıma çeki düzen verip çiftçi birliğinin ofisine yöneldim. Benden önce çoktan başkanın kapısı önünde nöbet tutmaya başlayanlar varmış. Uzun süre kapıda bekledik. Karnımın açlığından ve yorgunluktan oturduğum yerde içim geçmeye başlamıştı. Başkanı görünce ben de herkesle birlikte ayağa kalktım. Her birimiz kendimizce selam verdik. Başkan ise selamımızı almak yerine gözlerini belertip baktı:

"Bu ne şimdi? Ne diye kapımı tutmuş oturuyorsunuz burada?" dedi.

Bekleyenlerden karşılık veren olmadı. Bu sefer sıranın en başında durana seslendi:

"Senin derdin ne?"

"Ne olsun başkanım, o bildiğin dilencilik işte..."

"Söyledim ya, bir şey yok diye. Ne diye bir dediğimi yine bana tekrarlatıyorsun? Para yok, para. Pamuk toplanmadan ben kimseye bir kapik veremem. Böyle, insanı canından bezdirmesene. Hadi, git."

Kapıda duranlara gönüllü gönülsüz sormaya başlamıştı. Benim önümde durana seslendi:

"Senin derdin ne beybaba?"

"Benim sana bir çift sözüm var."

"Senin derdin, genç?" derken başkan beni tepeden tırnağa süzdü.

"Ben aylık ücretim için geldim."

"Aylık içinse, muhasebecinin yanına gitsene."

Ben kapıya doğru giderken ensemden başlığın sözü yalın gibi gelip yalayıp geçti.

"Şunun pabucuna bak bir! Tarlada ne kadar toz varsa alıp gelmiş buraya. Böyle bir yere gelirken insan önce bir üstüne başına bakar."

"Zaten buraya bu üst başım için geldim arkadaş!" dedim, ama içimden.

Muhasebeci beni hemen kabul etti. Dinledi. Sonra da sıcak bir tebessümle cevap verdi:

"Kurallara göre sana asla iş verilmemesi lazım. Eğer bundan haberleri olsa yukardakiler seni de bizi de hapse atarlar. Bizim okul çağında öğrencileri çalıştırmaya hakkımız yok. En iyisi sen ya sesini çıkarmadan çalış ya da asla işte görünme."

Hadi şimdi buna ne diyeceksin? Bunlara kalsa beni aldığım o yirmi iki manattan da edecekler.

Yutkunup durduğumu görünce devam etti.

"Sen okumuş bir gence benziyorsun, bu devleti kuran adamları biliyor musun: Sverdlov, Stalin?.. Onlar ömür boyu kara çizme giymişler. Onların resimleri gözünün önüne geliyor mu? Dikkat edersen başta Yoldaş Stalin olmak üzere çoğunun çizmeli olduğunu görürsün. Senin biraz yırtık da olsa ayakkabın var en azından. Şimdilik sabret, acele etme, çalışmaya devam et, işte bir de bakarsın yakında her şey güzel olur.

Yüzüm yerde eve gidiyorum. "Bunlar beni anlamadılar. Ben çalışacağım, gücüm yettiğince emekçilikten yüz çevirmeden çalışacağım, ama aylığı az. Hiç değilse aldığım ücret çalışırken eskittiğim kılık kıyafetime yetseydi, ben ondan fazlasını istemiyorum."

Bu efkarla akşam çayına ekmeğine de bakmadan, yatağıma uzandım. Ertesi gün de erkenden kalkıp işe gitmeli öyle ya.

* * *

Bildiğim yerler, bildiğim geverler, iyice sulamak lazım. İşe dalarken gönlüm açılmaya başladı: "Ben daha gencim. Acelem ne? O güzel günlere ulaşmak için çok emek vermem gerekir. Yöneticiler de söylüyorlar ya 'komünizm gelecekte olacak' diye."

Etrafa baktım, çiftçilerin hiçbirinden ses çıkmıyor, sanki onların gönlü ayakkabı filan istemiyor gibi, elinde olanla yetinip, sessiz sedasız çalışıyorlar. Sen de onların birisin nihayetinde. Evet, ben de onlardan biriyim, üstelik onlardan belki eksiğim var ama fazlam yok.

O gün yaşadığım hayal kırıklığına bedel, gece ilginç bir rüya gördüm. Ben en son varacağım yerde, öbür dünyada geziyormuşum. Kendimce olmam gereken yeri, cenneti arıyorum. Dışına demir çitler çekilmiş, içi gür iri ağaçlarla kaplı çok geniş avlular var. Oradan muhteşem çiçeklerin kokusu geliyor, kuşların şakımaları duyuluyor, ama nedense bülbül ötmüyor da serçeler cıvıldaşıyor. Hiçbir yerde cennetin ana kapısını bulamıyorum. Kapı arayarak avluların yanından bir o yana bir bu yana koşuyorum. Avluların üstüne yazılan yazıları okuyamıyorum, onlar çok karmaşık, eski, kitabi dilde yazılmış. Sonunda çiçeklerle süslü bir yerde bir kapı buluyorum. Girişte insan suretinde ama arkasında beyaz kanatları olan bir melek oturuyor. Yüzünden doğmakta olan güneşin ışığı gibi keskin bir aydınlık yayılıyor. Bu ışık gözümü kamaştırıyor. Gözümü kısarak:

"Amca, burası cennet mi?" diye soruyorum.

"Evet, ta kendisi" diye, benim ana dilimde kibarca cevap veriyor.

Çevreye bakınıp, başka diyecek bir söz bulamadığımdan:

"Burası da sıcakmış ha," diye anlamsız bir şeyler sayıklıyorum.

Yüzünden güçlü aydınlık inen ak sakallı, ak saçlı melek cevap veriyor: "Olacak o kadar, cennet de cehennemin yanında sonuçta."

"Buraya girilebiliyor mu?"

"Hayır, girilmiyor."

"Niye ki?"

"Burası senin için değil?"

"Kim için peki?"

"İdareciler için."

"Ben ne yapayım o zaman?"

"Senin kendi olman gereken yere gitmen lazım."

"Ben kolhozcuyum. Pamuk suluyorum," diye kendimin sadece bir çiftçi olduğumu anlatmaya çalışıyorum.

"Biliyorum, seni ayağındaki pabuçtan tanıdım." diye konuşuyor yüzünün aydınlığıyla göz kamaştıran melek. "Sen kendin gibilerin olduğu yere git. İşte oradan, girdiğin yerin sol yanına dönersen, orada sucular vardır. Burada durursan belli olmaz, birden cehennem bekçileri götürmesin."

Meleğin sözünü tutmak istedim, ama ayağım kayıyor, hiç yürüyemiyorum. Ne yapacağımı bilmez halde, telaşa kapılmışken, siyah kanatlı bir melek geldi, beni elimden çekip, sarsmaya başladı. O beni zorla cehenneme götürmek istiyor. Ben ayak diriyor, kurtulmaya çalışıyorum. Ama ayağımı yerde tutacak bir şey yok, kayıp duruyorum. O karmaşada birden gözümü açtım, karşımda anam. Meğer beni uyandırmak için sarsıyormuş.

"Kalk artık. Çoktan güneş doğdu. İşe geç kalacaksın."

Gördüğüm rüyaya ve uyanık oluşuma şaşırıp, bir süre uyku sersemi halde ne yapacağımı bilemeden oturdum. "Aman be, yine de anacığıma kurban olayım! O beni cehenneme varmadan uyandırdı."

Karşımda yırtık pabucum ve güneşte yanmış eski ceketim; beni pamuk tarlası bekliyor, yorgunluk argınlık demeden amelelik yapmam lazım. Bizim yurdumuzda başka şeyler kıt olsa da

emek bol, o herkese yetiyor, hem de ne kadar istersen. İşte, mesela kapitalist ülkelerde iş bulmak çok zormuş diyorlar. Orada adamı işten atıyorlarmış.

Bizi ekmekle olmasa da siyasetle yeterince doyurduklarını anlamam epey zaman alacaktı. Cennete öncelik helal emeklerini yiyen cefakâr insanların olur sanıyordum. Bizi cennetin kapısında öyle çiçekle filan değilse de en azından güler yüzle karşılarlar diye ümit ediyordum. Kazın ayağı öyle değilmiş, cennette doğanlar yine cennette kalıyorlar. Orada dışardan biri için yer boşalmıyor, üstelik cennet denilen yer cehennem kadar geniş değil, orada hepitopu yedi sekiz bölüm var, onun için oradakiler kendileri sığsa seviniyorlar sanırım.

Emekçinin yeri hangi dünyaya giderse gitsin yine emeğine ihtiyaç duyulan tarlalar olur; yakıp kavuran sıcak güneşin altı, uçsuz bucaksız pamuk tarlaları ya da hayvan güdülecek sınırsız bozkırlar. Kim bilir belki de bizi yine o alışık olduğumuz yerler bekliyordur. Komünistler: "Gelecekte iyi yaşayacaksınız," diyorlar. İnanıyorum ama onun hangi gelecek olduğunu Allah bilir. Orada da kurallar bu dünyadaki gibiyse cehennemde iyi bir iş bulursan buna razı olursun. Tam ateşin ortasında değil de görece serin yerde çalışsan, katran kazanında kaynamaktan yeğdir.

Evet, düşün, akıl yürüt. Ne kadar istesen, o kadar derin düşünebilirsin, onu sınırlandıran yok, ancak düşündüklerini içinde tutman şartıyla. Komünizmin reklamının yapıldığı dönemde bir ihtiyar: "Aman arkadaş, komünizm gelecek mi bilmem ama keminizm[1] gerçekten gelecek," demiş. Derken arkadaşları ona karşı çıkmışlar: "Öyle deme, seksen yılında komünizmin başlayacağına söz veriyorlar." O da "Boş ver, yeğenim, hükümet millete verecek ekmek bulamayınca, ne yapsın, bir şey vermeli, hiç değilse söz vermeli," demiş. Sonra o ihtiyarı şehre kapısında

[1] Böyle bir sözcük yok, kem (eksik, noksanlık) sözcüğünden uydurulmuş, yoksulluk, yoksunluk gibi anlamlar çağrıştıran bir söz.

yazısı olmayan kuruma götürüp iyice sıkıştırmışlar. "Senin zaten hiçbir önemin yok ama bu dilinle yakın çevrene, oğluna kızına zararın dokunur," demişler. O da susmak zorunda kalmış.

* * *

Endişen ayaktan başlıyorsa, başına varana kadar mesele çoğalır. Elbette bütün ömrümü ayakkabımdan şikâyet ederek geçirdim dersem yalan olur. Ayakkabının bana iyiliğinin dokunduğu yerler de oldu, bu konuda öncelikle üniversite yıllarımı hatırlıyorum. Zorlu sınavlardan geçerek üniversiteye girmiştim ama dekan bana burs vermemiş.

"Biz bursu muhtaç olanlara verdik. Sana burs vermek için imkanlarımız müsait değil. Gelecek dönem ortalaman yüksek olursa o zaman alırsın," dedi ama aslında benim ricamı dinlemek bile istemediği belliydi.

İçimden "Önümüzdeki final sınavlarına kadar nasıl yaşayayım?" dedim. Saygıdeğer hocamıza ayakkabımın yırtığını göstermek istedim ama kendimi tuttum. O ayakkabıya filan bakıyor olsa, halden anlasa, benim gibi arkası olmayan taşralıyı bir kenara koyup bütün bursları tanıdığı öğrencilere dağıtmazdı. Üniversitenin rektörüne çıkmaktan başka çarem kalmamıştı. Şansıma kapısında oturan sekreter kız yokmuş, rektör de yerindeymiş.

Ben kapıdan adımımı atar atmaz:

"Selam, yoldaş öğretmen!" diye çocukluğumdan beri öğrendiğim gibi selam verdim ve odada halı olduğunu görünce orada ayakkabımı çıkarmaya yeltendim.

Benim selamımı duyunca başını kaldıran rektör:

"Dur dur, ayakkabını çıkarmadan gir!" diye bağırdı.

Ayakkabımı çıkarmasam ne olacağını yüreğim sezmiyor değil. Sonra bir de ayakkabım yırtık olsa da çorabım sağlam.

Benim halime şaşırıp gövdesiyle ileri uzanan rektöre iki elimi uzattım.

O elimi sıkıp:

"Buyur, ne lazımdı?" dedi.

"Yoldaş profesör, bana burs lazımdı."

"Hangi fakültedensin?"

"Filfak"[2]

"Adın, soyadın?"

O benim söylediklerimi önündeki masa takvimine not aldı.

"Git, burs verirler."

"Sağ olun, yoldaş öğretmen!"

Geri geri giderek kapıya vardım, ayakkabımı elime aldım.

İşte yeni sömestre kadar ben de bursluyum artık. Çiftçiler birliğinde pamuk sulayarak aldığım aylık kadar burada okuyarak kazanıyorum. Üstelik yatakhanede yer de verdiler bana. Durum böyleyken bana böyle iyilik yapan ayakkabıyı ne diye elime para geçince atacakmışım?

Bir ara iyi bir ayakkabı da edinmiştim, ama peşin peşin bedelini ödedim. Bu olay ülkemizin baş başkenti Moskova'da gerçekleşti. Çiftçilerden bir grubu tarım ürünlerinin kazananları sergisine götüreceklerdi. Senin de gitmen lazım dediklerinde ayağıma giyecek ayakkabı bulamadığım için terlikle gittim. Ne yazık ki Moskova'nın havası Türkmenistan gibi değil, her gün değilse gün aşırı yağmur yağıyordu. Birazcık çilese de yeterli, çorabım hemen ıslanıyor; soğuk, ıslak çoraptan geçip doğruca kafama ulaşıyor.

---

[2] Filoloji Fakültesinin kısaltması.

Merkezi Alışveriş Merkezine, daha doğrusu SSCB'nin en büyük alışveriş merkezine gittim. Ben gezerken birden millet bir şey için kuyruğa girmeye başladılar. Ben de hemen sıraya geçtim. Sonra ne satıldığını sordum, "erkek kundurası" dediler. Şansa bak, gökte ararken yerde bulmuştum aradığımı! Bunun üzerine o kadar da nasipsiz değilmişim diye sevinmedim değil. Gözünü sevdiğim, parıl parıl parlayan siyah ayakkabı satılıyor, hem de üstü bağcıklı. Ama ne yazık ki sadece iki numarası var 40 ve 41.

"Kırk üçü yok mu?" diye soruyorum

"Yok, bu iki numara var. Alacak mısın almayacak mısın?"

Hiç almaz mıyım?! Üstelik o kadar sıra beklemişim. Kırk biri aldım. Biraz dar geleceğini biliyorum ama elden ne gelir?

Merkezi Alışveriş Merkezinden çıkıp Büyük Tiyatro'nun önüne geldim. O büyük tarihi yerde, dünya uygarlığına katkıda bulunan insanların gezindiği ve dinlendiği yerde kendimi boş banklardan birinin üzerine bıraktım. Kutusunu açıp, satın aldığım ayakkabıya bakıyorum. Ayakkabıdan deri ve fabrika kokusu geliyor, parlayıp duruyor, kıyıp içine ayak sokulacak gibi değil. Bu ayakkabıyı giydikten sonra, şu üstünde üç atlı heykel olan yüksek binaya girip bir opera dinlesen!

Ayakkabı tahmin ettiğim gibi ayağımı sıktı, ama satılanı almasan başka ne yapacaksın? Bizim Türkmenistan'ımızda bunun gibi ayakkabılar asla satışa bile çıkmıyor. Biraz yürüsem genişler, ayağım alışır umuduyla dar da gelse onu giymem lazım.

Üzerinde bir yaz geçirdiğim terliğimi yeni ayakkabının kutusuna koydum da "Hoşça kal, azizim," deyip, kenardaki çöp kovasına attım.

Devrimin babası, bize baht kapısını açan, bizim büyük saygıdeğer atamız sayılan saçı sakalı uzun ihtiyarın adını taşıyan metroya doğru ceylan gibi sekerek yürümeye başladım. Yeni

ayakkabılarımla ayağım yerden hafif kalkıyor ama yürüdükçe ayağımı sıkıyor. Epey bir acıyı tatlıyı görmüş olan, her azaptan bir kabarcık iz kalan ayağımın ağrısına dayansam da işte, gözlerime söz geçiremiyorum, ağrı gözyaşına dönüp akıyor... Metroya vardım, daha ileriyse gidemedim. Oradan da tövbe edip geri döndüm. "Kurban olayım eskim sana" demişler, şimdilik Moskova'da o eski ayakkabım ile dolanayım, eve vardığımda bunu ayağıma olacak bir ayakkabı ile değiştiririm.

Demin oturduğum yere gelip, ayakkabımı attığım yere baktım. Yok! Orada sigara izmaritinden başka bir şey yok. Belki onu biri yeni ayakkabı sanıp almış, sonra atmıştır düşüncesiyle Büyük Tiyatro'nun yanındaki büyün çöpleri bir bir kontrol ettim. Buradan kalkıp gideli daha ne kadar vakit geçmiş olabilir ki? Bu şekilde iğne bile arıyor olsam bulurdum. Ama eski çarığımı bulamadım. Ondan sonra Moskova'da geçirdiğim günlerin hepsini gözyaşıyla geçirdim. Daha ayakkabıyı giymeden gözüm yaşarmaya başlıyordu. Ayakkabın darsa, geniş dünyadan hayır yokmuş. Her çözümsüz olayın bir çözümü vardır; eğer bir yoksunluğunu çözecek çare bulamadıysan, o yoksunluğu çözme, boş ver.

...Arzu ettiğim ayakkabı ondan sonra da ayağımla buluşmadı. Ama bende ayakkabı yerine daha değerli, güzel bir umut yaşıyor. O öyle bir sevimli ve gönül kanatlandırıcı ki ona ulaşmak için gece gündüz çalışıyorum. Umut sınırsız da olsa, insanın gücü kuvveti, en fenası da ömrü sınırlıymış. İşte o tükenmek (gittikçe azalıyor) üzere. Eskiden nezle denilen şeyi ayakta geçirirken şimdi yorgan döşek yatıyorum, ateş ve iştahsızlık beni yere yıkmaya yetiyor. İşte iki dostum halimi sormaya geliyorlar. Daha dış kapıda selam verdiklerinde, onları seslerinden tanıyorum. Bir kibarca:

"Recep evde midir?" diye soruyor eşime.

Diğeriyse:

"Ne soruyorsun ya, baksana ayakkabısı burada," diyor.

Evet, kapının önünde benim ayakkabım duruyor olmalı. O ayakkabının olduğu yerde ben de varım, ben iki olmadığım gibi, ayakkabım da hiç çiftelenmedi. Ömür boyu, bir ettiğim işe, bir de ayakkabıma vefalı olmuşumdur. Başka bir şey görmediysem de çokça azap gördüm ama öyle her cefa çekenin Eyüp ya da İsa Mesih olmayacağını idrak etmek için çok yıl yaşamam gerekti. Yoksa cefa denilen şeyin şöhret tacı olmadığını işitmişliğim de vardı. Bende akıl çoktur sanırdım, meğer başımdaki akıl da cebimdeki paradan fazla değilmiş.

Arkadaşımın kapıdan adım atarken söylediği alaycı söz ayakkabı hakkındaki eski derdimin küllenen közünü uyandırdı. Şimdi o tarafa yırtık bir ayakkabıyla gitmemek için bunun yenisini ve daha sağlam olanını edinebilsem iyi olur. Ayakkabımı görür görmez bu dünyada kim olduğumu anlayıp bana gülseler ya da acı acı gülümseseler, ölüler diyarında bir kez daha ölürüm.

Ama, henüz zaman var ya, umutla imkân da yok değil. Şu soğuk algınlığından kurtulup bir ayağa kalkayım da...

Çarığı çıkan ayakkabım önce canımı sıktıysa da yola düştükten sonra kalbime bir parça rahatlık geldi, yavaş yavaş sakinleşmeye başladım. Ne de olsa benim giydiğim eski pabuç yenisinden çoktu. Haydi, ayakkabı mağazasına... Paramın yettiği fiyata bunun en iyisini, üstelik üstten bağcıklı olanını alırım ben de.

1989

BEZ BEBEK

Çöl. Rızıkta cimri, eziyette cömert bozkır; kışın zorlu ayazını, yazın kavurucu sıcağını içine çekerken beş günlük baharda lalelerle, gelinciklerle kaplanmıştı. Onun bu halini gören, çöl değil bu, olsa olsa cennetin bir bucağı, derdi.

Ter döküp dört bir yana savrulan kabarık bulutlar yaylaya çıkan yörük göçüne benziyor, Sazak'ın delişmen gönlünü doğduğu diyara, ondan da uzaklara, yabancı yurtlara uçmaya kışkırtıyordu. Kalbi yerinde duramayacak hale geliyordu bu havada, içinde tarifi zor bir heyecan çırpınıyor, dışarı çıkmaya çalışıyordu sanki. Bu günler bir baksan neşeli, bir baksan kederliydi.

Tan yeri ağarırken bir yerden çıngırak sesi geldi kulağına. Biri ince sesiyle "Tart! Tart! Hay!" diye bağırıyordu.

"Yaylaya çıkan Türkmen göçü mü acaba? Ama yok, göç olsa böyle erken yola çıkmazdı. Hive'den dönen kervandır bu. Akşamdan haberim olsaydı onların sohbetine katılırdım. Yazık oldu. Yurttan yurda yol alan kervan. Anlatacakları bir sürü ilginç şey vardır onların..."

Çobanın düşüncesi meraklı çocuk gönlü gibi kervanın arkasından koşturdu. Elindeki eğri değneği sallayarak sürünün önündeki sakallı erkeci sesin geldiği tarafa çevirdi. Niyeti kervanı takip etmek değildi aslında. Yine de bu derece yalnızlık

çekerken insan ve deve izlerine gözünün düşmesi bile gönle teselli veriyordu. İnsanoğlu nelere razı olmaz ki, bu yalnızlıktan kaçtıkları için, gençler çöle gidip, çoban olmak istemiyorlar; ama bir de gelirsen, bağlanıp kalırsın çöle. Başlarda Sazak'ın öyle fena canı sıkılıyordu ki, dervişler gibi hu çekip alıp başını gidesi gelirdi, sonra yavaş yavaş dinginleşti. Canı sıkılınca sesini yükseltebildiği kadar yükseltip "Yar-eeey, caanaa" diye türkü çağırdı. Hayvanların yaralarını temizlemek için kullandığını cımbızını, kendisi için taşıdığı küçük makasını alıp sakalını bıyığını düzeltti. Bir yaşlı çobana yalnızlık belasından söz açınca onu: "Alışırsın yeğen, başka çaresi yoktur," diye teselli etmişti. "Zamanla kalabalığı özlemez olursun, mal peşinde geze geze kendin de mala benzer gidersin. Eve gitsen çocukların gürültü patırtısı, insan sesi beynini yaracak gibi olur, insanlarla konuşacak şey bulamazsın. Köyde bir iki gün yatar kalkar yine bu ıssız enginliği özlersin."

Elbette bu burnu sümüklü, aksırıp duran hayvanlarla bir olmaktan Allah korusun, bu belki de diriyken gömüldün demektir. Sazak ele güne karışmak, çiftçilik yaparak ömür sürmek istiyor. Şu anda, geçip giden kervanın en azından izini göreyim diyerek gidişi de bunun için değil mi zaten.

Kervan izleri!.. Çifte oyuk olarak kalan deve izleri, eşek toynağının kazdığı küçük çukurlar, ökçesi yamanmış çarıkların izi... Bu izler yedi kat yabancının değil de bizzat kendi hısım akrabasının bıraktığı izlermiş gibi sevimli görünüyordu gözüne. Çobanın kalın dudakları açıldı, yere eğilip izleri dikkatle inceledi.

Sazak henüz küçükken kendisi gibi oğlanlarla suya girdiklerinde çırılçıplak oğlanlar tepsermiş kumun üstüne otururlardı da tıpkı şu devenin izine benzer iz bırakırlardı. Zalim eşeğin kazdığı çukura baksana, gece boyu arpayla karnını şişirmiş olmalı, yoksa böyle kendinden emin yürümezdi.

Kervan onun tahmin ettiği kuytuda mola vermiş. Deve tezekleri, denklerin izi, ortada ocar odununun külü. Belki içlerinde sözden sazdan hoşlananlar vardır, dutar çalmayı, türkü söylemeyi bilen vardır. Onun türkülerinin Sazak'ın "Eyyy can"ı gibi olmayacağı belli. Nasibinde yoksa elinden bir şey gelmez, yoksa hiç olacak şey mi, kervan burada mola versin, sen diğer tepenin arkasında yat. Başını pişmanlık ve kederle iki yana sallayıp arkasına dönünce orada kum akasyasının dibinde yatan beyaz bir şeye gözü takıldı. Vay arkadaş, buna baksana!..

Bir bez bebek!

Türlü renkten ipek kumaşlar karıştırılarak yapılmış sevimli bir bez bebek bu. Şunun al yanaklarına baksana bir, süzülüp duran göz kapaklarına, kara kaşlarına...

Yenleri, yakası nakış işlemeli uzun entarili; kenarlarına nakışlı şerit çekilmiş iç gömlekli, ayağı Nogay pabuçlu bir karış boyunda kadın karşısındaki yabancı adamdan utanmadan, çekinmeden, onun karşısında gözlerini süzerek yatıyordu işte. Sazak onu aceleyle alıp yukarı kaldırdı, nasırlı kaba ellere ilk kez değen ipek elindeki kabarcıklara ilişince dokusu bozulacak, ipliği kaçacak gibiydi. Çobanın kalbini bir telaş kapladı, çatlak dudaklı çenesi titremeye başladı, beyazı biraz kızaran ela gözleri külü sıyrılmış köz gibi parlıyordu. Sonra sıtma tutmuş gibi sandıramaya başladı.

Bez bebeği iki eliyle nazik bir şekilde tutup dereye koştu. Sonra tepeye çıkıp kervanın arkasından, gittiği yöne baktı. Kervan artık ses ulaşacak mesafeden uzaktaydı. Çoban masum gözleri ışıldayarak tekrar bez bebeğe baktı. "Ne yapalım, sen kervandan ayrılıp kalmışsın." Çoban ondan özür diler gibiydi, bez bebeğe gelince pek de geride kaldığına pişman gibi görünmüyordu.

Telaşlanan çoban bebeği sağa sola çevirip açgözlülükle inceledi. Bunu biri kızına almış olmalı, kim bilir belki de bir afet

dilbere hediye olarak alınmıştır. Her kime niyet edilerek alındıysa, işte şafağın alacakaranlığında kervandan düşmüş, kalmış. Sanki bu bez bebeği o bana yar olsun diye çalının dibinde unutmuşlar.

Gerçekten böyle harika bir şey insan elinden çıkmış olabilir mi? İnsan böyle bir şey yapabiliyorsa yalnız can vermek kalmış buna. Çobanın saf gözleri parladı, güneşle yanıp sertleşen yüzünde kırışıklar ortaya çıktı.

Sazak öğleye doğru çoban kampına döndü. Gezerek ayaklarını açan mallar geviş getirip yatmaya durdular. Çoban daha önce bir su birikintisinin durusundan aldığı suyla ibriğini doldurup ateşe sürdü. Ekmek torbasından biraz sertleşmiş yağlı kömeç ekmeğini çıkardı. Bir kâse çayla kömecin başına oturup bebeği tekrar eline aldı. Çobanın gözleri tekrar önceki gibi sevinçle gülümsedi, gülümsemeyi beceremeyen dudakları yayıldı. Bez bebeğin entarisinin eteği çobanın parmağına takıldı. Sazak'ın kalbi heyecanla çarptı. Tam o anda ön ayaklarına yaslanıp yatan köpek birden yerinden kalktı ve yüksek sesle havladı. Köpek sesiyle irkilen çoban bez bebeği yan tarafında duran kepeneğin altına soktu, değneğini alıp ayağa kalktı. Ama çevrelerinde kimse yoktu. Köpek belki de bir kokarcaya ya da oklukirpiye ürümüştür.

"Hey, defol ordan, baş belası!" diye, kendisini rahatsız eden köpeğini azarladı.

Kepeneğin altından bez bebeği çıkarırken, onu niye gizlediğine kendisi de şaşırıyordu.

"Hay çoban, aklın şaştı herhalde?! Bebek dediğini çocuk, hem de kız çocuğu oynamaz mı? Öyleyse neden ağzın kulaklarında, he?"

Bez bebeği incitmekten korkuyor gibi ağıl çiti yaptığı çalıların üstüne koydu. Buz gibi olan çayından acele etmeden bir yudum aldı da kalanını ileri doğru serpti. Kalkıp uyuşan ayaklarını açtı.

Bu ıssız bozkırda kendinden başka kimsenin olmadığını bilse de çoban kampında sanki misafir varmış gibi bir duyguya kapılmıştı. Kendi kendine bir ezgi mırıldanıyordu, keyfi yerindeydi. Çöven otuyla kara kazanı kazıya kazıya yıkayıp yemek pişirdi. Elinden geldiğince kamp yerini toparladı. Kara keçeyle kepeneğini oturduğu yerden uzağa götürüp çırptı. Kenarı aşınmış, çatlamış küçük ağaç teknede hamur yoğurdu. Hamurunu toplayıp örttükten sonra kumun üzerinde ateş yaktı. Közleri bir kenara ayırıp, sıcaktan yalın gibi kaynayan kumun üzerine yassılttığı hamuru yerleştirdi. Kumun altından çıkan yusyuvarlak kömeç ekmeğin esmer yüzünü yağlı mendille sildi. Yemeği önüne almadan önce sürüyü yayılmaya bıraktı. Yemek yerken, onu da davet ediyor gibi dönüp dönüp bebeğe bakıyordu.

Sürünün arkasından yetiştiğinde, bir tümseğe yaslandı, cübbesinin cebinden bir paçavraya sarılmış cımbızını, makasını, ayna parçasını çıkardı. Kirli camın arkasında saf bakışlı, zayıf avurtları gün yanığı, biraz yassı burunlu bir adam göründü. Çorak tarlanın tuzlu toprağını andıran seyrek kara sakalını kimi kıllarını yolarak düzeltmeye başladı. Paslı cımbızın her kılı ısırıp çekişinde teninden bir parça da yolunuyor gibiydi. Sonra artık ağrı hissetmemeye başladı. Budaklı ağacın budanışı gibi kara sakal yavaş yavaş bir düzene giriyordu. Çoban ikide bir başını kaldırıyor, gönlünün özlediği yere, kampına doğru bakıyordu.

Akşam geç saatlerde ağıla dönen mallar yeşil otlarla karınlarını iyice doyurdukları için kütür kütür geviş getiriyorlardı, birbirine sokuldular, göğüslerini yere verip yattılar.

Çoban çayını önüne alıp, yan gözle bebeğe baktı.

Sonra birden onu ilk kez görüyormuş gibi dikkatlice baktı ve "hah" deyip yerinden kalktı. "Bu Melike'ye benziyor yahu. Yok artık, bunu yapan usta Melike'yi tanıyor mu acaba? Baksana, hık demiş burnundan düşmüş..."

Melike'yi ilk kez buna benzer şekilde görmüştü. Bez bebeği yapan usta Melike'nin suretini bundan iyi gösteremezdi, eğer daha ileri gitse günaha girerdi.

Yeni gelen gelinin hiçbir yeri, hatta gözü de eli de görünmüyordu, o bir bez bebek gibi, aşırı süslüydü. Yine de o süslü, nakışlı giysilerin içinde çok güzel bir kadın olduğu belliydi.

Düğün akşamı ozan saz çalıp türkü söyledi. Küçük oğlan annesinin dizine yaslanıp otururken uyuyakaldı.

Evlerine dönerlerken, uykuyla uyanıklık arasında zar zor adım atan çocuk annesinin yeninden çekti:

"Anne, ozanın söylediği türkü ne hakkında?""

"Bir kızın güzelliği hakkında."

"Hangi kızın güzelliği?"

"Bu gelen gelinin."

Onlar evlerine döndükten sonra da Sazak yeniden uyumak üzere gözlerini kapadığında da düğün evinden müzik sesi geliyordu. Sanki ozan gelinin güzelliğini anlatarak sabaha kadar türkü çığırmış gibiydi.

O ses, o makam Sazak'ın kalbinde yer etti.

Bez bebek süzgün göz kapaklarını kaldıracak gibiydi. Eğer böyle bir şey olsa çoban ona ne der? Bu düşünce aklına gelince, böğründe huzursuzluk baş gösterdi, belki ona öyle geliyordur ama, o sırada sanki yüzü de kızarmış gibiydi. Aslında adamlar kadından niçin utanıyor ki? Ne diye onun önünde kendini suçlu hissediyor acaba? Belki adam kadını ne kadar sevse de yüreğinin bir köşesinde ona aç kurt gibi saldırmak hevesi saklandığı için öyledir. Böyle derken, Sazak ilk kez bir namahremle yüz yüze geldiğinde, içinde böyle bir niyet yoktu elbette. O zaman henüz çocuktu.

Annesinin vefatından sonra el kapılarında el ulağına dönmüş, o kapıda bu kapıda koşturup duruyordu. Yazıda yabanda, nerede akşam olduysa orası onun eviydi. Güz geldi, geceleri hava soğumaya, rutubeti artmaya başladı. Bir keresinde çok üşüdü. Ne kadar uyumak istese de soğuk vücuduna iğne gibi batıyordu, gün doğumunu beklese daha vakit çok.

Uyuşmaya başlayan ayaklarını hafifçe atarak atların beslendiği ahırın kapısını açtı. Tavlada obanın zengini Gacar'ın bugün yarın doğuracak kısrağı vardı. Onun için ahırın içi temiz ve ılıktı. Sazak kısrağın çıkardığı sesleri önemsemeden gitti, kendini yalaktaki ot yığınının üstüne attı. Kısrak rahatsız olmuş, ayağını yere vuruyordu.

"Mal sahibine çekmezse haramdır," dedikleri doğruymuş. Buna bak, benim gelişimi kıskanıyor. Uykudan gözleri süzülürken içinden, "Ben senin çiçekli yoncana ya da ılık suyuna tamah edip gelmedim buraya, sabahı çıkarsam yeter," diyordu.

Beli bükülmüş, artık oturmakta kalkmakta da zorlanan yaşlı babası "İki kısrağı olsa Gacar'a başka bir şey gerekmez," diye söylenirdi. Yaşlı kurt malının mülkünün idaresini oğlunun ele almasını, zenginliğini çekip çevirmesini bekliyordu. Gacar ise daha çocukça meraklardan vazgeçememiş, işi gücü bu kısrağın bakım görümü olmuştu. Zamanında yarışlara katılan bu cins kısrağı bir doru ata çektiler, Gacar şimdi onun doğuracağı ilginç tayı bekliyordu. Sonra bir de bir boş vakit bulsa hemen koşup Melike gelinin yanına varıyordu. Daha yenice baba evine yaptığı ziyaretten dönen ak tenli, selvi boylu gelin zenginin oğlunu kapısına kul etmiş gibiydi. Onun yanına bir girdikten sonra kolay kolay çıkmazdı.

Nazlı kısrağın yalağında biraz kestirip uyanan Sazak kısrağın arka ayaklarının altında ayağa kalkmaya çalışan ama bir düşüp bir kalan tayı gördü. Yeni doğmuş tayın anasının yalamasıyla yol yol olan ıslak bedeni eşikten sızan ışıkta parlıyordu.

Sazak tayı uzan uzadıya izlemedi, donunu yukarı çekip tavladan ok gibi fırladı. Obanın sıra sıra yurtlarının ortasındaki sekiz kanatlı ak eve doğru koşarken:

Zengin Gacar'a saygısından, herkesin seslendiği gibi "Bay Ağa, Bay Ağa!" diye bağırıyordu. Soluk soluğa kalmıştı.

Üstünde kilim asılı kapıdan hızla yurda daldı. Ne var ki "bay ağa"nın yattığı yer boştu, onun yastığında bir tutam saç yatıyordu. Yorganın diğer yanında bembeyaz iki baldır yukarı doğru kalınlaşıp gidiyordu. Çocuk yumruğu gibi kabarmış duran beyaz diz kapağı, bedeninin her bir parçası güzelliğini daha da artırıyordu. Aradaki ince beline, çukur göbeğine yurdun çapraz ağaçları arasından ışık düşüyordu. İki göğsü iki yana serilmiş, bağrı genişçe açılmıştı. Sonra toplanan ipek entari. Yeni yarılmış goncaya benzeyen kırmızı dudak, kara gözleri örten, süzülüp duran göz kapağı, yayılmış kaşlar, dağınık saç... Ala yorganın üstündeki sınırsız güzellik büyük bir güçle çocuğun gözünü kendine çekti.

Melike göz kapağını süzerek açtı ve ödü patlamış gibi korkuyla doğruldu. Göğsünde toplanan entariyi aşağı indirmek için bütün gücüyle çekti. İyice katlanan entarinin kıvrımları açılmak bilmiyordu. O aceleyle yüzüne gelen kızarıklık Melike'yi çok daha değişik gösteriyordu, onun artık göğsü de saçı da başka türlüydü. Derken birden ayakucuna serpilen yorgana yapıştı ve arkasına döndü, bu kez eskisinden de çarpıcı görünen bembeyaz arkasına yorganı örttü.

Ağzı açık kalmış, bütün varlığıyla kocaman iki göz haline gelmiş Sazak'ın bacakları titriyordu. O an gördüğü bu ilginç şeylerden gözünü ayırmak şöyle dursun aşağı düşen çenesini bile kapatamıyordu. Göğsüne bir serçe hapsedilmişti sanki, kanat çırpıyor, göğüs kafesini yarıp çıkmaya çalışıyordu. Sonra nasılsa bir güç Sazak'ı geri döndürdü.

Dışarı çıkınca, soğuk rüzgâr terleyen alnını yalayıp onu kendine getirdi. O anda nasıl bir tehlikeyle karşı karşıya olduğunun farkına vardı, çabucak evin yakınlarından yok olması gerektiğini anlayıp, vakit yitirmeden ecelden kaçmanın çaresini aradı. Ne var ki atan yürekte ne irade ne bu yerden ayrılmak isteği vardı. Tam o anda omzuna attığı kuzu postuyla Gacar Bay karşısında göründü.

"B.. ay a.. ga!" O dilinin damağına yapıştığını konuşmaya çalışırken anladı. "Kı.. kısrak doğurdu."

"Ne? Nasıl? Erkek mi, dişi mi?"

Sazak cevap veremedi.

"Koş, ona su götür, ben hemen geliyorum."

Kuyudan su çekmeye Sazak'ın gücü yetmiyordu. O ağır bir suç işlerken yakalanmış, şimdi de korkunç cezasını bekleyen bir suçluydu. Gördüklerini ve bunun için çekmek zorunda kalacağı cezayı hayalinde tartıyor, bunlardan hangisinin ağır geleceğini bilemiyordu, sadece ömrünün çok kısa olacağını tahmin ediyordu. Boğazı doldu. "Anneciğim, kucağını aç, şimdi ben de senin yanına geliyorum..." Birden hıçkırarak ağlamak istedi. Ama boyundan posundan, çevrenin sessizliğinden utanacağı için sesi boğazında düğümlendi. Tekrar gökyüzüne tırmanmaya başlayan güneş de huzmeleriyle onun haline ağlıyor gibiydi.

Kısrak önüne koyulan suyu burnunu buruşturup kokladı, yüzünü kenara çekti. Bir süre sonra zengin ağanın oğlu geldi. Belki de ona öyle gelmiştir, Sazak ensesinden bıçaklanacak gibiydi. Ölümcül kılıcın soğuk ucunu bedeni hissetmiş gibi, titremeye ve ürpermeye başladı. Fakat bıçak değil Gacar'ın keskin ve meymenetsiz bakışıydı bağrını delen. Genç ağa elini kaldırmadı. Yine de tehlike geçmiş sayılmazdı. Çeşit çeşit işe koşarak bir şekilde akşamı etti. Ertesi sabah bile ara ara birden olay aklına geliyor, çaktırmadan sağına soluna bakınıyordu.

Aradan beş gün geçtikten sonra, tesadüfen Melike'ye rastladı. Salınıp gelen Melike gelin de Gacar gibi gözünü belertip baktı, ama onun bakışı öfkeli değil, yumuşak ve alaycıydı, bundan sonra Sazak'ın korkusu yatışmaya başladı, Gacar'ın çirkin bakışları ise yatışmadı. Haksız yere elimi kana bulayacağıma, bırak çöllerde kendi kendine yok olsun gitsin demiş olmalı ki, onu çöle gönderdiler, bak işte o zamandan beri kaç zaman geçti, Sazak büyüdü gitti.

Gerçekten, o zamandan beri ne kadar vakit geçti acaba?

Sazak bu olayı ne kadar hatırladı acaba? Sırçayla kaplanmış gibi parıldayan ak beden onun gözünün önünden hiç gitmedi. Şaşılacak şey! Kadınlar salkım saçak, kat kat giysilerinin arkasında böyle yürek sarsıcı şaşırtıcı bedeni gizliyorlar deseler, inanılacak şey mi? Bunların hepsi böyle mi? Bu bez bebeği yapan usta Melike'yi nereden biliyor acaba?

Onun kalbinde o küçükken duyduğu ezgi yankılanmaya başladı.

Gece yarıyı geçti. Çoban bez bebeği kenara koyup gözünü kapattı, ama gözünde uykunun zerresi yoktu. İçinde bir göze görünmez güç onu iki yana savuruyor, çırpınıyordu; eliyle göğsünü yarmak istiyordu. Her zamanki gibi "Ben niye onu gördüm? Gözüm değince geri dönsem olmaz mıydı? Sonra Gacar Bay beni niçin yok etmedi? Aslında niye daha önce ölüp gitmedim ki?.." diye kendi kendine kızmaya, söylenmeye başladı.

Artık gözünün yumulmayacağını anlayınca doğrulup oturdu. Bebeğe gelince, yatamayan çobanın yerine sessiz sedasız yatıyordu. Çobanın hayali koşuşturan bir çocuk gibi her yana at sürmeye başladı. "Hadi, bebek, sen uyansan olmaz mı? O kez Melike'nin yaptığı gibi sıçrayıp yerinden kalksan..." Aklına gelen düşüncelerden utanıp, yüzünü çölün zifiri karanlığına çevirdi.

Yüksek yüksek kum tepeleri yıldızların ışığı altında uzanmış yatıyordu. Yüzü grileşmeye başlayan gökyüzünün baş köşesinde, o öteki uçta, çok uzakta tan yıldızı bir mum gibi ışıldayarak sabahın çok da uzak olmadığını haber veriyordu. Çobanın bakışı ufukta gezindi, sonra yine bez bebekte durdu. "Ah, sen bir uyansaydın! Şimdi uyanıverseydin!.."

Alacakaranlıkta bebek geline değil de ak kaza benziyordu. Çoban kendi kendine düşüncelere dalmışken mırıldanmaya başladı. "Uyanıverseydin!.. Uyan sen, artık!.."

Birden onun aklına sığırcık sürüsü gibi, küme küme cümleler gelmeye başladı.

"Sen bir kuğu, ak kaz,
Kalk yerinde, çalalım saz,
Biçareyim etme naz,
Nazlı gelin, eeeeyyy, uyan artık..."

Etraf sessizdi. Kararmış yatan tepeler çobanın sesini dikkatle dinliyor gibi seslerini çıkarmadan susuyorlardı.

"Sen bir suna, bir yeşilbaş,
Aman duymasın hiç kardeş,
Ne yatarsın, böyle sarhoş,
Sarhoş yârin, eeeyyy, uyan artık...
Uyan artık!.."

"Kendin sarhoş olmayasın, çoban?" diyerek içini dinledi. "Bu aklıma gelenler de ne? Türkü mü? Yok ya, türkü yakmak nere, biz nere..." Her ne olduysa olsun, keyfi yerindeydi. Hayal kurup, uzaklara göz dikip otururken, o seherlerde görünen tan yıldızına benzeyen hafif terlemiş ak boyunu göz önüne getiriyordu. Hayalini yine Melike kaplamıştı...

Sabahleyin Sazak'ın canı çay çekmedi. Seher vaktinin çiğine basıp mal peşinde gezerken kahverengi hotozlu sazlar, sarı

püsküllü selinler, yeşil kum akasyaları ona her zaman olduğundan daha farklı görünüyordu. Arada bir tan vakti hayaline gelen cümleleri tekrar yüksek sesle çığırıyordu. Bunu söylemek ona "Yar -eeeyy can"ı söylemekten daha hoş geliyordu. Şarkı söylerken gönlünün derdi eksiliyor gibiydi.

Çoban bazen içini dinleyip düşünceye dalıyordu. "Benim bu halim ne ki? Hiç olacak şey mi, bir adamın bez bebeğe meylettiği görülmüş şey mi? Belki de bu alabahardandır. Alabahar insan bedeninin her kemiğini tek tek sökermiş. İşte, bahar adamakıllı kendini gösterse gönül de kendi kaderine razı olur. İnsan gönlü sınırsız bir şey, onun hududuna kim ulaşmış?"

Bu arada onun düşüncesini bölen tek şey sakar toklu oldu.

Sakar toklu boynunu öne uzatıp, ağır ağır soluyordu, bir yandan da yatacak uygun yer arıyor gibiydi. Sazak daha yaşı gelmeden yanlışlıkla koça katılan, memesi gelişmeye başlayan bu genç koyunun durumunu hemen anladı. Onun ilk gebeliği olduğu için hem kuzusunu çobandan kıskanıyor hem de yardım istiyordu. Öyle bir çırpınıyordu ki sonunda halsiz düştü. Çoban daha fazla beklemeden kuzunun bir eliyle başını bir eliyle ön ayağını tutup çekip aldı.

Kuzuyu ağıla götürürken koyun da sürünerek peşinden geliyordu. Kepeneğin üstünde yatan kara kuzusunu burnundan ses çıkararak kokluyordu, kuzunun dışındaki pis perdeyi şefkatle yalıyordu. Yavrusunun canını kontrol ediyor gibi burnuyla kuzusunun böğrüne arada hafifçe vuruyordu. Sonra tekrar önceki şefkatiyle kuzunun bedenini yalıyordu.

Bir süre kuzucukla anasına bakan çoban kendi kendine başını salladı.

"Siz ikiniz de dirisiniz," dedi, sevinçle. Koyuna ayrıca şöyle seslendi: "Sen artık kurtuldun. Fazla eziyet çekmedin," sonra onun yavrusuna olan şefkatine acıdı, kibarca azarladı, "Seni gidi

akılsız hayvan, ne diye böyle acele ettin? Senin daha gelecek yıl kuzulaman lazımdı. Evlat eziyeti mi çekmek istedin? Boş gezip durmaktan bıktın mı? Acelen neydi ha? Gerçi belki de sen doğru olanı yapmışsındır. Çünkü ömür dediğin sayılı gün, yıl geçer, sonra senin gibi bir tokluyu gösterirler de 'Şu sakar koyunun var ya, filanıncı doğumu olsa gerek,' derler. İyisi mi, çoğal, çoğalabiliyorken. Bu dünyaya gelme sebebin ne, değil mi?"

Aklına kendi durumu gelince başka türlü düşündü: "İçindekini bunlar gibi doğurup, dışarı çıkarmak mümkün olsaydı." Başını salladı: "İşte, yürekte olanı doğurmak mümkün olmuyor öyle."

Sürüde erken doğan kuzu vardı artık, fakat bu durum bile Sazak'a derdini unutturamadı. Bez bebek çobanın aciz gönlünü ve iradesiz hayalini elinden almıştı. Bu zorlu zamanda, bu çaresiz hasrette onun tek yoldaşı, tek dert ortağı içinden kaynayıp çıkan kendi sesiydi. Kalbinden ağıta benzer avaz yankılanıyordu. Şaşılacak şey, bu avaz da ona arkadaş oluyordu, kendi sesi onun bu çıplak dünyadaki tek dostuydu.

Kalbinde o zamanlar, daha çocukken duyduğu ezgi yankılandı, fakat şu an hayaline gelen ezgi öncekinden farklıydı.

Geceyse hayaline daha önce olduğu gibi sığırcık sürüsü gibi, ilginç cümleler gelmeye başladı.

Çölde gezen Türkmen göçü...
Mürekkepten kara saçı...

O kendini her ne kadar neşeli göstermeye çalışsa da ümitsizlik sıyrılıp gitmiyordu. Onun tekerlemeleri türküye değil, acıklı sayıklamalara döndü.

"Ben severim gönlüm için...
Ap-ak yârim, uyan artık.
Uyan ooy, artık!
Uyan aah, artık!
Vay, uyan ooy, artık!"

Öyle bir bağırıyordu ki, sesini kum tepelerinden aşırıp, uçsuz bucaksız ot bitmez enginlerden geçirip, o insan yaşayan yerlere, ekinlerin yemyeşil dalgalandığı toprağa ulaştırmak istiyordu.

Bahar savulur, otlaklar kurur, bozkırın otu çöpü solar, dünya sarı samana döner, o zaman kalbindeki ateş sönecek gibi olur, rahatlar diye ümit ediyordu. Hava gittikçe kızıyor, kavuşma arzusu azalıyordu, heyecanı azalıyordu, kalbini ise bir o kadar ümitsizlik yakıyordu. Güya kavurucu sıcak içine vurmuş gibi, yüreğinin yangınına dayanamıyor: "Ey Allahım, keşke toprak olsaydım!" diye bağırıyordu.

Çocukken annesinin kucağında, kızamık geçirdi mi acaba? İçine vuran bu yalın ne ki? Yüzünde çıkan bu yaralar neyin nesi? Ne diye kendinden nefret ediyor? Niçin canından bezmiş? Niye dünyadan eli soğuyor? Her geçen gün gücünden mecalinden, delikanlılık kuvvetinden uzaklaşıyor gibiydi.

Bir mola verip geçen kervanın izi gibi bahar da geçip gidiyordu. Çobanın endişeli bakışları perişandı, şimdi kaç gündür, iştahı kesildiği için, avurduna çöken yanakları, ışıltısını yitirmiş bakışları, suyu çekilen otların rengine benzeyen solgun yüzü tozla örtülmüş açık bozkırı andırıyordu. Uykusuzluk, yorgunluk onun omzundan kurşun gibi asılıyordu, yüzü dünyaya bakmıyordu artık.

Bir baksa rüyaymış, bir baksa gerçek; onun arzusu gerçekleşmiş, bez bebek göz kapağını kaldırmış, onun Melike olduğunu görmüş. Hem de Sazaktan utanmadan çekinmeden duruyor karşısında. O bir görsen, Sazak'ın yüzüne bakıyor, bir görsen Sazak'tan yüzünü çeviriyor, bu hareket onu her seferinde ayrı çekici, ayrı eşsiz gösteriyor. Bu olağandışı hallerle bilinci bulanan çoban tarifsiz çaresizlik, hiçbir şey elinden gelmeyecek gibi acizlik hissediyor. Halinden utanıp çekinip, yüzünü kaçırınca, Melike ondan kaçıyor. Sazak: "Dursana" deyip, onun arkasından bağırıyor. Melike ise Gacar'ın o çok sevdiği kısrağına atlayıp, ardına

bakmadan dosdoğru gidiyor. Melike'nin afet ak bedeni güneşle parıldıyor, çobanın gözünü kamaştırıyor. Sonra çözülen kumral saçlar ak bedeni örtüyor. Siyaha çalan sarı dumana dönerek, Melike gittikçe arayı açıyor. Kısrağın toynağının altından yükselen boz kumlar Sazak'ın yüzünü gözünü, üstünü başını gömüyor. Toz bulutu gittikçe güçlenip dünyayı kaplıyor...

Çoban bu korkunç kabustan birden ter içinde uyandı. Arka ayaklarını yere yapıştırmış ulumakta olan köpeğini görünce bir uğursuzluk olduğunu anladı. O kendisinde değilken kamp fırtınanın içinde kalmış. Sürünün çoğu daha önce böyle durumla karşılaşmamış toklulardan oluştuğu için ürküp her biri bir yere dağılmış.

Savrulan fırtınanın arasında bir mavimsi ak şey görünür gibi oldu. Çoban yakınlarında bez bebeği görmediği için koşup ona atıldı. Mavimsi ak nesne fırtınanın arasında arada bir inip kalkarak sarı dumana karışıp gidiyordu. Çoban ileri atılınca ayağı bir kök sözen çalısına takılıp yere kapaklandı. Tekrar kalkıp koştu. Onun kumla dolan gözü yönünü seçemiyordu, kumla dolan kulağı ses işitmiyordu, fırtınanın gücüyle yitip giden bilinci yön duygusunu kaybetmişti. Fırtınanın arasında ellerini açmış halde, uzun süre hevesinin peşinden koştu. Sonunda bir değnek atımı mesafedeki mavimsi ak nesne siyaha döndü. Çoban yüksek bir kum yığınına kendini vurdu. Kalkmak istedi gücü yetmedi, öne gitmeye çalıştı kum ilerledi ona yol vermedi. Susuzluktan kanı kararan yüzünü yere koydu.

Başını kaldırdığında, güneş ipinden çekilmiş gibi, tam tepede parlıyordu. Fırtına dinmişti. Etraf gözüne kana boyanmış gibi koyu kahverengi görünüyordu. En yakın yoldaşından ayrı düştüğüne mi üzülüyor neyse, yüzünü yerden kaldıramıyordu. Alnını kuma yaslamış yatarken, iki elini yumruk yapmış, yeri yumrukluyordu. Ela gözlerinden yaşlar akıyordu. Uluyordu. Sesi kurt ulumasını andırıyordu.

Zaman geçti. Başını kaldırıp, kan çanağına dönen gözlerini etrafta gezdirdi. Ümidini yutan kum sağır olmuş dilsiz olmuş susuyordu. Çevre yabancıydı. Gün yalın almış kızıyordu. Kabaran dili kurumuş dudağına yapışıyordu. Kuru, çıplak düzlüğün öbür ucunda çırpınan mavi denizi görür gibi oldu. Suyun kenarındaysa al yeşil giysili Melike, çoluk çocuk hoplayıp zıplıyorlardı.

AHBAP

Yarı birahane, yarı lokanta denilebilecek bu mekân açılış saatinden kapandığı saate kadar hiç boş kalmaz; biri yemeğe gelirken, iki üçü ucuz biraya gelir, bir de oturdular mı çoğu soğuk ve taze biranın başından bir daha kalkamaz. Burada, bir iş bulabilir miyim diye, gündelik iş umuduyla oturanlar da var ayrıca.

İki adam bira bardaklarını doldurup dışarı çıktı, gölgeye konulan boş masaların birine yerleşti. İçlerinden yaşı daha büyük olan, yüzüne bakanda ciddi biri izlenimi uyandıran elindeki yıpranmış evrak çantasını kenardaki boş sandalyeye bıraktı. Bardağını boşalttıktan sonra, bir kuruma ya da okula gidecek gibi görünüyordu, ama onun hiçbir yere gitmeyeceği uzamış sakalından belliydi. Birkaç gündür ustura görmemiş kır sakal onun ciddi görünümüne zarar veriyor, onu sanki biraz beceriksiz ve yorgun gösteriyordu. Öteki ameleye benzeyen esmer adamın yüzü de tıraşsızdı, ama kara yüzdeki kara sakal o kadar belli olmuyordu.

Yanında evrak çantası taşıyan adam yarısı buruşmuş sigara paketini çıkarıp, paketten bir dal sigara çekti, acı dumanı yavan biraya katık etti. Esmer adam da ihtiyarın yüzüne canı çekmiş gibi bakıp sigara paketine uzandı. İhtiyar ona "al" da demedi, "alma" da. Sonuçta esmer adamın titreyen eli paketten bir sigara çekti.

Bu arada üçüncü arkadaşları da geldi. Onun henüz genç olduğu eli ayağına dolaşır gibi hareket etmesinden belliyse de yüzüne bakılacak gibi değildi; iki gözünün altında yakın zamanda meydana geldiği anlaşılan morluklar, alnında bir kesik var. Bütün imkanlarını ve tüm kazancını bira şarap üretimine ve özellikle bu lokantaya harcıyor gibiydi.

Önce selam verdi, sonra ihtiyara elini uzattı. İhtiyar bir süre bakıp, acele etmeden sordu:

- Ne istiyorsun?

- Yoldaş öğretmen, para lazım. Bir kafamı düzelteyim.

- Sen de kafa var mı ki...

Bir yandan kafasına fiskeler atarken,

- Orası da doğru, bende kafa olmadığını, kendim de anladım. Yine de şuram çatlayacak gibi, dedi.

Öğretmen diye seslendikleri ihtiyarın hiç acelesi yoktu.

- Lütfen hocam. Hem dün akşam seni düşümde de gördüm.

- Ne o, ben senin düşüne girecek, kız falan mıyım?

- Yok yahu, sen Tanrı şeklinde girmişsin düşüme.

Öğretmen gence daha fazla eziyet etmedi neyse, zorla elini cebine daldırdı.

Dolu bardağı titreterek gelen genç biranın üstündeki köpüklerin uçmasını bile beklemeden, bardağın kenarına çenesini dayadı.

Elleri titriyordu, sanki birayı bardağıyla birlikte yutuverecek gibiydi, dışardan bakan yutmamak için bardağı iki eliyle tuttuğunu düşünebilirdi. Biranın ekşimsi kokusu, kekremsi tadı hoşuna gidiyordu. Soğuk bira akışı zorlaşan kızgın kanını soğutup, bedenini rahatlatıyordu. Ellerindeki, ayaklarındaki ve başındaki

uyuşmuş damarların gevşediği, vücuduna bir rahatlama geldiği belliydi. Biraz dumanlanan başını sonunda biradan kaldırdığında gözlerinin önündeki ağları ayırmaya çalışarak gözlerini kırpıştırdı. Sonunda sakinleşmişti, bardağı masaya koydu, elinin tersiyle ağzını sildi.

Onun hareketlerini izleyen esmer arkadaşı zevkle gülümsedi, ihtiyarsa başını sağa sola salladı ve içindeki kaygıyı gizlemeye çalışmadı.

- Sen de artık peşinden ne kovalıyorsa kaçamıyorsun sanırım, hızını kaybettin iyice?

- Kaçmak bir yana ben geri kalıyorum, nal topluyorum, dedi genç. Bunu söylerken haline üzülüyor gibi görünmüyordu, umursamaz bir tavrı vardı.

- Yalnız başım da değil, bütün vücudum lime lime, diye sürdürdü sözünü.

- Boğazın nasıl?

- İşte o sağlam bir tek, hem de gittikçe genişliyor, ne varsa yutuyor, olmayanı da istiyor.

Öğretmen yine başını salladı iki yana.

- Peki gözüne ne oldu? Ahbap, sende kafa yok diyordum ama, bu gidişle göz de kalmayacak sanki.

Gözündeki morluklar hakkında ahbabı bir açıklama yapmadı. Yutkundu. Elinin ayasıyla gözünü ovaladı. Yüzünü çevirdi, sanki boğazı dolmuştu.

Onun yerine esmer adam konuştu.

- Ne olmuştur sanıyorsun?! Karısı boş tencereyle ver etmiş alnına.

- Onun gözünün moru içi boş tencere darbesiyle olacak şey değil. Bu daha derinde.

Daha fazla sessiz kalamayan ahbap:

- Hocam, ne olduğu görünüyordur ya? dedi.

- Görünüyor, yine iyi, gözün çıkmamış. Onun için soruyorum.

Sonunda genç gönüllü gönülsüz konuştu.

- Havaalanında oldu bu.

- Havaalanına ne halt etmeye gittin?

- İşte öylesine, belki üç beş manat kazanırım demiştim. Seninki gibi benim rızkım üstüme gelmiyor, evde otururken "makale yazıver" ya da "şu karalamamı okuyuver" diye kapımı çalacak yok. Kendin aramalısın.

- Hadi aradın diyelim, peki kavga gürültüyle ne işin var senin?

- Aman yahu, benim ne işim olsun. Adamlar beni özellikle götürüp pestilimi çıkardılar.

- Ne diye?

- Adam olmadığı için, ağzı içki koktuğu için, bu cevabı esmer adam vermişi. Bunu ahbapları da tasdik etti başını sallayarak, ama bu cevap ihtiyarı tatmin etmedi.

- Hadi diyelim ki doğru, ağzın içki kokuyor, sessizce dursan dövmez kimse.

Ahbap başını iki yana sallayıp içi yanarak konuştu.

- Evet, hocam, kendim sebep oldum. "Beni bir güzel benzetsinler, bir eksiğim buydu," dedim.

- Peki, peki, yaranı deştiysek, kusura bakma.

Masaya bir süre sessizlik hâkim oldu.

Bir süre sonra bu sefer genç sorulmadan kendi anlatmaya başladı.

- Cumartesi günü evde boş oturmaya dayanamayıp, şehre gezmeye çıktım. Sonunda havaalanına vardım. Bir uçağın bilet kontrol sırası dış kapıya kadar uzanıyordu. İçlerinde tanış vardır, tanımadığım vardır, bunların yanından selamsız sabahsız geçmeyeyim dedim.

En arkada durana:

- Selamünaleyküm! deyip, iki elimi uzattım.

- Aleykümselam! deyip, o benimle iki eliyle tokalaştı.

- Soruverin, dedim.

- Estağfurullah, sizin hakkınız.

- Siz bir asilzade adamsınız, yüzünüzden gözünüzden kim olduğunuz anlaşılıyor. Hâl hatır sorma önceliğini biz size veriyoruz.

- Ben o önceliği sana bağışlıyorum.

- Nasılsınız? Ev bark iyi mi hep? Çocuklar, yengemiz nasıllar?..

- Şükür Rabbimize.

- Ay maşallah! Hayırlı yolculuklar! Nereye gidiyorsunuz?

- Moskova'ya...

- İyi yapıyorsunuz. "Gezmek, ömürdendir," demişler. Evden çıktıysanız, iş bitirip dönersiniz. Sağ salim gidip gelin. Yolunuz açık olsun! Tanış bilişlere, biz garibi soranlara da çok selam söyleyin...

Sonra onun önünde duranla da iki elle tokalaştım. Biri adam gibi açık yüzle selamını alıyor, adam gibi hâl hatır soruyor. Bir diğeri yüzünü öte tarafa çeviriyor. Başka biri verdiğin selama, kıkırdayıp gülüyor üstüne. Aman, her çeşit adam var. Terbiyesi o kadardır ne olacak. Yaşı küçük olan ben olduğum içim, selam

vermek, büyüklerin hâlini sormak benim görevim. İşte böyle, yolcularla bir bir selamlaşıp, onların halini ahvalini sormaya, her birine hayırlı yolculuklar dilemeye başladım.

- Kadınlarla da mı? diyen esmer adam ona inanmaz gözlerle bakıyordu.

- Kadınlara elimi uzatmıyorum, yalnız başımı eğip selam veriyorum.

- Boş versene, selamlaşıp ne yapacaksın, diyen esmer arkadaşlarının dudakları yine acı bir gülümsemeyle yayıldı.

- Hiç, insanlarla selamlaşmak istedim yalnız. Birine selam versen, o da selamını alsa, gönlün yenileniyor, kendini adam gibi hissediyorsun. Daha yeni sıranın ortalarına gelmiştim ki o lanetli şapkasıyla geldi biri. Dirseğimden tutup kenara çekti, "ofise gidelim" dedi. Odaya girer girmez de bastı yumruğu karnıma. Karşılık verecek oldum, bu sefer alnıma vurdu. Orada biri daha varmış, ikisi bir olup pestilimi çıkardılar. Daha ben size başka yerimi göstermiyorum, ne hâle geldi.

- Onu gösterme, yüzün de yeterli.

- Sonra ne oldu? dedi, esmer, işin sonunu merak etmişti.

- Sonra ceplerimi ters çevirdiler. Sanki benim yanımda bir şey mi var?

- Ya birinden bir şey yürüttüysen?

- Sonra da ensemden tutup ittire ittire yola çıkarıp otobüs durağını gösterdiler. Hiç anlamadım artık, ya ben insan değilim ya onlar.

Ahbap derin bir nefes aldı.

Öğretmen parmağını uzatıp konuştu.

- Ben size bir şey söyleyeyim, buna dikkat edin; orada sen de insan değilsin onlar da.

- Biz insan değilsen neyiz peki?

- Biz toplumun hastalığıyız, emekçi olma yeteneğini yitirmiş beleşçiler. Biz toplumun parazitleriyiz.

- Ya onlar ne?

- Onlar toplumun kurt sürüsü, onlar toplumu hastalanan hayvanlardan koruyor.

Omzunu kısıp oturmakta olan ahbap, oturduğu yerde biraz sendeledi. Onun bu düştüğü hâllere öğretmenin canı yandı.

- Hadi, ölüp kalsan ne yapacaktın?! Sen kendine saygı göstermezsen kim sayar seni? O yumruklardan biri olmayacak yerine gelse yeterdi işini bitirmeye.

- Aman ya, ölsem, ölür giderim, bu halim ölüden iyi mi? Ahbap bir yutkunup devam etti:

- Birden ölürsem, hocam, sen "İyi niyetli biri daha gitti," de peşimden. Başka da üzülecek yok zaten.

- Senin havaalanı güvenliğinin güçlü olduğunu bilmen gerek aslında.

- Bilmez miyim, ama ne yapayım yolculara öyle imreniyorum ki. İnsanlar bir yerlere uçuyorlar, bir yerlerden geliyorlar. Onları karşılayanlar var, uğurlayanlar var. Bu manzarayı göreyim dedim.

- İşte göreceğini görmüşsün, artık bir daha oralarda görünmezsin.

- Evet, görünmem.

Ahbap soluk borusuna kaçan birayı öksürerek çıkardı. Konuşmaya devam etti:

- Hocam, sen okumuş, mürekkep yalamış bir adamsın, her şeyi anlıyorsun, senin için "üniversitede profesörmüş" diyorlar.

İşte, şimdi sen de bizimle oturuyorsun. Hadi bizde kafa yok diyelim, ya sen?

- Bu bir hastalık. Demin söyledim ya, toplumun sosyal hastalığı.

- Hastalık olsa onun ilacı olmaz mı?

- Toplumun senden başka da yeterince derdi kaygısı var zaten, bir alkolik düzelmiş düzelmemiş, yukarda oturanlar için ne önemi var; onun için de, kimde hastalık varsa o kendi düşünmeli hastalığını.

- Ah hocam, ah. Düşünmekle olmuyor ki. Ben bu beladan kurtulmak için ne yapayım?

- Ben psikiyatr değilim. Ama bir şeyi söyleyeyim, senin o ilk başa, başladığın zamana dönmen lazım. Ne de olsa sen bir günde kendini içkiye vermedin sonuçta değil mi?

Ahbap başıyla onayladı.

- Şimdi de bir günde bu beladan kurtulamazsın. "Can çıkar, huy çıkmaz," demişler.

- Tamam, çıkmazsa çıkmasın, ama bir şeyi söyle, boğazı biraz kısmak mümkün değil mi?

- Artık, değil.

- Niye?

- Senin onu kısmaya iraden yetmiyor. İncil'de bir söz var; iradeni kimin emrine versen, onun kuluna dönersin, diyor. Senin boğazı artık bir tek İncil'den de Yukarıdaki kısabilir. Onun da ne zaman kısacağı belli değil, ama pek uzun beklemez sanırım.

Ahbabın sesi ümitsiz çıktı.

- Bu konuda Yukardaki kendisi de uyardı. Tanrı, bizzat düşüme girdi geçenlerde.

Öğretmen dedikleriyle esmer olan birbirinin yüzüne bakışıp, "Bunun bu sayıklaması ne oluyor şimdi?" anlamında omuzlarını kıstılar. Ahbap ise gayet ciddiydi:

- Tanrı'nın ak buluttan, çok temiz bir koltuğu varmış. Hem de senin suretindeymiş hocam. Ama o sana göre çok daha ciddi ve nurani görünüyor. Onun yanında, ak bulutun üstünde eski evrak çantası vardı. Yüzüme bile bakmadan: "Ey kulum, ben seni adam olarak yarattım ama sen adam olmadın," diyordu.

Öğretmen buna şaşırmıştı:

- Başka ne diyor? diye sordu.

- Başka... Evet, o azarladı. Ama azarlama benim bu kulağımdan girip bu kulağımdan çıkıyor, aklımda nasıl azarlandığımı tutamıyorum.

- Orası belli, azarlanmaya kulak assan bu hallere düşmezdin. Sende halüsinasyon da başlamış.

- Bilmem ki hocam, bende ne başlamış ne bitiyor, o kadarından haberim yok, ama boğazımı bir parça kısmasam olmayacak sanki.

- Öyle diyorsun da bu kısışın mı şimdi?

Ahbaptan bir cevap gelmeyince, onun yerine esmer ayaktaşları konuştu parmağıyla gırtlağını göstererek.

- Bunu kısabilecek olsa karımız kısardı. Kadının yapamadığını kim yapabilir ki?

- Kadın olmasa erkek milletinin asla esamisi de okunmazdı.

Öğretmenin akıllı sözünü başıyla onaylayan genç kendi kendine konuşmaya başladı.

- Dayak yiyip döşekte yatarken evdekinin durumunu izledim. Bir baksam oncağız bir talihsiz biçareye dönmüş. Yüzünde,

halinde kadınlık alameti kalmamış. Eğer göğsüyle saçı demesen, valla kessin, onun kadın mı erkek mi olduğunu anlayamazsın. O kara bahtlının da kocası varmış ha...

- O da sen misin?

- Evet.

Bu onlar için komik olmalıydı ama hiçbiri gülmedi.

- Sonra bir de o, o kocasını, çocuğunu ve evini korumak için eziyet çekiyor. Yüzümü gözümü morartıp geldiğimde, başımdaki ağrıdan ve karnımdaki sancıdan inleyip çırpınırken, karım başımda pır dönüyordu. Bana acıyor, bir şekilde yardım etmek istiyor. Sonunda: "Doktora görünsen nasıl olur?" dedi. Bu söz kulağıma "polise görün" demiş gibi geldi. "Nasıl görüneyim?" dedim. "Nasıl mı? Bu halinle görünürsün işte" dedi. Doktorlar benim kaydımı tutmadan sağlığımla ilgilenmezler, kayıt için de başıma ne geldiğini sorarlar. Birinin adını söylesen tutanak tutarlar. "Polis" desen, onlara telefon ederler. Onlar da "aramızda halledelim" diye götürürler de geri dönmeyecek şekilde çözerler sorunu. Çaresiz kalan karım bir yerden aspirin buldu geldi. "Bir şey yiyip içecek misin?" dedi. Bana ise içki lazım, şöyle hafif bir şey olsaydı, şarap ya da bira, derdim hafifleyecek gibiydi. Fakat bizim evde içki bulunmaz, hiç şişede rakı ya da şarap olur da onu içmeden durmak olur mu?

İki arkadaşı onu sözünü kesmeden dinliyorlardı.

- Ben derdimde boğulup inlerken kızcağızım boynuma sarıldı. Çocuk benimle oynamak istiyor, benden sevgi, şefkat istiyor. Kendimde öyle şeyler olmadığını anlayıp çocuğu kendimden ayırdım. Çocuk yine geldi yapıştı, ben yalan söylemek, çocuğu aldatmak zorunda kaldım. "Sana küçük bir köpek alırım," dedim. Çocuk buna şaşırdı, gözleri kocaman açıldı. "Evet, küçük bir köpek yavrusu alırız. Hem de alaca olur. Sen nereye koşsan, köpeğin de peşinden koşar." "Ne zaman alacaksın?" diyor çocuk,

sevinçten gözleri parlıyor, yüzümden gözlerini ayıramıyor. "İşte, ben bir aylık alayım, o zaman alırım. O senin köpüşün olur, dışardan gelince seni havlayarak karşılar. Sen kocaman olduğunda o yavru da kocaman bir köpeğe döner, seni her zaman korur. Köpek hakkındaki tatlı hayaller çocuğa ve bana mutluluk getirdi, hiçbir şeyin olmadığı bir yerde yalan söz de insanı teselli edecekmiş, sanki başımın ağrısı, kemiklerimin sızlayıp dökülmesi azalır gibi oldu. Bu arada karım önüme bir çanak makarnalı çorba koydu. O çorbayı höpürdete höpürdete içince sanki derdim bir parça hafifledi. Artık bir parça içki içmekten başka derdim kalmamış gibi oldu. Daha önce hissetmediğim bir duygu uyanmıştı bende, karıma ve çocuğuma acıyordum. "Ah kara yazılı, şimdi sen beni adam etmeye mi çalışıyorsun? Bu bahtsızlara şimdi bir de ben gerekiyorumdur," dedim.

- Biranın lezzeti yetti sanırım, baksana şakımaya başladın, diyen esmer arkadaşı onu hayalinden uyandırdı.

Eski haline dönen ahbap soğuk bir sesle konuştu.

- Aman be, bunun lezzeti mi var? Sadece bedenimin acısı bir parça azalıyor o kadar.

- Bunun zevki alışıncaya kadar, buna bağlandıktan sonra o sana dert. Bizi görenler "Bunlara bak keyifleri yerinde, soğuk biranın başında oturuyorlar," diyorlardır. Aslındaysa bunun etkisinden kurtulamadığımız için burada oturuyoruz. Yoksa başını dik tutup işe gitmekten iyi şey yok.

Ahbap:

- Bunu onlar bilmiyor işte, diye boynunu büktü.

- Çünkü bizim derdimizi anlamak için az buçuk matematik bilgisi gerekiyor. Sıradan adamların durumu her zaman sıfırdan yukarda oluyor, bizimki sıfırdan aşağıda. Biz onu bira içerek, şarap içerek sıfıra çıkarmalıyız önce. Ancak ondan sonra gönül

açmanın derdine düşebiliriz. Psikiyatrlar bizim derdimizi "piromani" diye adlandırmışlar, yani mutluluğu sevenler. Biz mutluluğu, coşkuyu sevdiğimiz için bu hallere düşmüş olmalıyız.

- Tabii ya, sağlıklı adamlar içkiyi keyif için içtiklerinden, alkolikler de keyfine içiyor sanıyorlar.

Ahbap esmer arkadaşının yüzüne dikti gözlerini. Ondan böyle akıllı lafın çıkmasına şaşırmış olmalı.

Onların konuşmalarına bakınca durumunun normalleştiği anlaşılıyordu. Şimdi bu durumu "daha da iyi" etmeye çalışmak yerine biranın başından kalkma iradesi göstermek lazımdı. O irade de işte o anda kendiliğinden ortaya çıktı.

Başlarında dikilip duran uzun adamın bir rica için geldiği belliydi.

- Gençler, bir iş var. Dördüncü kattan mobilya ve ev eşyası indirmek lazım.

- Hiç sorun değil, efendim, diyen öğretmen sigarasını söndürüp yavaşça yerinden kalktı.

O arada onun iki ayaktaşı da hazır olmuşlardı. İş yaptırmaya gelen uzun adam bakışlarını ahbabın yüzünden ayırdı.

- Onu iki kişi de indirebilirsiniz. Her biriniz mobilyanın bir ucundan tutsa yeter.

Onun düşüncesini anlayan öğretmen kesin tavrını koydu.

- Üç olursak iş iyi gider. Bu bizim ahbabımız, rahvan atımız, ahbapsız iş yürümez.

Onlar öyle pek de zengin olmayan, okumuş adam olduğu ev eşyalarından ve kitaplarından anlaşılan haneye vardılar.

- Ben bugün itibariyle eşimden ayrıldım. Onu evden çıkarıp kovuyorum.

- Çok iyi yapmışsın beyim. Bu tam da erkek adamın yapabileceği bir iş, diyen ahbap gözünün altını ovaladı.

Ama lafa devam edemedi. Esmer arkadaşı "Kes sesini!" anlamında hemen ayağına basmıştı.

Ev sahibi devam etti.

- Ben sabahtan beri eşyaları ikiye ayırdım, onun ev eşyalarını bu haneden yok etmek lazım. Aşağı indirip, girişin ağzına koyun, sonra kendisi araba tutup götürür.

Konuşması yasaklanan zavallı ahbap sessizce başıyla onayladı.

- İyi o zaman, dövüşün istişaresi olmaz demişler, başlayabilirsiniz.

- Siz emrederseniz, biz başlarız.

- Ben başlayın diyorum, deyip ev sahibi kesin kararını söyledi.

Onun emri öğretmenin de hoşuna gitti.

- Elinden geliyorsa yapılacak iş budur, efendim. Kadınla arabayı zamanında değiştirmek lazım, aksi takdirde eskiyen arabayla yaşlanan kadının sesi artıyor.

- Sen doğru söylüyorsun. Onun için de hakkınızı iki kat artırıyorum. Daha önce her birinize bir şişe içki parası vereyim diyordum, şimdi onu iki şişeye çıkardım. Her birinize birer kırmızı onluk. Hadi çabuk olun. O lanet cadının eşyaları gözümün önünde durmasın. Öncelikle şu iri dolabı kaldırın.

Onlar söylenen ev eşyalarını birer birer aşağı indirmeye başladılar. Sıra mutfağa geldi.

- Sizin bunun hepsini indirmeniz gerekecek, burada bana ait bir şey yok.

- Efendim, bunu böyle yapmayalım, diyen öğretmen araya girdi.

- Şimdi bunu indirsek, her yoldan geçen bir kaşığı ya da kâseyi alır gider. Sonra bir de sen eşine ne verirsen ver bu evden

daha fazla şey ister. İşte o zaman: "Mutfak tamamen senin olsun, hepsini al götür," desen yenersin. Şimdilik bu çıkardığımız şeylerle yetinelim.

- Bak bu da doğru, ama kap kacak koyduğu büfesini götürün. Bırak, o bu haneden kendisine ait şeylerin çıkarıldığını anlasın.

- İşte bu başka mesele, efendim.

Ev sahibi söz verdiği gibi, hamalların her birine birer kırmızı onluk verdi.

Hamallar büfeyi de girişte konulan eşyaların yanına indirip, bir kenara yerleştirdi.

Parayı cebine yerleştiren kara yağız vedalaşır gibi elini sallayıp, aceleyle durağa doğru yürüdü.

Öğretmen arkasından:

- Dursana yahu, nereye yetişeceksin? diye bağırdı.

- Şey, benim birini görmem lazımdı da.

- Onu sonra görürsün. Bunu bize bırakmasana. Daha iş bitmiş sayılmaz.

Esmer adam "O nasıl bitmiyormuş?" gibi şaşkınlıkla bakıyordu.

- Sen henüz acele etme, oyunun heyecanlı kısmı daha başlamadı. Onun karısı işten gelsin bakalım, sen asıl şamatayı o zaman görürsün.

- Şamatayı kocası görsün, onların şamatasından bana ne?

- Onların şamatası benim de ilgimi çekmiyor, ama bu indirdiğimiz eşyaları bir bir eski yerlerine koymamız gerekecek. Bu işi biz yapmazsak kim yapacak?

Öğretmenin sözleri esmer arkadaşlarına yetmiş olmalı, geri döndü. Gözünün altı moraran ahbapları ise öğretmenin sözlerine dudaklarını yaya yaya sırıttı.

- Demek bu nikah bozulmayacak ha?

- Her kavga gürültüde nikah bozulup dursa dünyada nikahlı aile kalmazdı.

Onlar daha önce oturdukları yere döndüler.

Bir parça omzu dikleşen ahbap neşeyle konuşmaya başladı.

- Hadi bakalım şimdi kendi paramla da bir içeyim.

- İç bakalım, onun tadı başka olur.

Öğretmenin arkadaşları sadece bira ısmarlamadılar, kişi başına en ucuzundan birer paket acı sigarayı da üstüne eklediler.

- Tecrübesiz kadın böyle kocayla yaşayamaz, diyen öğretmen demin söylediği sözü tekrarladı.

Kara yağız arkadaşları onu tasdikledi:

- Evet yahu, bu devirde karısına dediğini ettirebilecek erkek kalmamıştır.

- Laf sadece, dediğini ettirmek meselesinde değil, bu işi bir de kuramsal açıdan ele almak lazım. Bu konuda biz Engels'in yanlış ilkesine uyuyoruz. O diyor ki, insan hayatı anaerkil düzenden ataerkil düzene geçince kadınlar toplumda tarihi yenilgiyi yaşadı ve bu kurtuluşu olmayan son tarihi yenilgileri oldu. Ama henüz son galibiyetin kimde olduğu belli değil. Mücadele devam ediyor. Her ne kadar siyasette ve savaşla ilgili meselelerde erkekler yenmiş olsa da ev içinde, aile hayatında kadınlar eski egemenliklerini bir parça bile kaybetmiş değil. Ben bazen durmadan içen adamları izliyorum da bunlar karısından korkmuyor mu diye düşünüyorum.

- Aman be sen de içki içen adamda kafa mı var?

- Onlarda kafa var, ama her alkolik hem karısıyla hem de alkolle mücadele etmek zorunda. Alkoliğin düşmanı ikiye çıkıyor, böylece sonunda ikisine de yeniliyor.

Ahbap:

- Ah beyim, yarama basmasana, diye söylendi. Biz alkoliklere karımız bir şey demese de derdimiz şuraya gelmiş zaten, diye boğazını gösterdi.

- Mesela sen!

Öğretmen genç arkadaşına parmağını uzattı.

- Sen nasıl karını yenip bu dereceye gelebildin?

- Nasıl olacak, başta az içerdim, yalnız keyif için, sonra işten sonra yorgunluk atmak için içmeye başladık, sonra işin ortasında içtik. Derken işe başlamadan içmek zorunda kaldım. İşimi kaybettikten sonra daha ucuz içkilere geçtim.

- "Ne içtiğini söyle, nasıl bir alkolik olduğunu söyleyeyim" dedikleri söz işte buradan çıkıyor. Fakat nasıl karını yendin? Nasıl oldu da ondan korkmadan, bu dereceye ulaşıp biliyorsun? Meselenin önemli noktası burası.

- Aman beyim, orasını hiç hatırlatma. İşten içip geldiğim günler bizim günümüz birse kavgamız ikiydi, evde akşam ayrı, sabah ayrı bağrış çağrış olurdu. Sonra... Ne yapsın zavallı?! Baktı, ben içmeden duramıyorum. Sonunda iş ayrılmaya kadar varıyordu. Ama nereye ayrılacak? Evi nasıl bölüşeceğiz? Üstelik çocuğu da onun üstünde kalacak; ağladı, sızladı, sonunda usanıp bıraktı.

- İşte, bu! Kadını sadece usandırarak yenebilirsin. Bir hakikati söyleyeyim mi size, tabiatta bir iyi kadın, bir de iyi siyasetçi yoktur. Sen onlarla bir iş tuttuğunda kaplanın kafesine girmiş gibi olursun, bir gözün onun pençesinde, öteki gözün de ağzında olmalı. Kaba kuvvete dayanırsan o seni alır, rahat davransan, işini bitirir, yalnız mesafeyi koruyup, sürekli mücadele ederek yenebilirsin.

Onlar içtikleri içkinin gücüne göre konuşurlardı, şimdi onlarda konuşma hevesi de bilgece sözler söyleme hevesi de vardı. Ama bu uzun sürmedi. Esmer arkadaşları yere bakıp:

- Geliyorlar diye, homurdandı.

Öğretmen eski evrak çantasını açıp "Pravda" gazetesini çıkardı, onun dış sayfasını kendi aldı, iç sayfalarını arkadaşlarına verdi.

Polisler mesai saatinde birahanenin önüne oturmuş gazete okuyan bu adamlara çok şüpheli baksalar da "siyasi bilimini arttıranların" rahatını bozmadan onların başından ayrıldılar.

Öğretmen gazeteyi yüzünden çekmeden:

- Ben size hep söylüyorum "Okuyun!" diye. Okumak sadece cahillikten değil, bunlar gibi belalardan da korur insanı, diye konuştu.

Öğretmenin sözünün üstünde pek durmadılar.

Esmer arkadaşları daha önce öğretmenden duyduğu bir sözü tekrarladı:

- Evet, ne demişler, adamdan polis olur ama polisten adam olmaz.

- Alkolikler de bunlar gibi, diye ekledi öğretmen. Her adam alkolik olabilir, alkolik adam olmaz.

Ahbap ümitsizce;

- Bu lokantayı kurduğumuzda biz adammışız ya hu, dedi. Bunun temelini biz atmıştık. O zamanlar bu bira denilen şeyi insanlar nasıl ağzına alıyor diye şaşırırdım.

- Birahaneyi insanlar yaratıyor, insanı ise Tanrı. Farkını görüyor musun?

- Görüyorum hocam. Onun için kendi ördüğüm ağa kendim dolaşmış kalmışım.

- Sen var ya ahbap, güçlü bir desteğin olsa belki de bundan kurtulabilirsin.

- Bu ne ya hocam, daha az önce sen dedin ya alkolikten adam olmaz diye.

- Bunu söylememin sebebi, içki senin henüz tüm iradeni alamamış. Sende az buçuk insaniyet meyilleri, adam olma arzusu var.

- Sen ne diyorsun hocam, hiç adam olmaktan büyük bir şey mi var?! O demin gelen felaketler senin sıfatından çekindiler. Yoksa bu üstatla ikimiz değil "Pravda" istersen Lenin'in kitabını okuyalım, mutlaka hır çıkarırlardı. Sende bir harika sıfat var hocam, ben asıl ona imreniyorum. Adam gibi adınla seslenseler, senden bir şey rica etseler...

Üç ayaktaş havadan sudan konuşarak dördüncü kattaki evin hanımını epey beklediler.

Lokantanın çalışma saati neredeyse sona erecekti. Bira içenler de yemeğe gelenler de kalkmıştı.

Sonunda kapısında ev eşyaları konulan binadan eli ayağına dolaşmış bir kadın, lokantaya doğru yürüdü. Esmer adam arkadaşlarına "geliyor" diye işaret etti.

Kadın daha onlara iyice yaklaşmadan:

- Beyler, size bir iş var, dedi.

- Baş üstüne! Sizin için ne yapabiliriz?

- Dördüncü kata mobilya çıkarmak lazım.

- Çok mu o?

- Ya, işte bir evin eşyasının yarısı.

- Biz de tam kalkacaktık, yarın taşısak olmaz mı?

- Yarın mı? Yarına o kapının ağzında eşya mı kalır sanıyorsunuz? Beyler, bana şimdi yardım edin. Her birinize on manat vereyim.

Öğretmen kendinden emin;

- O az olur kardeşim, diye konuştu.

- O nasıl azmış? Sizin ücretinin bir şişe rakı fiyatı değil mi? Ben ise iki şişe fiyatı veriyorum.

Ahbap dilini daha fazla tutamadı.

- Ama teyzeciğim, biz onu on manata yukardan aşağı indirdik.

Kadın buna şaşırdı, gözleri yuvasından çıkacak gibi oldu, sonra da dişini sıkıp, ayaklarını yere vurarak bağırmaya başladı.

- Gözüne toprak dolsun! Tohumuna kıran girsin, piç kurusu!.. Elbette, onun kocasına ilendiği belliydi. Yine de bu ilençleri duymak erkek adam için hoş değildi. Kanı tepesine çıkan kadın onlara da kibar davranmadı.

- Madem öyle siz ne diye salağa yatıyorsunuz? Ben gelince söyleseniz olmuyor mu durumu? Tamam, her birinize on beş manat veriyorum, çıkardığınız eşyaları aldığınız yere koyun.

Ondan sonra üç kişi gönüllü gönülsüz kalktı.

Onlara birinin iş tarif etmesine gerek olmadığı için, işin acelesi de isteklerine bağlıydı. Sadece içinde bulundukları günü yaşayan bu adamlar günlerinin kazançlı geçtiğine sevinerek, hevesle çalışıyorlardı.

Ev sahibi bir kabahat işlemiş çocuk gibi, gözlerini kaçırıyor, onların yüzüne bakamıyordu. Onun yanından geçerken ahbap yine dilini tutamadı.

- Evinde yeterli eşya olması da iyi bir şey, onu ister bölüp ister birleştirip biliyorsun. Ama olmayan şeyi bölmek zor işte. Daha da kötüsü evsizin durumu.

Sıradaki mobilyayı getirmek için aşağı indiklerinde esmer arkadaşı onu fırçaladı.

- Sen var ya ahbap, bir dilini tutamayacaksın!

- Ne yapayım abi, konuşmak bende çocukluktan kalma bir alışkanlık işte.

Muallim ikisinin konuşmasını;

- Platon her alışkanlığın kötü bir huy olduğunu söylüyor. Kötü huylardan ise kurtulmak lazım, diye araya girerek kesti.

Cebine para girince ahbabın yine dili kaşındı: "Teyzeciğim, yine bir tartışma olursa, bizi çağırın," dememek için kendini zor tuttu.

Dışarı çıkıp her biri kendi durağına doğru yürüyeceği sırada öğretmen ahbabı durdurup, ona avucunu uzattı.

Ahbap:

- Ne oldu? dedi, bu harekete anlam verememişti.

- Sabah içtiğin biranın parasını versene. Ne yani bundan sonra para istemeden idare edebilecek misin?

- Aman hocam, sen de neleri hesaplıyorsun?

Ahbap gönüllü gönülsüz cebini karıştırmaya başladı.

Günün keyfiyle evlerine ulaşmak için her biri kendi yoluna gitti sonra.

"Bu parayla evine değil de birahaneye gitsen ne hoş olurdu," dedi ahbap içinden. Ama o anda öğretmenin "alkolik adam olmaz" dediğini hatırladı.

O adını koyamadığı bir şey için acele ediyordu, sanki yüreği bir yerlere gitmek istiyordu. "Bu hayattan ayrılıp, ıssız bir yere gidebilseydim. Ne rakı ne bira ne de insan olmayan bir yere... Bundan kurtulmanın bir yolu olsaydı," diye geçirdi içinden.

Küçük kızı aklına geldi. "Ona bir alaca köpek yavrusu alsam, çocuğum nasıl da sevinirdi," derken yine cebindeki paraya dokundu. "Köy yerlerinde köpek yavrusunu çocuklara hediye olarak verirlerdi." Evine gitse, karısının ona köpek aldırmayacağını iyi biliyordu. "Bu hanede aç köpek önceden de eksik değildi," der, ama çocuğu da bu mutluluktan mahrum etmek olmaz ki.

Cebindeki para onu yüz çeşit hayale sürüklüyordu. Çok seyrek yaşadığı hoş bir anın içindeydi şimdi. Onu bazen şöyle tatlı hayaller sarardı, işin kötü yanı, sonrasında vücudunda başlayan sıkıntılar bu hayali darmaduman ederdi. Şu an kendini insan, özellikle de baba kabul etti. Öğretmen ne kadar alkolikten adam olmaz derse desin, ahbap kızına bir yavru köpek alır, karısının da ilenip durmamasını sağlar. Onu evinde bekleyenler var, bu ne kadar güzel bir şey. O bu sevimli hayale çabucak ulaşmak istiyordu.

Zihni bu hayallerle dolu koşuyor mu yürüyor mu farkında değildi. Vakit o kadar geç olmasa da şehir şaşılacak kadar sessizdi, yoldan pek araç da geçmiyordu. Geniş bir caddenin ortasına gelmişti.

Birden korkunç bir araba sesi duyuldu. Sol yanına değen çok güçlü bir darbe ayağını yerden kesti. Aklından "Ben uçuyorum!" diye geçirdi. Bir anda da alçaldı ve ikiye ayrıldı. Bir boşluğa, ağrısı sızısı olmayan bir enginliğe sinip gidiyor gibi oldu.

Aynı anda da dünya karanlığa büründü.

Dehşetli bir karanlık indi.

ERKEKLER NASIL ÖLÜR?

Çevrede insana huzur veren bir hava hissediliyordu, belki de sükunetin verdiği rahatlamadandır. Bir yerlerden dağdan inen küçük derenin şırıltısı duyuluyor, hemen yakınında kuşlar cıvıldaşıyordu. Arada bir gürültüyle geçen araba sesi sağlık köyünün dışında günlük hayatın devam ettiğini hatırlatıyordu o kadar. Dağ havası temiz ve serindi, bu güzel hava Karakum'dan gelen birine kendini daha açık belli ediyor olmalıydı. İçine çektiğin havanın soğuk su gibi ciğerine kadar gidişini takip edebiliyordun. Bu dağ havası ve aşağıda yer altından kaynayıp çıkan gözenin suyu gerçekten de insanın derdine dermandır belki; fakat bu dermanın işe yaraması için daracık odanın balkonundan bakıp durmak yeterli değil, aşağı inmek gerek bir kere, sonra kollarını sallayarak yürümek gerek, gidip derenin kaynadığı yerden su içmeli, ayrıca daha yukarı giden yolaklarda yürüyüş yapmalı, yeterince hareket etmeli konuklar. Onun ise geleli iki gün olmuştu, buna rağmen henüz çevreyi odasından izlemekle yetiniyordu.

Kapı çalındı. Kapının arkasındaki hemşire gülümseyerek bekliyordu. Nedense hep kısa önlüğüyle geziyordu bu hemşire. Bugün de önlüğü dizinin epey üstündeydi, göğüs dekoltesi de epey derindi üstelik. Bukleler halinde dökülen saçları beyaz yüzüne ayrı bir güzellik katıyordu.

Yüzünde aynı uysal gülümseme, Meydan'ı başıyla selamladı, kendisini başhekimin çağırdığını haber verdi. Meydan

dediklerine pek dikkat etmiyor, kızı inceliyordu. Hemşire tekrar başıyla selam verip geri döndü.

Bu kız işe yeni başlamış olmalı. Baksana herkese gülümseyerek bakmanın üstesinden geliyor, üstelik bir şey dediğinde ya da denildiğinde hafifçe başıyla onaylıyor. Henüz yüzünden tebessüm ayrılmamış.

Başhekim yalnız değildi, odasında Meydan'ın hemşerisi ve meslektaşı pedagoji doktoru, Profesör Almaz Almazov oturuyordu. Meydan görgü kurallara uygun şekilde ikisiyle de saygıyla selamlaşıp tokalaştı.

"Siz tanışıyor musunuz?" Doktor tıpkı bir savcı gibi bir Meydan'a bir Almaz'a dikkatle baktı.

"Evet, evet. Biz öyle. Uzaktan tanış. Genellikle Türkmenler birbirini tanır zaten. Profesör Almaz..."

Başhekime daha fazla delil gerekmiyordu, Meydan'ın sözünü kesti.

"Bu daha iyi. Şimdi ben sizin daha yakından tanışabilmeniz için olanak yaratıyorum. İkinizi bir odaya yerleştireceğim. Ne dersiniz?"

Meydan acele edince yine "Ben... Ben... çalışmam, doktora çalışmam," diye kekelemeye başladı.

Doktor bunun üstünde durmadı.

"Biliyorum, biliyorum, sizin durumunuzu anlıyorum. Fakat orası iki kişilik oda, başka boş yerimiz de yok. Eğer tek kişilik odalardan biri boşalırsa birinizi oraya geçiririz. Şimdilik iki hemşeri sohbet edip, görüş alışverişinde bulunarak, beraber yaşayın. Çalışacağınız zaman da okuma odasına gider çalışırsınız. Orası her zaman sessiz olur."

Başhekimin yanına yalnız giden Meydan oradan yanında biriyle, memleketlisi ile döndü.

Odaya girdiklerinde balkonun açık kapısını gören Meydan umutsuzca: "Eğer yürüyüşe çıkmış olsaydım bu felaketten kurtulurdum," diye düşündü. İki gündür yalnız yaşamak hoşuna gitmişti, odada yalnız kalmak istiyordu. Yanı başında birinin horlamasını istemiyordu. Nasıl bir talihsizlikti onunkisi, hem bir de şansına çıkan oda arkadaşına bak, yılanın sevmediği ot deliğinin ağzında bitermiş dedikleri. Ama kim yılan kim ot orası da henüz belli değil.

Bu dağ başındaki ıssız dinlenme tesisinde karşısına Almaz'ın çıkması bir yandan da Meydan'ı şaşırtmadı değil; böyle sakinlik, ilaç yerine kaynağından maden suyu içmek... Bunlar hiç de onun yapacağı şeyler değildi.

Meydan içindeki şüpheyi bastırmak için yeni oda arkadaşına seslendi.

"Hayırdır, nasıl düştün buralara?"

"Son zamanlarda kalbim biraz varlığını hissettirmeye başladı da," diye soğukça cevap verdi Almaz. Ardından, bir soru da o sordu. "Hani, bana nereyi bağışlıyorsun, hangi yatak benim?"

Meydan boş ve toplanmış duran yatağı işaret etti.

"Sen yerleş. Ben biraz yürüyüş yapacağım, sonra su içip geleceğim," dedi, yeni konuğu tek başına bırakıp dışarı çıktı.

Kaynak suyu içilen yere aşağı doğru yürürken yeni arkadaşı hakkında düşüncelere dalmıştı.

"Akıllı düşününceye kadar deli oğlunu iki kez everir" sözü belki de bu Almaz hakkında söylenmiştir. Akranları arasında doktora tezini ilk savunan şimdi vilayet merkezindeki pedagoji enstitüsünde ders veren Almaz oldu. "Türkmen çocuklarının eğitiminde Ulyanovların aile örneği" adlı bir konu seçmişti. "Vladimir İlyiç Lenin, onların aile terbiyesi her bir Türkmen Sovyet ailesi için örnek alınacak tek misaldir" diye kürsüye çıkıp

konuşmaya başlayan Almaz'a rakiplerinden biri bile ağzını açıp tek bir eleştirisini söyleyemedi. V. İ. Lenin hakkında yazılmış çalışma çoktu, o aile hakkındaki anılar da yeterliydi. Almaz o bilgilerden işine gelenini alıp, onu Türkmen hayatından örneklerle desteklemiş, doktora tezinin her sayfasını ya Lenin'in ya çevresindekilerin sözleriyle süslemişti. Böyleyken kimin haddine ona karşı çıkmak?

Aslında yapay bir şeyler üretmek onun içinde vardı. Hatta adının da elmasla[3] bir ilgisi yoktu. Adı aslında İtalmaz[4] olmalı, yani köpeğin bile kabul etmeyeceği, köpeğin de işine yaramayacak zavallı. Sonra adının önündeki "it"i attı da Almaz'a döndü. Bunun nedenini sorduklarında "Yoldaş V. İ. Lenin başka bir adla yaşadı, biz niye adımızı değiştirmeyelim ki?" deyip, soruya soruyla karşılık verirdi. Belki onun dedesinin adı da İtalmaz olmuş olabilir. Bu da bir gelenektir çünkü, ailede bir hayvanla ilgili isim varsa ötekiler de ona uyumlu isimler alır.

O profesörlük unvanını aldığında artık bambaşka biriydi, Almaz Almazov'du. İş hayatında onu parlak bir kariyer bekliyordu. Bu onun hem adına hem seçtiği konuya yakışmıyor da değildi. Artık hiçbir çalışma yapmasa da toplantılarda büyük büyük laflar edip, itibarını korumayı başarabilirse yöneticilik basamaklarını bir bir çıkacağı tahmin ediliyordu. Ama başaramadı. Özel hayatı ileri sürdüğü örneğe uygun gelişmedi. Doktorasını tamamlayıp diplomasını alır almaz ailesinden ayrıldı. Eşi bir ayrı, çocukları bir ayrı, kendisi de bir ayrı yaşıyordu. Onun tavır ve davranışlarının da ilmi çalışmaları ya da Ulyanovların aile örneği ile benzerliği yoktu. Bütün bunlar ona sadece aylık için, geçim kaynağı olarak lazım olmuştu. Sonrasında açlıktan çıkmış gibi

---

[3] Almaz Türkmencede "elmas" anlamına gelir.

[4] İtalmaz, eskiden özellikle ilk çocukları bebekken ölen ailelerin tercih ettikleri bir isim. Halk inancına göre nazardan korumak için ya da kötü ruhlar uğraşmasın, hasta etmesin diye konulan isimlerden biri.

işret alemlerine dalmış, bütün arzusunu bu yolla tatmin etmeye çalışıyordu, kalan bahtı varsa onu da bu işlerde kullanmaya çalışacak gibiydi. Onun için mutluluk, mücadele, hayatın anlamı; hepsi sefahat aleminde olmalıydı. Ama bir yandan da henüz oralarda hiçbir şey bulamamış olmalı ki, arka arkasına evlenip boşanıyordu. Onun ahlaksızlıklarıyla ilgili türlü dedikodular başkentte yaşayanlar için ilgi çekici bir konuşma konusu haline gelmişti. Sabahın köründe eve gelip, karısını uyandırmış: "İşte, sevgilim, her zaman eve geç geliyorsun diye söyleniyordun, bak, bugün erken geldim," demiş.

Tuhaf şey, şimdi böyle bir adamın "kalbi varlığını hissettiriyormuş."

Meydan, işte, böyle bir adamla, İtalmaz'ken kendini Almaz'a çeviren biriyle aynı odayı paylaşmak zorunda kalmıştı. Kendi kendine "Belki o elmas olmuştur," diye biraz acı bir şekilde gülümsedi.

Ne de olsa buraya sırf yatıp dinlenmeye ya da sadece yürüyüş yapmaya gelmemişti, başhekime dediği gibi, bir yandan sağlığıyla ilgilenirken biraz da çalışmayı düşünüyordu. Onun için de oda arkadaşı kim olursa olsun çalışmalı, bir yandan da tatil yapmalıydı.

Meydan kaynak suyundan içip geldiğinde Almaz yatağında uzanmış, sırt üstü yatıyordu. Meydan kapıdan girince yerinden doğruldu.

"Hadi üstat," deyip, Meydan'ın yüzüne baktı, "anlat bakalım ne var ne yok?"

"Aslında ben de yeni geldim. Henüz çevreyi tanıdığım söylenemez."

"Nasıl bir kür alıyorsun?"

"Şimdilik sadece su masajı. Sonra da gidip kaynaktan su içip geliyorum, hepsi bu. Başka bir ciddi tedavi yok."

"Bundan ciddi tedavi mi olur, insan tedavisini kendi yaratmalı. Ben bunları bilirim," diyen Almaz, peşinden Meydan'ın yarasına bastı, "Doktora tezin nasıl gidiyor? Sen henüz savunmanı yapmamıştın sanırım."

"Plana göre bu önümüzdeki sonbaharda savunmam lazım, eğer yetiştirebilirsem." Meydan bir süre duraksadı, sonra birden canlanıp hızlı hızlı konuşmaya başladı. "Tezimi kendi bölümümde izleme komitesinden geçirdim. Şimdi burada jürinin notlarını gözden geçirip düzeltmeleri yapmayı düşünüyorum. Sonra da üniversitenin Edebiyat Enstitüsünde sunum yapmam lazım."

"Hepsi iyi geçer, kafaya takma. Konun neydi senin?"

"Halk biliminden. Köroğlu'nun oluşum tarihinden."

"Çok iyi bir konu. Sen istersen savunmanı bizim pedagoji enstitüsünde de yapabilirsin. Düşünürsen bana söyle yardım ederim."

"Teşekkür ederim, tavsiyen için."

"Burada esas mesele söylenen sert eleştirilere 'evet' deyip, sabırla cevap vermekte, orada bir sürü bürokratın önünden geçeceksin. Savunmanı kabul ettirinceye kadar biriyle bile tersleşsen kendine bir düşman kazanmış olursun. Burası önemli."

"Ne yapalım, orası da öyle. Benim de herhangi birine sert bir söz söylediğim yok zaten. Ama hepsine kafa sallasan, bu sefer de prensipsiz olduğunu düşünüyorlar."

"Her ne olursa olsun sabırlı olmaya çalış. 'Sizin bu dediklerinizi de düşünmek lazım, önemli bir noktanın altını çizdiniz' de, fakat aklında tutup kafanı yorma, bir kulağından girsin öbüründen çıksın. Bırak o düşünsün, eğer işe yarayacak bir şey söylemediyse sen düşünme. Savunmanı yapınca da akademiyi bırak, ders verilen kurumlardan birine geç, üniversite öğrencisinin

karşısına çıkarsan değerin biliniyor. Bizim memlekette tanış bilişe çok önem verilir, biliyorsun. İşte ben kaç yıldır pedagoji enstitüsündeyim, şimdi nereye gitsem karşıma öğrencilerim çıkıyor. Sen onu tanımıyorsun, o ise "Hocam, hocam!" diye sana saygı gösteriyor.

"Bilmez miyim, benim de niyetim öyle. Doktoramı savunur savunmaz Dünya Dilleri Enstitüsüne geçeyim diyorum. Şimdi az kaldı. Bunu toparlamam lazım."

"Evet, mutlaka toparlamak lazım. Bu ufak tefek bürokratik işler çok zahmetli, ama bu çarktan geçmekten başka da yol yok."

"Ama sağlık durumum biraz canımı sıkıyor. Daha önce hastanede yattım. Bende iskemi var."

"Ha, o mu, bende de var. Çok çalışmaktan oluyor. Biz pek fiziki hareket yapmıyoruz ya, masa başı..."

"Aman yahu, ben de anlamadım," diyen Meydan biraz düşündü, "benim doktora sorsan, sert ya da hızlı hareket etme, çok sakin ol," diyor.

"Hayır, tersine hareket lazım. Belli bir yerde kan eksikliği varsa, kan dolaşıp oraya ulaşmalı sonuçta. Elbette ağır iş yapmamak lazım, ama başka hareketleri yapmak lazım, özellikle de kadınlarla çok çalışmak lazım." Almaz kaba bir sesle kahkahayı bastı. Sonra birden gülmeyi bırakıp ciddi bir yüz takındı. "Buralarda iş pişirilecek piliç de çoktur. Sen kendine bir şey buldun mu?"

Meydan yok anlamında başını iki yana salladı.

"İşte bu yaptığın olmuyor. Bunu da yapmayacaksan ne diye o kadar yol aşıp buralara geliyorsun ki? İçeceğin bu mineralli su olsa bizim başkentin dibinde de var." Meydan cevap vermeyince sözünü tamamladı. "Bu konuda geç kalma. Fransızların sözünü hatırla: sevginin pahası yaşlandıkça artar azizim."

***

Sağlık evinin kâh o kâh bu köşesinde hastaların suya girdikleri yerden ya da yemekhaneden Almaz'ın yüksek sesi, bazen gülüşü duyuluyordu, onun nerede olduğunu sesinden çıkarmak mümkündü. Bu elbette yüreği ağrıyan adama yakışacak hareketler değil.

Daha merkeze geleli bir gün olmadan iri göğüslü bir kadınla konuşup gülüşmeye başladı. O kadın Meydan'ın da dikkatini çekmişti, "Türkmen'e biraz kabası" dedikleri gibi, nedense, ilk o kadın ildi gözüne. Kadının dik göğüslerinden, özellikle de onun beyazlığından bakışını ayırmak kolay değildi. Her seferinde o göğüslere gözü düşünce Köroğlu'nun "Kışlasam göğsün akında" dediğini hatırlıyordu. Eski zamanlarda göçebeler kışlamak için özellikle arazinin otlak yerlerini, suyun ya da derenin yakınını seçer, oralarda bütün bir kışı geçirirmiş. Ne kadar tuhaf da olsa, demek Köroğlu Bey kendi oğulluğu için aldığı gelinliğin ak göğüslerini görünce gayri ihtiyari orada kışlamayı, üç dört ay ona baş koyup yatıp kalkmayı arzu etmişti. Elinden gelse Meydan da o göğüslere, tıpkı dağ yamaçlarının arasındaki ak karlı vadiye bağrını basıp yatar gibi konar, bütün kışı orada geçirirdi. En azından o göğüslerin altından duyulan hızlı kalp atışını dinleseydi, içi nasıl rahatlardı; ama işte doktoru ona heyecanlandırıcı işlere yaklaşma demişti. Her ne kadar faydalı da olsa, kendi karısıyla doktorun iş buyurması adamın hoşuna gitmiyor, ama onları dinlememek de mümkün değil. Arada bir karının dediğini unutmak lazım, orası doğru; doktorun dediğine gelince, unutursan sonu iyilik olmaz.

İyi de doktorun sözlerinden hangi birini yerine getireceksin? Belki de doktorun sözleri Meydan için sadece bahanedir. Kendi beceriksizliğini bir şeyle örtmesi gerek sonuçta. Her ne ise, Meydan ne o müthiş ak göğüslere yakınlaşmak için kendinde cesaret bulabildi, ne de onlardan bakışlarını uzaklaştırmayı başarabildi.

Şöyle bir rivayet var.

Bir adamın öküzü sakatlanmış, onu kesmek gerekiyormuş.

Öküzünün yanına varıp:

"Ey tosuncuğum," demiş, "sen bana çok hizmet ettin. Tarlamı sürüp, ekinimi ektin, harmanımı da dövüverdin. Artık alnına yazılanı kabullen. Bir zamanlar doyasıya ot yiyemediysen, kana kana su içemediysen şimdi söyle, bir iki gün zamanımız var. Ben sana gerekli ot, su, yem, ne lazımsa getireyim."

Öküz yere bakmış, vakur bir sesle böğürmüş:

"Bir tek o iri göğüslü sarı sığıra bakmaya doyamadım. Benim derimi yüzdüğünüzde o sarı sığırın üzerine atın. İzin verin derim üstünde kurusun.

***

Yemekten sonra Almaz oda arkadaşının rahatını bozdu.

"Azizim, sen aşağıdaki kaynağa gidip, oradan su içip gelsene, biraz da dolaşır edersin. Ben biriyle konuşmak istiyorum biraz. Bakalım bir şey çıkacak mı?" dedi.

Elbette konuşacak adamın tekerine taş koymak olmaz, bırak konuşsun. Madem elinden geliyor, yapsın. Meydan kendi kendine bunları düşündü, onun için de ağzını açmadan kapıya yöneldi. Çünkü bir adamı bu işten mahrum etmek ya da ona engel olmak erkeklikten sayılmaz.

Aşağı, suyun kaynayıp çıktığı yere uğradı, gönlü ve hayali ise odada kalmıştı. Kendi gönlünün hayal ettiği şeyi geride bırakıp gezintiye çıkmak baksana nasıl da sevimsiz. Gönlünü yanına çağırmak için öğrencilik yıllarını hatırladı. Bir keresinde oda arkadaşıyla erkenden hamama gitmişti.

Sabahın o erken saatinde her zaman kalabalık olan şehir hamamında kimsecikler yoktu. Hamamın havası tertemizdi, sadece havası da değil, her şeyi. Onlar kısa sürede yıkanıp, geri

koşacaklar ve hiç değilse ikinci derse yetişeceklerdi. Ama kendilerinden başka kimsenin olmaması ve kadınlar bölümü ile aradaki kapının anahtar deliğinden bir gölgenin kıpırdadığını görmeleri merak duygularını tahrik etti.

Kadınlar bölümünde genç bir kız saçını yıkıyordu. Sırtı ve ince uzun ayakları öyle muhteşemdi ki. Saçlarını eliyle tutamlayıp arkasına atarken göğüsleri görünüyordu kızın. Memeleri beyaz bir porselen demliğin kapağını andırıyordu, küçük ve sevimli.

Oğlanlar anahtar deliğine gözlerini sokacak gibiydiler. Bir süre bu manzarayı seyreden oğlanların nefesi daralıyordu. Biri nefes almak için başını kaldırdığında diğeri deliğin önüne geçiyordu. Biri biraz çok baksa diğeri onu itip yerini alıyordu.

O genç kıza gelince dünyadan habersiz rahat rahat yıkanmaya devam ediyordu. Ak köpüğe karılmış uzun ve kara saçlarını tarıyordu. Sonra omuzlarında, göğüslerinin üstünde kalan sabun köpüklerini temizlemek için hamam tasına doldurduğu suyu az az başından aşağı dökmeye başlıyordu. Su bedeninden beyaz billurlar olarak iniyordu, teni parlıyordu. Sonra tekrar onun tenini yalayıp inen su görünüyordu.

Sonra o kız sanki oğlanların içini yakmak ister gibi birden toplanmaya başladı. "Artık güzellik tamam," demiş olmalı, tarağını, saçını yıkadığı şampuanı tasa koyup, giyinme odasına yürüdü.

Oğlanlar da geri kalmadılar, bunun bir serap olmadığından emin olmak için onu giyinik halde de görmek istiyorlardı. Başlarından aşağı birer tas su döküp kapıya koştular. Oğlanlar giyinip dışarı çıktığında o kız da görünmüştü. Giyinik haliyle de çok güzeldi, temiz giysiler vücudunun güzelliğini saklayamıyordu. Yenice yıkayıp taradığı saçlarını tepesinde toplamış, üstünden bir eşarp bağlamış.

Kız kendisinin incelendiğine dikkat etmeden ya da dikkat etmiyormuş gibi yaparak otobüs durağına yürüdü. Otobüse binip gözden kayboluncaya kadar oğlanlar ondan gözlerini ayırmadılar. Sonra bu çok özel, unutulmaz zaman diliminden ayrılmanın üzüntüsüyle sokağın serin havasını içlerine çektiler, soğuk gözlerle birbirinin yüzüne baktılar.

Meğer bu henüz ilk ve son karşılaşma değilmiş.

***

Kısa süre sonra hava serinledi, kış yaklaşıyordu, kışlık üst baş ve ayakkabı lazımdı. Öğrenci gençler şehrin kenarındaki bir ayakkabı mağazasında ucuz fiyata bot satıldığını duydular. Meydan derslerden sonra o botun peşine düştü.

Tam mağazanın girişinde, tezgahlarının arkasında işte fiyatı 13 manat olan, alt yarısı lastik yukarısı keçeden botlar durmaktaydı. Bu bir kışı geçirmeye yeterdi.

Ayakkabıya bakıp sevinen Meydan'ı birden ortaya çıkan tezgahtar hayretler içinde bıraktı. Tezgâhın arkasında o hamamda gördüğü kız duruyordu. Heyecandan Meydan'ın çenesi aşağı düştü, ama niye heyecanlandığını da anlamamıştı.

Onu kendine getiren tezgahtarın yumuşak sesi oldu.

"Siz kaç numara istiyorsunuz?"

"43"

Önünde o ucuz ayakkabı duruyordu işte. Meydan numarasını kontrol ettikten sonra bir aylık bursunun tam yarısını o kızın önüne bırakıp aldığı malı koltuğuna sıkıştırdı ve mağazadan çıktı.

Bu konçlu ayakkabı hem sıcak hem hafifti. Onun canıysa tekrar mağazaya gitmek istiyordu, ama tezgahtar kıza bakmaktan başka geçerli ihtiyacı olmadığı için oraya gitmeye ayağı varmadı.

Sonunda kış geçti bahar geldi. Onun ayağındaki alt yanı lastik keçe bot da eskidi. Bahar ayakkabısı için o tekrar o mağazaya gitti. Şimdi yaza kadar idare edecek beş manatlık terlik alması lazımdı. O bahaneyle bu sefer niyeti mağazayı güzelce gezmek, diğer mallara bir de göz ucuyla o kıza bakmaktı.

Ama daha dükkâna girer girmez o büyülü tezgahtarı gördü, eli ayağına dolaştı.

Neyse ki satıcı yardımına yetişti.

"43 mü?"

"Evet."

43 numara beş manatlık terlik koltuğunun altına girdikten sonra geri dönmekten başka çaresi kalmamıştı. Yol boyu "Vay be, benim kaç numara giydiğimi unutmamış," diye düşündü.

Güz sonları tekrar bot almaya gittiğinde eski soru cevap da tekrarlanmadı. Kapıdan girer girmez o kız Meydan'ın önüne 43 numara 13 manatlık ayakkabıyı koydu.

Kış tatilinde evine gittiğinde anası babası onu evlendirmeyi teklif ettiler. Uzun süre sesini çıkaramayan Meydan sonunda kapının önünde duran keçe ayakkabısına baktı, ama konuşacak cesareti bulamadı.

Bahar çıkıp, ayağındaki keçe ayakkabısı yırtıldığında o bahar ayakkabı için yine aynı mağazaya gitti. Ama tezgahtar başka biriydi.

O yaz da amcasının kızıyla evlendi.

Zaman zaman kendi karısında o kızdaki güzelliği görmek isterdi. En azında karısının bedeninin bir yerinde öyle bir güzellik bulmak istiyordu, ama kendisini heyecanlandıran o güzel anları bir daha yaşayamadı.

Aradan birkaç yıl geçtikten sonra güzel dergilerin birinde İsveç ressamı Anders Zorn'un "Hamamda Kızlar" tablosunun fotoğrafını gördü. O kızların bedeninde sabahın beyaz aydınlığı vardı. Resimler sade ve son derece doğaldı. Bu resim Meydan'ı hayretler içinde bıraktı. "Bizim kızlarımız da hamamda yıkanıyor," diye o kendi kendine mırıldandı ve böyle güzelliğin olabileceğini, bunu gözleriyle gördüğünü itiraf etti. O resmi kesip kağıtlarının arasına sakladı.

***

Sanki arkadaşının ricasıyla değil de kendi isteğiyle yürüyüşe çıkmış gibi başını dik tutup, göğsünü gerdi, derin bir nefes aldı. Sanki bedeninde kanları koşuşuyormuş gibi bir duyguya kapılmıştı. Dışarda iki saat geçirdikten sonra ana kapıdan içeri girdi.

Girdiği yerde ona gülümseyerek bakan o hemşireyle karşılaştı. Yine gülümsedi ve Meydan'a başıyla hafifçe selam verdi. O tebessümüyle: "Sen nerelerde oyalanıyorsun? Odanda olan bitenden haberin var mı?" diyordu sanki. Yine de Meydan işi genişliğe ve aşırı rahatlığa vurup, karşılık olarak kıza gülümseyip başıyla selam verdi ve hemen odasına doğru yürüdü.

Oda sanki orada hiçbir şey yaşanmamış gibiydi. Yalnız Almaz yorgun görünüyordu.

Meydan kapının ağzında durduğu yerden "Nasıl oldu? Konuşma sonuçlandı mı?" diye Almaz'a seslendi.

"Harika. Her şey sorunsuz şekilde halloldu."

"Kim o?"

"Şimdi yemeğe gittiğimizde gösteririm."

Almaz'ın yemekte gösterdiği, o iri göğüslü kadındı. Nedense bu durum Meydan'ın keyfini kaçırmıştı.

Odaya geldiklerinde Almaz Meydan'ın bozuk keyfini kurcalamaya başladı.

"Azizim, sen de birini bulsana. Böyle yapma. Baksana burada kadın çok. Hangisine yaklaşsan cıs deyip eline vuracak var ki?"

"Hadi biraz dinlenelim de tanışırız sonra," diye yuvarlak bir cevap verdi Meydan.

"Bundan iyi dinlenme bulunmaz. Sevgi gibi insana güç kuvvet ve coşku getiren başka bir şey yoktur. Sen sevgiden sonraki rahatlığı bir hissetseydin, öyle bir bakmışsın gözün süzülür gider. Hayalinde kalan hoş anılar var bir de. Hani, sadece kalbinin sızısını değil, dünyayı unutuyorsun, kan bedenin her yerine öylesine ayak sürüyerek değil, atılarak gidiyor, yürek için bundan sevimli, bundan faydalı, bundan rahat verici bir tedavi bulunmaz."

Meydan yine yuvarlak bir bahaneye baş vurdu.

"Hadi görelim bakalım. Gönle layık bir iyisi karşıma çıkarsa bakarız."

"İyisi?.. O nasıl iyisiymiş? Seni anlamadım," Almaz acı acı gülümsüyordu. "Bunların körpesi olur, balık etlisi ya da çıtırı olur, ama iyisi olmaz. Sen iyisi mi kaçırma o hemşireyi."

"Yok, ona dokunmak olmaz."

"O zaman bir başkasına yapış. Ben duyduğum bir sözü söyleyeyim. Daha önce böyle bir tatil köyünde yaşlı bir subayla tanışmıştım. Zamanında hovarda olduğu anlamak için yüzüne bakmak yeter. O kadar yani. Ona 'Bir yürek dostu bulmak mümkün değil midir?' dedim. Onun verdiği cevabı ömür boyu unutamam: 'Eğer bir günlük dost istersen, o kolaydır. Bir aylık dost gerek ise onunla karşılaşmak epey zor. Ömürlük dostu boşuna arama, nasılsa bulamayacaksın.' O adam belki de bu dünyaya daha önce bir kez daha gelip gitmiştir, neden dersen dediği doğru. Ömürlük dost yok, burada her şey geçici, onun için de şu anın tadını çıkar."

Meydan sesini çıkarmadı. Almaz bu sessizliğin kabul etmekten mi, ümitsizlikten mi yoksa küçümsemeden mi kaynaklandığını anlayamadı. Onun için de sözünü boşluğa söylemiş olmamak için tekrar sağlık konusuna döndü.

"Azizim, en önemlisi gönül, iş gönlünü yaşlandırmamakta, insanı yaşatan o, eğer gönül ölürse, işin bitti demektir, her dert üstüne üstüne gelir. Gönlün öleceğine kendin öl daha iyi, çünkü ölümünü bekleyip yaşamaktan daha kötü bir şey yoktur. Gönlü ise sevgiden başka tedavi edecek hekim yok. Karl Marks'ın şöyle muhteşem bir sözü var. O: 'Kadın erkek için yaratılmıştır,'[5] diyor." Bir süre devam eden sessizlikten sonra Almaz tekrar konuşmaya başladı. "Sen bilimsel çalışmayı dert etme. Ben tezimi jüriye sunduğumda, herkes bir şey dedi, kimi yerden aldı kimi yere soktu. Sonunda 'güzelce baştan gözden geçir' dediler. Ne yaptım dersin, iki yıl boyunca dosyanın kapağını bile kaldırmadım. 'Yeni baştan çalıştım,' deyip tekrar jürinin önüne koydum, bu sefer herkes 'İşte, bu sefer olmuş,' dedi. Sen de tez için o kadar keyfini kaçırma, her şey iyi olur, benim tavsiyemi sorarsan, böyle."

Meydan onun sözlerine katılıyordu. Gönlünü öldürmek istemiyordu, ulaşamadığı hedefi onun yüreğinde küllenmiş bir köz gibi yanıyordu, ama sadece keyif için temel prensiplerini bozmaması gerektiğini de biliyordu. İçindeki ruhi dünyayı sarsmak akıl işi olmasa gerek, insan ruhu değişik olaylarla saflaşan irade ve karakter temelinde ortaya çıkan bütün bir dünya, o gücü elinden gelmeyecek ya da istemediğin bir şey için kullanırsan belki de doğanı bozarsın. O bozulduktan sonra neler olacağını da bir tek Tanrı bilir. Öncelikle yüze yüze kuyruğuna getirdiğin doktora tezini tamamlamak lazım. Meydan bunun için çok zahmet çekti, tıpkı bir tarla sincabı gibi kütüphanenin arşivini alt üst etti, birçok çalışmayı inceledi, birinden bir fikir aldı, birinden bir

[5] Aslında İncil'den, Korintliler 11-9

cümle buldu, bu şekilde doktora tezini tamamladı, hazırladığı tezin aslında hiç de fena olmadığını biliyordu. Yoksa sessiz oturması onun hiçbir şey istemediği anlamına gelmiyordu, bilakis bu tersineydi. Sevgiyi de istiyordu, daha da neler neler istiyordu. Gönlünde her şey vardı, ama yazık ki sevemiyordu. Kendi kendine, biraz daha beklemeli, az daha sabretmeli, sonra vakti gelir diyordu. Öncelikle esas işini tamamlayacaktı, ondan sonra o eğer o yeryüzündeki cenneti hamam kapısının anahtar deliğinden izlediyse, bir gün o kapıyı açmayı da başarırdı. Çünkü ahlak kapılarının çoğu çürük oluyor, halk kahramanı Köroğlu diyeceksin, o bile oğulluğu için aldığı gelin adayına meylediyor, ama vaktinde bu kötü işten vazgeçmeyi, tövbe etmeyi başarıyor. Onun için eğer imkanlar el verirse o aradaki kapıyı açmak o kadar da zor olmaz. O zaman cennetin kapısı değil belki ana kapı açılır. Ne yazık ki ne zaman böyle bir imkân ortaya çıksa bir engelle karşılaşıyor. Engel belki de uygun fırsattan ağır basıyor olmalı.

Tam da adaylık tezini[6] savunmaya hazırlandığı günler parti kimliğini yitirmişti. O korkunç günleri şimdiki gibi bir başka heyecan verici an olmasa içinden geçirmeye de korkuyor, ama böyle şanssızlık da onun karşısına çıktı işte. Komünistin kızıl kimliği kayboldu.

Kurumda parti teşkilatının değerlendirme toplantısı oluyordu. Değerlendirmede bilim enstitüsünün bir yıllık çalışmasına iyi not verdiler. Özellikle de Komünist Parti'ye kısa süre önce kabul edilen genç araştırmacı Meydan'ın çalışmaları üstünde ayrıca duruldu. Onun düzenli bir üye olduğu, parti için ödenmesi gereken üyelik aidatını zamanında ve tam verdiği söylendi, akademik unvan almak için iyi çalıştığının özellikle altını çizdiler. Enstitüde bu değerlendirme döneminde bundan başka sayıp

---

[6] Adaylık (kandidatlık); Türkiye'deki sisteme göre doktoraya denk bilimsel derece. Sovyet sistemindeki doktorluk ise profesörlüğe denk.

dökecek bir iş de yoktu zaten, yine de bu övgüler Meydan tezini savunurken ona büyük destek olacaktı.

Parti temsilcisi yeniden seçilip, toplantı tamamlandı, komünistler dağıldıktan sonra Meydan bir şişe rakıyı ortaya koydu. Şişeyi üç bardağa bölüp içtiler ama kesmedi, elbette içkiye doymak olmaz, sonunda çakırkeyif olmuşlardı. O çakırkeyiflikle eve dönmek çok zordu, onun için de parti temsilcisinin yardımcısı ona başka bir yere gitmeyi teklif etti. Meydan kor haline gelen keyfini alevlendirmek için nereye desen gitmeye hazırdı.

Bir dul kadının evinde şişe üstüne şişe devirmeye başladılar. Sanki haber edilmiş gibi bir yerden bir iki kadın da çıktı geldi. Meydan bütün ceplerini boşalttı, koç yiğit rolüne girip cömertlik etti. Sonra da iyice coştu. Zaman hayli ilerledikten sonra arkadaşı yavaşça: "Buradan tüyelim, bu kadarı yeter," dedi. Meydan canı hiçbir yere gitmek istemiyordu, ta sabaha kadar dünyayı unutup o kadınların yanında kalmak istiyordu. Ama onunla gelen arkadaşı buradan bir rezalet çıkmadan gitmenin en iyisi olduğunu tekrar hatırlattı.

"Gece bir hayli ilerledi, eğer komşulardan biri telefon ederse, üstümüze polis gelir. Oradan adımızı yazdırmadan kurtulmak bize çok pahalıya mal olur."

Polis sözünü duyunca hemen aklı başına geldi.

Onlar neşeli evi geride bırakıp sokağa çıktıklarında koca şehir sessizliğe bürünmüştü, üstelik gece gündüzle karışmış gibi çok aydınlıktı. Geniş caddeler neredeyse boştu. Üç beş kuruş kazanmak için sokaklarda dolaşan insaflı bir şoför sarhoş genci yaşadığı yere götürdü. O sırada arkadaşı ona ikinci uyarısını yaptı. "Şimdi buradan gidip karına yaklaşmayasın. Yarını bekle, o kadınlarının nasıl olduğunu bilmiyorsun," dedi. Ama bu da uyarının hepsi değilmiş.

Evine varınca, arkadaşının dediği gibi, işi sarhoşluğa vurup, başını yorgana gömüp yattı. Susuzluktan kavrularak gözünü açtığında nasıl ağır bir uyku uyuduğunu aklına getirdi.

Çatlamak üzere olan başına nasıl bir ilacın iyi geleceğini bilmiyordu. Bütün gövde bir yana, başın ağırlığı bir yana, başının eğildiği tarafa yalpalayıp gidiyordu.

Soğuk su içip, üstüne demli çay içip, bir parça kendini toparladı ve sonunda ayağa kalktı. Üstüne başına baktı. Kırış kırış olan pantolonundan, buruşuk gömleğinden onun restoranda oturmadığı belliydi. Cepleri boştu, o kadının evine varınca bütün parasını ortaya atmıştı. Demek taksinin parasını ödeyip onu evine gönderen yanındaki arkadaşı olmuştu.

Sonra birden ceketine atıldı. Ceketinin cepleri de boştu. Çantasına doğru koştu. Fakat çantasına güveni azdı, tahmin ettiği gibi onun aradığı şey çantadan da çıkmadı. İki eliyle çınlayıp duran kulaklarını kapatıp gözünü yumdu. Yok! Parti kimliği bir yere düşmüş.

Dünkü keyfi, parti toplantısında söylenen övgüler, koç yiğit olup coşan coşkusu, sarhoş olup attığı nara, şimdi baş ağrısından başka bütün duyguları aklından çıkmıştı.

Kimliğini nerede düşürmüş olabilir? Ya o kadınların evinde ya da buraya dönerken arabanın içinde.

Hemen tıraş oldu, üstünü başını düzeltti, işyerine koştu. Çantasını masasına koyup hemen dünkü arkadaşının yanına gitti. Arkadaşı Meydan'ın yüzünü görür görmez bir terslik olduğunu anlamıştı, ona "konuşma" diye işaret etti de hemen dışarı yöneldi.

Onun peşine düşen Meydan daha selam vermeden:

"Parti kimliğimi kaybetmişim," dedi.

Temsilci yardımcısı ona bir çeşit güvensizlik duygusuyla mı yoksa beceriksiz aptal diye mi; nefretle karışık şüpheli bir bakış attı.

"Kaybolduğundan emin misin?"

"Evet. Ben dün toplantıdan önce sekretere imzalatmak için kimliğimi işe getirmiştim. Toplantıdan önce sekreter onu imzaladı. Sonra ceketimin cebine koydum. Ceketi onlara gidene kadar sırtımdan çıkarmadım. Ondan sonrasını hatırlamıyorum."

Yardımcı dudağını ısırıp başını iki yana salladı.

"Olmamış. Hemen git. Bulursun değil mi dün gittiğin evi?"

"Bulurum."

"Bulursan iyi dinle, o kadına Maşa derler. Senin kimliğini çıkarıp sokağa atsa ya da götürüp ilçe parti komitesine teslim etse işin bitti demektir, aklından çıkarma."

Meydan dün koç yiğit olup eğlendiği eve doğru tabanı kaldırdı. Diliyle "yok" olduğunu iddia ettiği, ama şüphesiz hâlâ kalbinin baş köşesinde duran Tanrısından bütün varlığıyla parti kimliğini bulmayı diliyordu. Ama onun niyeti dua ettiği Tanrının hoşuna gitmemiş olmalı, Maşa adlı kadın çok umursamaz karşıladı ve ona sevineceği şeyler söylemedi. Meydan tekrar yardımcının yanına koştu.

Yardımcı çoktan kesin bir karara gelmişti.

"Şimdi sen parti teşkilatının temsilcisini gör. Sonra da iç işleri bölümüne git. Sen dün akşam otobüste cüzdanını belgelerini çaldırdın. Paranla birlikte parti kimliğin de çalınmış. Anladın mı, eğer parti kimliğini yitirdiysen seni SSKP üyesi olarak tutmazlar. Partiden atarlarsa hapse girip çıkmış say kendini. Artık hiçbir bilimsel ya da siyasi kariyer bekleme. Parti kimliği bir kez verilir, başını bile kaybedebilirsin ama kimliğini yitiremezsin. İnsanlar savaşa giderken: "Eğer savaşta ölürsem, beni komünist

kabul edin," diye dilekçe yazarlarmış. Onun için parti kimliğini yitirmek olacak şey değil. Çaldırman mümkün, maalesef bizim toplumumuzda hâlâ hırsıza rastlanabiliyor. Parti kimliğini çaldıran adama en ağır kınama cezasını veriyorlar ama partiden atmıyorlar."

Ondan sonra başlayan zorluklar, kınamalar, azarlamalar, şüpheli bakışlar; "bugün gel", "yarın gel" ile belirsiz bir süreye ertelenen toplantılar yüzünden o altı ay sonra adaylık tezini savunmadan az önce yeni parti kimliğini cebine koyabildi. Adaylık tezini savunur savunmaz da hasta düştü.

Şimdi ise sıra doktora tezine gelmişti. Elbette, şimdi onun yanında parti kimliği yok, o parti kimliğiyle sadece parti teşkilatının sekreterinin yanına gidip oradan da doğruca evine dönüyor. Cebinde parti kimliği varken ekmek almak için bakkala bile uğramıyor.

Meğer o zaman onun kaybettiği tek şey parti kimliği değilmiş, bedbahtlık yalnız gelmezmiş.

***

Onu iki şey derinden etkiliyordu. Biri Almaz'ın sevgilisi olan iri göğüslü kadın, onun gülümseyişi. "Ne diye nefret saçan gözlerini kaçırıyorsun? Şimdi sen kendini erkek mi sayıyorsun?" der gibi bir anlamı vardı sanki bu bakışların. Bir diğeriyse herkese gülümseyerek bakan hemşire: Meydan ne zaman odasını Almaz'a bırakıp aşağı su içmeye gitse bu kız karşısına çıkıp öyle bir iç yakıcı bakış atıyordu ki, gözleri doğruca Meydan'ın bağrına saplanıyordu. O bakışlarda sanki bir alay, "Ne yaptılar? Seni yine çıkarıp kovdular mı?" diye laf atma vardı.

Başkasının bahçesinden meyve koparma hevesi adamda her zaman olsa gerek, hem de başkasının bahçesine ne kadar çok girebilirsen, o kadar iş bitirir ve kahraman sayılırsın, en azından kendini öyle sayarsın. Elbette, Meydan henüz buna cesaret

edemiyordu, çünkü ona doktoru "heyecan uyaracak işlerden uzak dur" demişti. Almaz'ın doktoru dese desin, kanın hızlı dolaşması sağlık için faydalı diye, Meydan'ın doktoru kanını coşturmamak gerektiğini söylemişti. Herkesin derdi ve hastalığı başka olduğu gibi doktoru da biraz değişik oluyordur belki, onlar kendi hastalarını biliyorlardır.

Sonra bir de yalnızlık ya da yanında bir kadının olmaması senin erkek olmadığın anlamına gelmiyor sonuçta. Erkekliğin bütün ölçüsü sadece o değil ya, zamanı gelir, o doktora tezini savunur, "Bilim Doktoru" dedikleri en üstün akademik unvanı alır, aylığı şimdikinin üç katına çıkar, saygı görür, o zaman Meydan'ın bu işlerden geri durmasına gerek kalmaz. Erkeklik iki günlük sağlık merkezi hayatıyla belirlenmez. Burada en önemli iş kaynak suyundan içip, dağ havasını çokça ciğerine çekmek, yürüyüş yapıp, kanlarını hareket ettirmek ve tezinin taslağını bir kez daha gözden geçirmek, öteki işi ne zaman yapsan olur.

***

Akşam yemeğinden sonra tam televizyonun önüne geçecekken Almaz telaşla içeri girdi.

"Meydan, kardeşim, bir süre dışarda beklesene. Kusura bakma. Bize şimdi yer lazım oldu..."

Bu sefer böyle bir kusura bakmak istese de sesini çıkaramadı Meydan. Çünkü bu ricayı reddetmek o işleri başaranı kıskanmak anlamına gelir, bu da erkek adama yakışmaz.

Daha o çıkmadan kadın kapıdan girdi.

"Bunlarda da artık ne utanma kalmış ne arlanma," deyip, içinden homurdanarak koridora çıkan Meydan o hep gülümser gibi gezen hemşireyle burun buruna geldi. Belki de o Meydan'ı görmek için şu an özellikle buradan geçiyordur, kim bilir?! O bu sefer gülümsemiyor, sadece dudak büküyordu, sanki Meydan'ı

adam yerine de koymadan, bir zavallı gariban olarak ona acıyarak bakıyor gibiydi. Onun bakışından: "Onlar artık seni bu akşam odaya sokmazlar," anlamını çıkarmak o kadar da zor değildi. Meydan da ona yüzünü ekşitmekle cevap verdi.

Ne yapacağını bilemiyordu, onun düşüncesi, bakışı parça parçaydı, dağınıktı, özgüveni azalmış gibiydi. Belki o özgüven eskiden de azmıştır, fakat onun bu kadar az olduğunu şimdi hissediyordu. Oyun bittikten sonra ortaya atılan kartlar gibi, düşüncesi ve iradesi düzensizdi, karmakarışıktı; onları toplayıp, tekrar oyuna sokmak gerekiyordu. Kurala göre bu böyle yapılıyordu, ama bunu yapacak güç bulamıyordu kendinde.

Belki de oyun sona ermiştir? Belki bu dağınık kartlar artık oyuna girmez, gerçek kart oyuncuları bir kartı bir kez oynuyorlarmış değil mi? Kim bilir? O şimdi kazık gibi dikilmiş duruyor. Peki, tam da şimdi ne yapması lazım? Geri dönüp onlara odayı boşaltın mı desin? Kapıyı açıp öyle bıraksın mı? Peki bu yaptığı nezakete sığar mı? Ya onların yaptığı insanlığa yakışan hareket mi? Bunu Meydan'ın aklı kesmedi, ama burada kazık gibi durmasının da gelenin gidenin dikkatini çektiğini biliyordu. "Orasını da boş ver, bunlar yabancı adamlardır, bakar geçerler. Sen esas ötede olacak rezaleti düşün. Almaz bununla yetinmez, uçaktan iner inmez bu 'kahramanlığını' iki üç kat büyütüp başkalarına anlatmaya başlar. 'Ben Meydan'ı odaya almadım, onu kapıya bekçi dikip kendim içerde iş bitirdim. Aslında o elinden başka bir şey gelen adam da değilmiş,' der. Bunun gibilerden beklenecek hareket budur, nedense erkek milleti hep yapmadığı işlerle öğünür, diğer cins ise birinin teklifini reddettiyse onu anlatır. Öğünmek bu tipler için sıradan bir şey, yapmadığıyla öğünse de ona yalan diyecek yok. Köroğlu'na baksana, o da Harman kıza yenilip rezil olup geri gelince 'Ben yendim, onun elinden al şarap içtim, ince belini sardım,' deyip nasıl da öğünüyor. Hem de kime? Öncelikle kendi karısına. Bu tam da erkeklerden beklenecek bir hareket. Önce pislik yaparlar, sonra da o pislikle

öğünürler. İşte o zaman yer yarılsa içine girecek gibi olursun ama yarılmaz."

Meydan ne yapacağını bilemiyor, bu durumdan sıkılıyordu. İçinden geri dönüp Almaz'la kozları paylaşmak geliyordu. O bir küçük çocuk değil ya, eline çikolata verip "Hadi git dışarda oyna" diyecek. Onun yapacağı bu olsun, sen de onun için rahatını boz, olacak şey mi?! Dışarda gezsinler. Meydan buraya onlara bekçilik yapmaya gelmedi ya. Bırak, kiminle yaşarsa yaşasın, Meydan artık onunla aynı odada kalmaz.

Dönüp kendi kapılarını tekmelemek için geri döndü. Ama yine de cesaret mi edemedi yoksa rezalet çıkarmak mı istemedi kapının yanında geçti gitti. O ilk seferinde Almaz'a "olur" dediğine bin kez pişman olmuştu.

Tam o anda arkasından kapı açıldı.

"Meydan, Meydan! Yetiş..." diye, iri göğüslü kadın telaşla bağırdı.

Meydan içeri girdiğinde Almaz yatağının üstünde sırt üstü yatıyor, hırıltılar çıkarıyordu. Ağzında beyaz köpükler vardı.

Meydan başucunda duran kalp ilacıyla su dolu sürahiyi alıp Almaz'a doğru atıldı. Ama Almaz'ın ağzına konulan su aşağı gitmedi. Onun su yutacak gücü kalmamıştı.

"Git, doktor çağır!" diye odadaki kadına bağırdı.

Ama o eli ayağına dolaşmış iç çamaşırlarını giymekle meşguldü.

Meydan kendi koridora çıkıp:

"Doktor! Doktor!" diye sesi yettiği kadar bağırdı.

Bu arada giyinen kadın Almaz'ın çıplak bedenini çarşafla örtüyordu.

Kısa sürede dar odanın içi sağlık çalışanlarıyla, çevredeki meraklılarla doldu. Aynı anda iki ambülans arka arkaya geldiler. Sağlık evinin başhekimi de bir yerlerden çıktı geldi. Ama Almaz artık onların yardımına muhtaç değildi. Almaz'ın öldüğü kesin olsa da ambülans onu hastaneye götürdü.

Gece yarısından sonra tatil köyünü sessizlik bürümüştü, ama o telaş ertesi gün erkenden tekrar başladı.

Daha kahvaltıya gitmesine bile fırsat vermeden Meydan'ı başhekim çağırdı. Ona neler olup bittiğini teker teker sormaya başladı. Böyle bir sorgulama o kadına da yapılmış olmalı. Çünkü Meydan konuşurken doktor başka işlerle meşguldü bir yandan. Sadece arada "ha, ya" diyordu.

Derken başhekim karşısındaki telefonu Meydan'ın önüne itti.

"Sen onun kızıyla bir konuşsana. O ailesinden ayrılmışmış. Ev telefonu asla cevap vermiyor, ona sahip çıkacak sadece kızı varmış dediklerine göre."

"Ben onunla ne konuşayım?"

"Bilmem. Konuşmanı Almaz'ın kızı rica etti."

Yine tepesinden ne yapacağını bilememe duygusu basıyordu. Öyle de olsa mecburen elini telefona uzattı.

Almaz'ın kızı bir yandan ağlıyor bir yandan yalvarıyordu.

"Dayı, dayıcığım, lütfen. Bir yolunu bulup gönderin. O gurbet ellerde kalmasın. Benim başka çarem yok... Yalvarıyorum... Allah hakkı için yardım et!"

O gün, gün boyu telefon edilmedik yer kalmadı, öyle de olsa bir türlü Almaz'a sahip çıkıp onun cenazesini kaldıracak biri bulunmamış olmalı. Aslında bu zaten böyle olmalıydı; ondan diriyken kurtulamayan insanlar ölüsüne niçin sahip çıksın?!

Yine de sağlık evinin başhekimi tanışının tanışını arıyor, bir çare bulmaya çalışıyordu.

Mesainin sonuna doğru başhekim Meydan'ı tekrar çağırdı.

"Senden başka bunun cenazesine sahip çıkacak yok. Elbette, bunu senin görevin diye söylemiyorum, ama başka da çaremiz kalmadı." Başhekim sözüne biraz ara verip devam etti. "Onu cenaze olarak göndermek çok pahalı, o ücreti üstlenen de ödeyecek de yok. Onu kargo uçağıyla göndermek mümkün. Böyle bir uçak da direkt Aşkabat'a gitmiyor, onu önce büyük şehirlerden birine sonra oradan Aşkabat'a gidecek şekilde ayarlamak lazım. Bu ise çok tutacak. Fakat sen biletini değiştirirsen, sanki, onu senin kişisel bagajınmış gibi kabul ettirip, tabutun dışına da tahta çakıp, yolcu uçağıyla gönderebiliriz.

Meydan üzgün bir şekilde mazeretini söyledi.

"Ben daha dinlenemedim bile!"

"Ne yapabiliriz, böyle beklenmedik bir olayla karşılaştık işte."

Meydan başka bir küçücük tutamak bulmaya çalıştı.

"Benim geri dönmeme daha on gün var. Şimdi yaz. İstediğin sefere yer bulmak da mümkün değil."

"Onu biliyoruz. Ben havaalanı müdürüyle konuştum, onlar bir yer bulabileceklerini söylediler. Geri kalan işlemleri de biz kendimiz hallederiz, sen sadece onunla uçmayı kabul etsen, tamamdır."

Meydanın başını aşağı eğmekten başka çaresi kalmadı. Çünkü ne zaman dönecek olursa olsun bunlar Meydan'ın uçak biletinden yararlanıp, Almaz'ı onunla göndereceklerdi anlaşılan. Eğer cenaze onu bekleyip morgda tutulsa, o bu halde nasıl dinlenebilirdi ki? Yok, eğer Almaz'ın cenazesini burada bırakıp tek başına dönse, bu da insanlığa sığmayacaktı.

Meydan'ın gönüllü gönülsüz başıyla tasdiklediğini gören başhekim derin bir nefes aldı. Tekrar telefona yapıştı.

***

Meydan'ı yine bir uğursuzluk bekliyormuş. Meydan Aşkabat'a varınca "Dayıcığım!" diye ağlayarak yalvaran kız yüzüne bile bakmadı. Sanki Meydan onu kendisi öldürüp getirmiş gibi bir hava estirdi. Onu Aşkabat'ta sadece kendi evinde ailesi iyi karşıladı.

"İyice dinlendin mi?"

"Çalışabildin mi?"

"Orada hava nasıl? Bizdeki gibi yakıp kavuran sıcak yoktur herhalde?.."

O her soruya:

"Evet, iyi. Eh işte, fena değil. İdare eder..." gibi sözlerle cevap veriyordu.

Sonunda soru cevap faslı bitti. Merak azaldı. Çocuklar yatmaya gittiler. Meydan karısıyla baş başa kaldı.

Döşekte kadın yanına sokularak sevgi ilgi özlediğini anlatmaya çalışıyordu. Meydan ise cansız gibiydi, karanlık tavana gözünü dikip yatarken son günlerde yaşadıklarını aklından silmeye çalışıyordu. Ama Almaz'ın ağzından beyaz köpük çıkararak hırıldayışı, iri göğüslü kadının telaşla giyinişi onun hayalinden hiç gitmiyordu. Sonunda kendi kendine "Benim doktorun söylediği doğruymuş," diye tekrarladı.

Karısını daha fazla sıkıntıya sokmak istemedi.

Gözlerini tavana mıhlamış yatarken "Ben orada çok korkunç bir şey gördüm," diye konuşmaya başladı. "Benim oda arkadaşım tam da şu işin üstündeyken can verdi. Onun ölüşünü bizzat gözümle gördüm."

"Tam da şimdi niye ondan bahsediyorsun?"

"O da benim gibi kalbinden rahatsızmış. Onun için bahsediyorum."

Karısından ses çıkmadı, Meydan ise durumunu anlatacak uygun söz arıyordu, ama karısı artık onun açıklamalarına ihtiyaç hissetmiyordu. Meydan yine de kendi kendine konuşur gibi sayıkladı.

"O iş her zaman şart değil ya. Biz iyi yaşadık yine. Çocuklarımız da var, artık biz arkadaş olarak da yaşayabiliriz değil mi?"

Karısı arkasını döndü. Daha demin kıvranan, sıcak nefesiyle yastığı yakacak gibi olan kadın şimdi soğuk taşa dönmüştü. Onda ne hareket vardı ne söz. Meydan bu donukluğa dayanamadı, yerinden kalktı, mutfağa vardı, buzdolabındaki soğuk suya uzandı.

"İnsan ölmemek için peşin peşin kaç kez ölür?" diye sordu kendine. Ama bunun ne diye böyle olduğuna cevap bulamadı.

Büyük ve açık bir düşünceye ulaşmak istiyordu: o da 'yaşamak gerek her türlü' düşüncesiydi: çocukları için, kendi için biraz daha yaşasa hoşuna gidecekti. Kimin onu bu hayattan mahrum etmeye hakkı var ki? Diri kalmak insanın en büyük amacı değil mi? Diriliği onun elinden almaya kalkmak doğru mu? Onu yalnız veren alabilir.

Kendi diriliğini canlandırmak istedi, gönlünü açmak, biraz neşelenmek istedi. Kalbinin gizli bir köşesinde sakladığı hamamlı olayı, genç kızın suyla yıkanan vücudunu gözünün önüne getirmek istedi. 13 manatlık alt tarafı lastik üstü keçe ayakkabısını hatırladı. Ne var ki artık bunun bile bir etkisi yoktu, sanki çocukluğunda seyrettiği bir sinema filmi gibiydi. "Göğsün akında kışlasam" dizesi de onu etkilemiyordu.

Onda hiçbir duygu yoktu, yoksa en azından: "Ne olursa olsun" deyip, artık Almaz'ınki gibi ölüme de razıydı, ama onun duygusu, en fenası da hevesi yoktu. Güya onun ölmeye hakkı yok gibiydi.

Yatağına dönmek istedi. Ama karısının yattığı yorgana giremeyecekti.

Orada, oturduğu yerde yaşlandı. Son günlerde başından geçen duyguların hepsi birden başından aşağı döküldü. İşte eli kolu bağlanmış, iyice aciz düşmüştü.

Omuzlarını silkerek hıçkıra hıçkıra ağlamaya başladı. Dışardan bakan biri güldüğünü sanırdı.

Diriyken ölen adamlar böyle ağlayabilir.

KÖYÜMÜN İYİ KIZLARI

Güneşle beraber köyün üstüne bir heyecan doğmuştu. Herkes farklı bir duyguyla, köyde düğün olacağını hatırlayarak uyanmıştı uykusundan.

Begenç düğün yerine vardığında işi çıkan bir iki tanesini saymazsak düğünün en coşkulu katılımcıları olan oğlanların hepsi oradaydı. Şimdi hep acelesi olan, en güzel giysilerini giyinen gelinlik kızlar, biraz kibirle başını öne eğip ağır adımlarla yürüyen genç gelinler de gelirler, en sonunda da birini kucağına alıp, ötekini kolundan tutup çocuklu kadınlar gelmeye başlarlar.

Begenç'in annesi de sabahın erken saatlerinden beri düğün telaşındaydı. Kaç kez bozduğu başörtüsünü, tekrar alnına kaydırarak başını bağlamıştı, tekrar oturup giysilerini değiştirdi, açık yakasını eliyle tutup çatal iğneyle kapattı, bir broş taktı. Bütün bu hazırlık safhasıyla uğraşırken günü öğlen etti. Sonunda görümcesini peşine taktı ve işte ancak geliyor.

Aygözel'e baksana! Dün pamuk tarlasında su çeviren basma fistanlı kıza hiç benzemiyor. Omzundaki ışıltılı entari onu daha bir toplu gösteriyor sanki, başına bağladığı eşarp da emanet gibi duruyor topuzunun üstünde. Böyle bir kıyafet gün yanığı kızın tenine uyumsuz görünse de sonuçta herkesin kendi beğenisi, kendi gönlü.

"Tılla canın düğünü!.." "Yüz kız yele gider, bir kız ere, demişler, bahtı açık olsun yine de!" "Tılla'yı almaya gelecekler..." Annesi bu sözleri kaç kez söyledi acaba? O kız sadece Begenç'in annesinin övgüyle söz ettiği bir kız değildi ki, köyün yakışığıydı. Kızların başıydı. Bir kızı övmek isteseler "O Tılla gibi" derlerdi. Yüzünde hep mülayim, yumuşak bir gülümsemeyle, Tılla Begenç'in gözünün önünden gitmiyordu.

Onlar bir grup kızdı, Begenç'in ablası Aygözel de onlardan biri. Aygözel bazen kardeşini beraberinde pamuk tarlasına işe götürürdü. Kızlar çoğu zaman diğer tarım işçilerine katılmaz, biraz ayrı çalışırlardı. Onların çalışma tarzı da değişikti. Dışardan baksan, iş kendi kendine olup bitiyor sanırdın, yanlarına gidip hevesle çalışmak isterdin. Öyle de olsa, iş zordu, özellikle de kızlar için, gün boyu pamuk tarlasında çapa sallamak, yer bellemek asla kolay değil. Ama işten kaçmazlardı, yabani otlar da çapalanacak olsa, arık kazılıp tarla sulanacak da olsa en önde olurlardı. Kozalar bu kızların alın teriyle olgunlaşır, sonra da ak pamuğa dönerdi. Begenç bu cefakâr kızlara dereden ibrikle su getiriverirdi, ufak tefek işlerine yardım ederdi. Onların yanında sıkılırsa gider suya girerdi, kuşlara kesek atar, iyice yoruluncaya kadar oynardı. Kızlar çay molası verince gelir, onlarla bir şeyler atıştırırdı. Kaygısız, sağlıklı kızlar onunla biraz şımartırlardı da. "Begenç can, gel şuracıkta otur." "Kalk, altına şunu serelim, yer serttir." "Begenç can, şundan yer misin?" "Al bakalım, bir de bunun tadına bak." ...

Yazın, öğlenin yakıcı sıcağını çay başında otururak geçirirlerdi. Onlar çay deseler de öyle pek çay da içmezlerdi aslında, biraz bir şeyler atıştırır, nakış işler, elişleriyle meşgul olurlardı. Her biri kendi işiyle meşgulken bir yandan da konuşabildikleri kadar konuşurlardı. Bazen hep birlikte konuşmaya başladıklarında biri ötekini dinlemez, her biri kendi sözünü söylemeye çalışırdı. Böyle anlarda serçelerin cıvıltısı gibi karmakarışık bir uğultu yükselirdi gruptan.

Yorgunluktan gözleri kapanıp uyuklamaya başlayan birini rahatsız etmemek için bir süre seslerini kesip sessizce oturdukları da olurdu, ama sonra yine bu sakinliğe dayanamaz akıl almaz şakalar icat ederlerdi. Şekerleme yapan kadının baş ucuna bir bel, ayak ucuna bir bel diker, belin sapına beyaz yazma bağlarlardı. İşte, al sana kefensiz yatan bir ölü. Kimi çevresine oturup sessizce ağlamaya başlar artık, kimi diz çöküp başucunda sure okur, dua eder.

Kızlar şakalaşırken neler demezlerdi ki, onların bulduğu oyunlar, diğerlerini taklit edişleri başkalarının aklının ucundan da geçmez. Kadınlardan biri eşarbını yamuk bağlasa gelirken, kızların hepsi başını onunkine benzetip daha da yamuk bağlayarak gezerler ortalıkta. Sanki kendilerinin hiçbir eksiği gediği yokmuş gibi. Begenç iyice düşündü, zihnini taradı, bulamadı, onlar, gerçekten de öyle belli bir eksiği olmayan çok sevimli, sevecen kızlardı. Sonra kime gülüneceğini de bilir onlar, erkeklerin adını bile anmazlar. Doğru, bir defasında Begenç'e şaka yapmaya kalkmışlardı.

Aralarına yeni gelen, pamuk işinin çok zor olduğunu söyleyip nazlanan, mızırdanan bir gelinle alay etmek istediler. Kara kuru, ama dipçik gibi sağlam bir kızdı Cemal, Begenç'e tutunuyor gibi yaptı.

"Begenç can, sen de artık çabucak büyü de birimizi bu angaryadan kurtar. Biz de şu çıtkırıldım gibi naz yapmak istiyoruz.

Kısa boylu Yanıl kenardan lafa karıştı.

"Beni seç, yalnız beni..."

Kızların en uzunu Gurbantaç araya girdi. "Boş versene sen. İnsan boyuna uygununu arar. Öyle değil mi, Begenç?"

"İşte, boyuma uygun ya, bunun boyu benimkinden uzun muymuş? Gel, denkleşelim."

Yanıl Begenç'in yeninden çekti. Sonra kızların her biri bir şey demeye başladı: "Burada dur," diyeni mi ararsın "Oraya bak," diyeni mi... Begenç'in feleğini şaşırttılar. Çocuk gittikçe sinirleniyor, yüzü kızarmaya başlıyordu. Onun bu çaresizliğini gören Yanıl tekrar yüklenmeye başladı.

"Bak işte, kızdırdınız! Kalbini kırdınız, artık hiçbirinizi seçmez o."

Bunun üzerine Tılla "Begenç'le uğraşmayı bırakın artık," dedi. Bu onların hızını kesmeye yetmişti. "Begenç çok ahlaklı, temiz bir adam olur. O sizin gibi küçük ahmakları ne yapsın? İşinize bakın. Ben var ya, hep böyle bir kardeşim olmasını istemişimdir..."

Kızlar Tılla'nın sözüne kırıldıkları için mi yoksa ondan çekindiler mi her nedense bir sessizlik çöktü. Aslında onlar kalp kıracak insanlar değildi, Begenç bunu o anda birden kavradı, hem de çok açık bir şekilde. İşte önce o dipçik gibi, güçlü, sabırlı Cemal'i evlendirdiler. Buna Begenç pek anlam veremediği sebeple üzüldü, sanki sevdiği bir arkadaşı çok uzaklara, dönüp gelemeyeceği bir yere gitmiş gibi duyguya kapıldı. Sonra ortalıkta boş boş gezerken gördükleri Gurbantaç gitti, onun da ne kadar iyi bir kız olduğunu Begenç gittikten sonra anladı.

Arada bir kızlar oturup Gurbantaç'ı yad ettiler. Onun haline, sadeliğine, hiçbir şeyi takmadan, rahatça gezişine gülüşürlerdi. Yürekten mi söylerlerdi arkasında övücü sözleri yoksa laflarında kekremsi bir alaycılık var mıydı o kadarını ayıramıyordu. Sonra bir gün Gurbantaç geri geldi. Kızlar önlerindeki işi bırakıp, hep beraber konuşarak başında toplandılar. Begenç'e öyle gelmiştir belki o biraz kilo almış, daha ağırbaşlı olmuş gibiydi. Rengi de durulaşmış, gelinlik ona yaramış olmalı. Başına bağlanan salkım saçak eşarpları ayırsan, bu o eski rahat Gurbantaç olacaktı. Hatta onda daha güzeldi, ama çok da öyle değilmiş. Begenç onun gözlerinin eskisi gibi ışıltılı, ilginç parlamadığını, mülayim ama

biraz soğuk baktığını fark etti dikkat edince, ayrıca onun bakışlarında derin bir düşünce vardı sanki. Üstündeki bakışı hisseden Gurbantaç Begenç'e öyle bir bakış attı ki başından aşağı bir kova soğuk su dökülmüş gibi oldu çocuğun. Güya o Begenç'e: "Bu da kimmiş?" der gibiydi. O an karşısında Gurbantaç'a benzeyen ama tamamen yabancı bir insan duruyordu.

O yabancı... Değişmiş. İnsan, ne kadar çabuk ve hiç belli etmeden değişebiliyormuş. O zaman Yanıl onu bir kez daha şaşırttı. "Senin de bahtın açılıverdi, Gurbantaç!.." Bu arzu mu, kutlama mı yoksa kıskançlık mı?... Begenç anlamadı.

Sıra Tılla'ya geldi. O şakacı, o gülen kızların katarı günden güne boşalıyor.

Kız evinin dağdağası başından aşkın. Sebepsiz yere insanların eli ayağına dolaşıyor. Gelin gidecek kızın oturduğu evin açık penceresinden, kadınların kızların kulağı delecek şamatası yankılanıyor. Şu anda akranları Tılla'yı süslüyor olmalılar. Şimdi onu görmek mümkün değildir, o şanslı kişiye kavuşuncaya kadar, hiçbir erkek yüzünü açmaz.

Düğünüyle köye böyle neşe getirdi, bu düğün sayesinde köy canlandı, keyiflendi. Bu sevinçten sadece onun erkek kardeşleri mahrum, kalabalık düğün ahalisinin içinde onun kardeşlerinden biri bile görünmüyor. Geleneğe göre onlar kız kardeşlerinin düğününden uzak durup, bu neşeyi, mutluluğu konu komşuya ve hemşerilerine bırakmalıydılar.

Koca bir kamyonun kasasına doluşup öğle vakti gelin alıcılar geldi. Üst üste giyinen orta yaşlı kadınlar kamyonun kasasından aşağıdakilere "Ay kız!.." deyip, yanındaki çocuğu uzatıyorlardı, sonra aracın kenarından uygunsuz salladığı ayağını basacak yer bulamayıp, düşecek gibi oluyorlar, ne yapacaklarını şaşırıyorlardı. Gelin alayıyla gelen oğlanlar kenara çekilmiş kabarıyorlar,

düğünü yan taraftan izliyorlardı. Pek dinleyen olmasa da üç genç coşkuyla saz çalıyordu.

Gelin alıcılara ikram edilen yemekten iştahla yiyen olmadı. Herkes aceleyle birkaç lokma yiyip kalkıyordu.

Gelinin kayın ağabeyi olacak adam: "Hadi, davranın hu, gün aşağı sallanmadan emanetimizi verip bizi yolcu edin," diyor, önüne çıkan her kapıdan boynunu uzatıyordu.

Sonunda büyük bir tantanayla kızı alıp çıktılar. Kimi kapı tutuyordu kimi ayak altında dolaşıyordu; kapının ağzında karmakarışık bir kalabalık vardı. Çevresini bir grup kızın kuşattığı geline o mülayim Tılla desen inanılacak gibi değil. Yüzü ak ipek örtüyle örtülüp başına kürte denilen ağır nakışlı gelin üstlüğü atıldıktan sonra boyu kısalmış gibiydi. Begenç'in hayalindeki bu eşsiz kız bu tuhaf giysinin içinde büyük bir kalabalığın karşısında başını aşağı eğmiş salınmaktaydı. Kalabalık sessizleşti o ara. Kız baba evinin dik kapı çerçevesine başını koydu.

Babanın hayır duası alındıktan sonra kızı kilime oturtup, uçlarından tutup götürmeye çalıştılar. Kilimin üstü neredeyse tamamen kadın kızla dolu. Kayın ağabey onların her birine üçer beşer manat para verip kilimden çekip düşürüyordu.

Begenç de Tılla'nın düğününde herkes kadar, hatta herkesten daha fazla sevinmeliydi. Ama o bunu başaramadı. Sevinenlere de şaşıyordu bir yandan: "Ne diye böyle neşeli ki bunlar?"

Kendisi için bu gidenin artık yok olduğunu, bir daha hiç olmayacağını hissedince, öyle bir üzüldü, sanki yüreği yerinden kopup boğazına tıkandı. O an sınırsız acısını yutuşu gibi, ta içinden gelen ağıtı da bölüp bölüp yuttu. Halinden utanıp arkasını döndü. Bırak o kadirbilmez bu gözyaşını görmesin!

Kalabalık büyük bir gürültüyle sokağa, arabalara doğru hareket etti. Darbukacı çalgısına öyle vuruyordu ki elini içine

geçirmek istiyor sanırdınız. Akardiyoncu akardiyonunun körüğünü koparıp yırtacaktı neredeyse. Zurnacının avurtları kurbağa yutmuş yılanın beline benziyordu, gözleri yuvasından çıkacaktı. Sele kapılmış gibi arabalara doğru sürüklenen kalabalığın üstünde mutluluk bir mutluluk çağıltısı vardı. Kapıda tek başına anne kaldı.

Evet, bir kişi daha ağladı. "Alnın bahtın açık olsun, yavrum!" diye, anne yazmasının ucunu gözüne götürdü. Kalan kalabalığın neşesi yeri yaracak gibiydi.

Köyün en güzel kızını, en iyi kızı alıp gittiler.

DUAYLA OLAN

Kötü haber tez duyulur. Yavaşça söylenen iki kelimelik laf yangın alevi gibi evden eve yayıldı.

- Kim söylemiş?

- Bilmem. Bisikletli bir çocuk söyleyip gitmiş.

- Kesin mi, Akı Ustalar mı demiş?

- Evet.

- Allah Allah, yalan da olabilir...

- Yalandır, bence de...

Hiç, kötü haber olur da yalan mı olur? Ama inanamaz kimse. Gönlün yalan olmasını ister; yas yerine varıp, haberin aslını gözlerinle görmeden inanamazsın.

İnsan yer yüzünde nice yaşasa da onun bir türlü alışamadığı bir beladır ecel, insan kalbine ecele razı olma duygusu konmamış olsa gerek. Ölümü hep görür, onu bekler de... Henüz kimsenin ondan kurtulmadığını da bilir, yine de adını duyunca bile ölür ölür dirilir. Çünkü o genci ihtiyarı, gerekliyi gereksizi bilmez, rast geleni biçer. İşte onun için de o başka bir şey değil, ecel.

Mehri Teyze bütün bunları aklında geçirerek geniş adımlarla yas yerine doğru yürüyordu. Bir yandan da koca köyün

hizmetine koşturan adamın, on parmağı on marifet ustanın, sadece senin küreğini ya da orağını değil, önünde oturup derdini anlatsan kırık kalbini de tamir eden iyi huydan yapılmış o adamın ağır hali hakkında düşünüyordu.

Baht dedikleri insanın samimiyetini sınayan, yazgıyla şaka eden bir şey olmalı. O nasıl bir iyi insandır, işin düşse boş çevirmeyeceğini bilirsin. Onun "olmaz" dediği, yok şöyleydi yok böyleydi diye işi ertelediği ya da yokuşa sürdüğü görülmemiştir. Üşenmez, erinmez, karısı da kendisi gibi, hem anlayışlı, iyi kalpli hem hamarat. Kapısına gittiğinde seni bir iş için ricaya gelen kişi gibi değil de değerli bir misafir gibi karşılar, izzetüikramda bulunur. Çayı kaynayıp duruyordur zaten, sofrası ekmeklidir; hepsinden önemlisi yüreği açıktır. Yemyeşil ağaçlarla çevrili geniş bahçe, mal davar, konak gibi ev, halı döşenmiş odalar... Bu hanede her şey var, her şey yerli yerinde... Ama tek bir şey eksik. O eksik, eksiltiyor her tamı! Boş ev, boş kapı, boş bahçe! Ne gürültü ne patırtı ne çocuk yaramazlığı!.. Her bir şey tertipli, her şey yerli yerinde, her şey tertemiz. Sanki hayal ürünü bütün bunlar; odunlar kesilmiş, demetlenmiş, kap kacak tam... İşte, çocuk yok. Çocuk elinin izi olmadan bütün bunlar ne kadar soğuk görünecekmiş insana.

Yufka yürekliler içinden, yüzü kalınlar dışından onlar için Allah'tan çocuk isterdi. O iki kara talihliye gelince, sanki, seni tasdik etseler, umutları gevşeyecekmiş gibi "Belki, Allah'ın dediği olsun," derler, yüzlerini eğerler, ne yapsınlar, bu ev için bundan ileri söz yok ki. Bu sözle onların başına korunak olacak direği dikmek de mümkün yıkmak da. Herkes gönlünde olduğu için söyler, birden onlarınki olursa, halk arasında "Vay be, öyle mi?" diyecek de bulunmaz herhalde.

Olmadı. Uzun yıllar olmadı çocukları. Onlar yine elin günün hizmetinde, hemşerilerinin düğününde yasında ellerinden gelen yardımı yapmaya devam ettiler, bir de beklediler durdular.

"Ne yapacaksın ki olmasa... Git de al şehirden. Kız istiyorsan kız, oğlan istiyorsan oğlan veriyorlar. Şimdi var ya çocuğunu bırakıp giden de çoğalmış. Daha on yirmi günlükken elinde büyüse sen onun anası babası olursun." Eller böyle akıl veriyorlardı. Fakat kimse bunu Akı kendisi de düşünüyordur ya hu, diye aklından geçirmiyordu. Onun ise böyle çok arzulanan bir şeyin, insan hayatındaki en önemli şey olan insanın devamının ihlas, dua, gözyaşı, zorluk, zenginlikle ele geçirilemeyen en mühim şeyin öylece gidip alınıp gelinecek bir şey olduğuna, bu işin bu kadar basit olabileceğine hiç aklı çatmıyordu. Evlat, onun kadri kıymeti, onun hasreti: kim bunu Akı'ya öğretebilir? Kim bir başına kalınca evlat diye ağlıyor? Kim geceleri uyanıp, uyanık olduğunu bile yanındaki eşinden gizliyor? Kim düşünde çocuk görüyor, uyanınca gözleri boş evde onu arıyor? Kim yazılana razı olup derdini sessiz sedasız içine atıyor? Kim? Her köyde kaç tane vardır bunlar gibi? Azdır. Çünkü bu derdi çekmek zor. Ne yani, evlat sadece bir meşguliyet mi? O senin varlığın. O insanlığın dünyaya geldiğinden bir işaret. O ömrün devamı. Çocuğun yoksa senin bu dünyaya geldiğin yalan, senin yarının yok, neslin kendinden önce tükenmiş. Başkaları seni ortalıkta gezinen bir ölü sayıyorlar. Bu millet çocuğu olmayanı böyle acımasız hırpalıyor. Bu derdi omzunda taşıyana: "Neden gidip de şehirden bir çocuk almıyorsun ki?" diyorlar bir de... Tıpkı karısının hamile olmayışı gibi bu düşünce de onun kalbinde asla yer etmedi.

Demek ki olmayacak!

Böyle desen de hayatta olmayacak şey yok. İşte, dümdüz yolda giden araba kaza yapar diye kimin aklına gelir? Ama öyle oldu.

Akı'nın ailesi, iki üç kadın daha bir otomobile doluşup şehre gidiyorlardı. Yol hem geniş hem kalabalık değil. Ne önden ne arkadan gelen araç görünmüyordu. Onların hızla giden araçları birden kendi yolundan çıkıp soldan gitmeye başladı. Sürücünün

eli ayağına dolaştı, kadınlar bağrıştılar. Araba onların hay huyuna bakmadan sonunda sol kenardan aşağı sarktı. Oradan da takla atıp yol kenarındaki kanala düştü. Bir süre sonra yoldan geçenler toplanıp, onları birer birer arabanın içinden çekip çıkardılar. Kırıkları ezikleri görmezden gelirsek, şükür hepsi de sağdı.

Ölümün serabının görünüp gittiği o olaydan bir iki ay geçtikten sonra Akı'nın eşinde inleme sızlama, baş dönmesi, bulantı gibi, küçük kadın rahatsızlıkları görülmeye başladı. Bunun sonuysa mutluluğa çıktı. Akı'nın eşi bebek bekliyordu artık. Bu haber köye yayılınca daha çocuk doğmadan gelip onları kutlamaya başladılar. Yanına gelenler Akı'yı "Usta, büyük bir şölen vermen gerekir artık," diye kışkırtıyorlardı. Böyle durumlarda genelde tersine gidilir ama o "İstediğiniz şölen olsun," deyip, işi elin isteğine bıraktı. "Kız olursa mı kutlama yapacaksın oğlan olursa mı?" "Hiç fark etmez, sağ salim elime alayım da bütün birikimim sizin olsun."

Dediğinin arkasında durdu sonra. Daha çocuk doğmadan iki yaşında tosunu getirip evin önüne bağladı.

Kızcağız dünyaya geldi. Köyün kadınları sanki onu kendileri ısmarlayıp getirmiş gibi "Adına ne koyalım," diye adının derdine düştüler. Sevincinden zıplayan küçük bir kız "Bahtıgül koyalım adını, Bahtıgül..." demiş.

O gün usta doğumhaneye karısının yanına sarı yağda kavrulan tavuk götürünce kızının adını da söyledi.

Bahtıgül! İçtenliğe verilen evladın adı, bir ailenin tek evladı, bütün bir köyde de tek bir çocuğun adı; Bahtıgül. "Adına layık olsun!" "Adıyla yaşlansın!" dediler ona. Babası gibi çocuk da köyde ün kazanmıştı, sevilen, istenilen çocuktu. O sadece bir çocuk değil, Yaradan'dan gelen hediyeydi.

"Yaradan yalnızı bilmez," demişler. İşte, onu veren daha şimdiden geri alsa bir de ne yaparsın.

Mehri Teyze hızlı adımlarla yürüyordu, yetişse çocuğun canını geri verecek gibiydi. Fakat çoktan gönlü karşısına çıkacak uğursuzluğa, bir hanede kopan kıyamet acısına katılmaya hazırlanıyordu. Sonunda herkes ecel kendi yakasından tutmasa, onun yaptığına razı oluyor, hazan yeli esen hanenin son görevlerini yerine getirmesine yardım etmek için acele ediyor.

İnsanlar Akı'nın evinin çevresinde, sokağın yanında başlarını öne eğmiş oturuyorlar. Daha çocuk dememişler, toplaşıp gelmişler. Bu milletin iyi adeti, acını çokluk olup paylaşıyorlar.

İhtiyar yüksek sesle ağlaşan kadınlar topluluğuna katılmadan, bir süre kenarda durdu. Evin arkasındaki sulu dereye baktı. Çocuğun bu suya düşüp boğulduğunu ya söylediler ya onun aklına bu ihtimal geldi. Kısacası, o çocuğun ölüm sebebini bilmiyorum demeyecekti.

Gözünü yere dikmiş, düşünüp duran Akı'nın baş ucuna vardı.

- Ne oldu bu çocuğa?

Hemen o anda Akı'dan ses çıkmadı. İhtiyar onun duymadığını sandı. Ama duymuş, hatta sorulan soruyu da anlamış.

- Duam öyleydi, nine.

İhtiyar kulağının duyduğuna inanamadı. Yoksa aklını da mı kaybetti bu kara bahtlı.

- Dileğim öyleydi benim. "Böyle olmayıp duracağına, olsa da ölse razıyım," demiştim. "Millet kapımda bir oldu diye toplanır, bir öldü diye..." Maksadıma ulaştım işte.

Sonra dudakları titredi, yüksek sesle ağlamaya başladı.

1986

OYUNCULAR

Seyirciyi bekletmek, sonra da beklenmedik şekilde oyuna başlamak tiyatro sanatının çok kullandığı yöntemlerden biridir. Gözleri süslü sahneye dikilmiş bekleyen kalabalık birden geri baktı çünkü ana kapının ağzında biri var gücüyle el çırpıyordu.

Seyircilerin görmeye çalıştıkları adam orta girişte bekliyordu. Önde jübile yapan oyuncu, onun sağ tarafında baş rejisör, sol tarafında tiyatronun müdürü, arkada ise emektar oyuncular ve Kültür Bakanlığından gelen temsilciler olmak üzere kırmızı halıdan yavaşça yürüyüp, sahneye yöneldiler. Seyirci bir an şaşırdı, ne yapacağını bilemedi. O sırada salonun farklı yerlerine yerleştirilen şakşakçılar ayağa kalkıp kapıya doğru döndüler, tempo tutarak el çırpmaya başladılar. Bu şekilde seyircileri yerlerinden kaldırmak da zor olmamıştı.

Derken sahneyi kapatan sırma çiçek işlemeli kırmızı perde yavaş yavaş açılmaya başladı. Perde tamamen açılınca sahnenin tam ortasına asılmış rengarenk kumaş ortaya çıktı, üstünde 60 ve 40 sayıları görülüyordu, sayıların arasında da şöhret tacı, altın yaldızlı zeytin dalı görülüyordu. Sayılarla zeytin dalına özellikle sahne ışığı tutulmuştu.

Törenin kahramanları sahneye çıkıp, kırmızı halıyla kaplanan masanın arkasına tek sıra dizildiler.

Töreni yöneten sunucu salona "sakin olun" anlamında ellerini yukardan aşağıya birkaç kez sallayarak işaret etti. Salon, sakinleşmek yerine daha coşkulu e çırpmaya başladı. Sahnede duranlar alkışlarını bir süre içlerine sindirip, sonunda alkışı yeterli bulmuş olmalılar ki seyircileri başlarıyla selamladılar. Salon sakinleşmeye başladı.

- Murat Atayeviç'in törenine gelen saygıdeğer konuklar, sevgili yurttaşlar, kardeşlerim! Bu büyük şöleni açmama ve onu sizlere sunmama izin verin. -Toplantı boyunca devam edecek esas alkış tufanlarından biri salonda yankılandı.- Evet, ben hem sizin adınıza hem bizzat kendi adıma bugün jübilesi için bir araya geldiğimiz büyük üstadı tüm içtenliğimle kutluyorum.

Jübilesi yapılan Murat Atayeviç ayağa kalktı. Rejisör onun elini sıkmakla yetinmedi, daha ileri gidip bağrına bastı ve onun daha yenice pudralanıp makyaj yapılmış yanaklarından ikişer kez öptü.

- Biz bu şaşaalı akşamda sanatçı olunmaz sanatçı doğulur sözünün ispatı yetenekli aktör, gençlerin üstadı, büyüklerin arkadaşı, muhteşem insan Murat Atayeviç'in dünyayı şereflendirmesinin altmışıncı ve onun büyük sanat hizmetinin kırkıncı yılını kutluyoruz. Bu törene uzaktan yakından çok misafir geldi. Onu bizzat kendi sözcükleriyle kutlayacaklar. Acele etmeyin, ben kutlamalar için konukları davet etmeden önce, meşhur tiyatro eleştirmeni, akademisyen ve gazeteci Han Hanov'a söz vermek istiyorum.

Jübilesi yapılan oyuncu içinden "Bu kerata şimdi lafın cılkını çıkarmaz umarım," dedi. Han Hanov anlatmaya oldukça uzak bir zaman diliminden başladı.

- Değerli konuklar, şu arkamdaki kadife perdeye altın harflerle yazılan sayılarda korkunç bir hata var. Oradaki sayının 40 değil 43 olması gerekti. Bunun nedenini açıklamak için benim

izninizle biraz uzun konuşmam gerekecek. Bundan tam 43 yıl önce Murat Atayeviç...

Bu gerçekten de böyleydi. Murat, bahsi geçen buhranlı ve ağır yıllarda köyden şehre kaçıp gelmiş, her ne olursa olsun, işe yarayacak, mezun olduktan sonra görev alabileceği bir okula girmek için her yeri denemişti. Ama şehirde tiyatrodan başka girecek açık kapı bulamadı. Henüz halk arasında pek bilinmeyen tiyatroya bağlı oyuncu yetiştiren bir okul açılmıştı. Boyu ve eli yüzü ölçülerine uyduğu için Murat'ı oraya öğrenci olarak kabul ettiler. Tiyatronun baş rejisörü aynı zamanda bu okulun müdürü ve esas hocasıydı. Oyunculukla ilgili dersleri iki kişi veriyordu. Tiyatronun edebiyat bölümü sorumlusuysa diksiyon derslerine giriyordu.

Oraya okul dense de olurdu, denmese de çünkü baş rejisörün hep bir işi çıkardı, diğerlerinin de okuldan başka da yeterince meşguliyetleri vardı. Sonra bir de ne doğru dürüst ders kitapları vardı ne kaynak eserleri. Mevcut birkaç kitabı da Rusça oldukları için Murat gibi köy çocukları okuyamıyordu. Yine de her gün okula gitmek zorundaydılar. "Burada gördüğünüz şeyler, bizim provalarımız, sizin için büyük bir okul," diyordu baş rejisör. Gençleri dekor hazırlamada, oyunculara yardım etmede çalıştırıyor ya da kalabalık sahnelerde kullanıyordu.

Sonra birden ülke karıştı, devir kötüleşti. Bugün selam verdiğin bir bakmışsın yarın "halk düşmanı" olmuş, hapishanede oturuyor, onu geçen akşam evinden almışlar. İş bu kadarla da kalmadı savaş başladı. Tiyatroda bulunan bilgili öğrencileri "halk düşmanı" olarak soruşturmuşlardı. Savaşa gidenlerin de yerinin doldurulması lazımdı, personel eksikliği açığa çıkmıştı, onun için tiyatroya bağlı okulu kapattılar.

Baş rejisör Murat'ı yanına çağırdı.

- Yeğenin, sen becerikli bir gençsin. Boyun uzun, görünüşün iyi. Yüzünde, gözünde dikkat çekecek bir kusur yok. Ben seni

işe alayım. Belli olmaz, belki de seni cepheye çağırırlar, kültür çalışanları savaşa almayacaklarmış diye bir söylenti var.

Murat bunu duyunca öyle bir heyecanlandı, gidip baş rejisörün elini öpmek geldi içinden. Kendini zor tuttu. Rejisör devam etti:

- Ama benim bir şartım var. Elinden gelenin en iyisini yapacaksın. "Artist diye bula bula bunu mu buldun?" dedirtme millete. Tiyatroyu kendin görüyorsun, sahneye konulan şeyler malumun. Bu bir oyun, hem de tam anlamıyla uydurma bir oyun, tıpkı hayatta olduğu gibi. Aslında dünyada her şey oyun, hepsi yalan, herkese burada oynayabilişine göre not veriliyor. Sen işe ciddi yapış. Anlıyor musun, bütün sır, bütün ustalık, işte bunda. Anlıyor musun?..

- Anladım...

Anlamak da ne demek, o ötesine bile geçiyordu. Yani bunların hangi birinin yaptığını yapamaz ki Murat?

- Peki, dört elle yapış işine. Ben şimdi işe alma kararını imzalıyorum.

İşte bu konuşma ve bu kararla Murat artist olmuştu. Soğuk kış gecesinde bineceği treni kaçıran, gidecek bir yer bulamayan yolcunun bir süreliğine ısınmak için tiyatroya girişi gibi buraya gelip, canını açlıktan, başını kavgadan kurtarmıştı.

Bir yıl sonra ona genç Sovyet partizanı İvan rolünü verdiler. Başrol olduğu için mi yoksa rolüne iyice odaklandığı için mi "Ben korkusuz bir Sovyet partizanıyım!" diye, tüm gücüyle bağırmıştı. Onun bu bağırması, gırtlağını yırtarcasına haykırması önünü açtı.

Murat Atayeviç'in zihnine üşüşen anıları kürsüde konuşmakta olan tiyatro eleştirmeni olduğu gibi tekrarlıyordu.

- Murat Atayeviç işte o partizan İvan rolüyle seyircilerin kalbine girmeyi başardı. O, sözü geçen zorlu yıllarda, faşistlerin büyük Volga ırmağına ulaştıkları zamanlarda, bu rolüyle seyircilerinin moralini yükseltmeyi başardı. Oynadığı karakter halkı kahramanlığa ve mücadeleye çağırdı. Murat Atayeviç o karakterle büyük zaferi yakınlaştırmıştı.

Salonda alkışlar yankılandı.

Han Hanov daha sahneden inmeden baş rejisör yerinden kalktı.

- Saygıdeğer yoldaşlar, kıymetli dostlar, bacılar ve kardeşler, başta da söylediğim gibi, biz bugün buraya en sevgili sanatçımız ve dostumuz, birçoklarının üstadı olan, bu oturan aksakalı, ben doğrusu ona nasıl hitap edeceğimi de bilemiyorum ya, ihtiyar desem çok gençleri cebinden çıkaracak kadar genç, genç desem, saçı ağarmış, evet, Murat Atayeviç'i kutlamak için toplandık. Şimdi kutlama sözünü söylemesi için üstat aktörümüz Bazar Bazar'ı çağırıyorum.

Alkışlar altında yaşlı oyuncu yavaş yavaş ilerleyip sahneye çıktı. Salonda oturanları adeta bir bir gözden geçirip, dikkati kendine çekti.

- Benden önce konuşma yapan eleştirmen doğru söylüyor. O perdenin üstüne yazılan sadece 40 değil, aslında 60 yazısı da yanlış. Çünkü o 30+30 olmalıydı. Murat şimdi tam da gençliğinin üstünde. "Yiğit yaşı iki otuz," demişler. Ben lafı uzatmayayım da bu yanlışı elimle düzelteyim...

Bazar Bazar sanki beceriksiz hareketlerle gidiyor gibi sahnenin ortasına doğru yürüdü. Salonda bir heyecan dalgası oluştu. Yaşlı oyuncu kadife perdenin yanına varmadan kendi yerine döndü ve seyircileri defalarca başıyla selamladı.

Sonra Genç Seyirciler Tiyatrosunun direktörüne sıra geldi.

- Bizim saygıdeğer üstadımız, değerli ağabeyimiz ve ustamız, lütfen şu dosyayı size sunmama izin verin. Bu dosyanın içinde en iyi ve en sevgi dolu sözler bir araya getirildi. – O jübilesi yapılan oyuncuya verilecek dosyayı yukarı kaldırıp, alkışlayanlara gösterdi. – Ben şimdi bu dosyada neler yazdığını okuyarak vaktinizi almayayım. Siz onu evde, yengemizin yanında, iri yapraklı yeşil çayınızı yudumlarken okursunuz.

- Bizim bütün cumhuriyetimiz içinde önemli bir yere sahip olan teknik kütüphanemizde 479117, yani yaklaşık yarım milyon kitap var. Biz sevgili üstadımız için bu 479117 kitaptan en güzel sözleri ve muhteşem dilekleri seçip bu dosyada bir araya getirdik, dedi sıradaki konuşmacı. Sanki kurulmuş gibi konuşuyordu. – Ben onu şimdi okuyarak sizin vaktinizi almak istemiyorum. İzin verin onu bizim muhterem Murat Ağabeyimiz yeşil çayın başında, yengemizin yanında...

- Sen kırk yıl boyunca seyircileri bazen güldürdün bazen ağlattın. Çoğu zaman ise düşünmek zorunda bıraktın. Şimdi bugün seninle kıvanç duyuyoruz. Sen ise sadece mutlu olmalısın. Bu talihli anda... Ben buraya yazılanları tek tek okuyacak değilim...

Meslektaşının söyledikleri Murat Atayeviç'in kulağını tırmalamıyordu. O bu övgülerle mest olmuştu. Uzun zamandır böyle güzel sözlere susamıştı, yaş altmış olduktan sonra, emekliye çıkmadan az önce, henüz "İhtiyar, artık yerini gençlere bıraksan nasıl olur?" denilmeden, ona böyle sözler lazımdı. Bu övgüleri işitip, gerçekten de heyecanlanıyordu, onun için kendi kendini teselli ediyordu. "İnsan övülünce, bir sınav veriyordur. Sen şimdi kendine hâkim olmalısın. Övgüyle eriyip akmaman lazım. Henüz mücadele ilerde."

- Saygıdeğer konuklar, gelin, sadece başkentin temsilcilerine değil, artık çevreden gelen yoldaşlara da söz verelim. Aslında Murat Atayeviç o sade insanların arasında büyümüş, yetişmiş

biri. Kutlama sırası şimdi de büyük sanatçımızın köylüsü Allanazar Amcada.

Koltuğunda bir halıyla sahneye çıkan çiftçi kılıklı adam mikrofonlu kürsüye gitmedi. Sahnenin ortasında, koltuğundaki el dokuması halıyı açıp salona gösterdi.

- Ben konuşma yapmayı beceremem. Onun için de dedelerimden kalan bu muhteşem antika halıyı Murat'a takdim etmek istiyorum. Bırak, o bu halının üstünde hayat arkadaşı ile diz dize oturup çay içsin.

Salon halının değerini biliyormuş gibi, ona yakışır şekilde el çırptı.

- Şöyle bir bakıyorum da köy adamlarına söz versen daha etkili oluyor sanki, halı kutlama yazılarından daha iyi sonuçta. Böyle muhteşem bir halı hediye etsen, söze ne gerek var! - Programın sunucusu heyecanını saklamaya çalışmadı. – Sayın konuklar, gelin şimdi Murat Atayeviç'in bir diğer köylüsüne, Kent Kültür Evinin müdürüne söz verelim.

Kent Kültür Evinin müdürü devasa duvar saatini kucaklayıp geldi.

- Sayın büyük aktör, muhterem üstat! Sen bu saate bir bak. O seninle yaşıt. Senin kalbin çarpmaya başladığından beri, bu saat de tıkır tıkır çalışıyor. Bu da tıpkı senin gibi, yorulmak nedir bilmiyor. Geçtiğimiz altmış yıl boyunca bir kez olsun usta yüzü görmedi, önümüzdeki yüz yılda da ustaya ihtiyacı olacağını sanmam. Büyük üstat, sen bu saati evine, evinin baş köşesine koy ve bunun çalışmasını örnek al. Hiçbir zaman yorgunluk hissetme. Hiç doktorun yanına gitme. Sadece yengemizin yanına git...

Bilimler Akademisinden gelen temsilci ise güzel bir vazoyu kucaklayıp öne çıktı.

- Bu harika vazo sizin için özel olarak ısmarlanıp, kadim Çin'den getirildi. O senin ilhamının tecessüm etmiş halidir, her

zaman içi rengarenk çiçeklerle dolu dursun. İşte bu dosyada ise akademide çalışan bilim insanlarının altın değerinde sözleri var. Ben onu şimdi okuyacak değilim, onu sonra yengemizin yanında okursun, deyip, sol elindeki dosyayı salona gösterdi.

O elindeki vazoyu bırakmadan jübilesi yapılan oyuncuyu kucaklamaya çalışınca vazo yere düşüp iki şak oldu.

Salonda anlamsız bir uğultu baş gösterdi. Baş rejisör hemen mikrofonu alıp salondakilerin dikkatini kendine çekti.

- Saygıdeğer konuklar, Türkmenler "Taş kırılsa, yenillik alametidir," demişler. Demek, Murat Atayeviç'in geleceği kolaylık olacak, huzurlu bir hayat sürecek. Onun için buna üzülmeyelim, bilakis alkışlayalım... Evet, bunu kıralım desen de kıramazdın aslında, demek bu olay, sanatçının bundan sonra rahat bir hayat süreceğinin işaretidir. Şimdi kutlama sırası Murat Atayeviç'in hemşerisi, Kent Kütüphanesinin müdürü...

Kütüphane müdürü kucak kucak kitapla çıktı sahneye. Onu takip eden iki kişi kitap taşımasına yardım ediyorlardı.

- Muhterem sanatçı, ben sana asla kırılmayacak bir hediye vereceğim. Burada senin sevdiğin yazarlardan Shakespeare'in beş ciltlik, Puşkin'in altı ciltlik, Tolstoy'un yirmi ciltlik külliyatları var, kısacası burada senin her yaşın için bir cilt kitap var. Ben onları bir bir sayacak değilim. Onları sen evde, çay başında, yengemizin yanında oturup oku.

Törenin sunucusu bu araya bir söz eklemekten alamadı kendini.

- Sen de şehrin merkez kütüphanesindeki her hazineyi alıp buraya getirmişsin sanırım?

- Olması gereken de buydu zaten, dedi kütüphane müdürü, yaptığı işin doğruluğundan emin olmalı ki konuşurken dili sürçmüyordu. – Ecdadımız: "Aşı acıkana ver, kızı âşığına,"

demişler. Bu kitapların gerçek âşığı Murat Atayeviç'tir. İzin ver, âşık maşukuna kavuşsun.

Söz sırası genç aktriste geldi.

- Ey benim üstadım, ey büyük usta! Benim sana verecek antika halım da Çin'den gelen vazom da yok. Onun yerine sevgiyle dolu tertemiz kalbim var. Bu mutlu ve heyecan verici anda ben sevgi dolu bu kalbi ellerime alıp tümüyle sana hediye ediyorum. İşte, o! – Genç aktris yavaşça göğsünden bir kalp çıkardı ve onu avucuna aldı. – İşte, bu kalp şu anda "üstat" diye atıyor. Bunu dinleyin. – Avucundaki lastik kalbi kulağının yanına getirdi, sonra yukarı kaldırdı. – Bu sıcak kalp, izin ver, benden sana sonsuza kadar hediye olsun!..

Genç aktris kalbi avucunda tutup balerinler gibi zarif ve hafif adımlarla jübilesi yapılan oyuncuya doğru yürümeye başlayınca salonda bir heyecan dalgası meydana geldi.

Kutlama sırası meşhur aktöre geldi.

- Bizim olağanüstü aktristimiz çok doğru söyledi. Onun verdiği hediye, bak ne kadar da ilginç. Çünkü kadınlar anadan doğma psikolog oluyorlar. Kadınların işi kalple ilgili, eğer kalbin olmazsa kızları avlayamazsın. Ama bir erkeği avlamak için kalp yeterli değil, baş da lazım, hem de en akıllı baş. Ey büyük üstadım, onun için bu şölen anında ben sana kendi başımı hediye ediyorum. – Meşhur aktör salonda el çırpanlara hevesle bakıp, sözüne devam etti. – Evet, üstat, işte, bu harika baş hep yanında olsun. Çünkü baş olmazsa gövde kadavradan ibaret kalır. Sen bununla kıvanç duy ve başına gelen en zor sorunları bu başla çöz.

Meşhur aktör peruk giydirilen manken başını yukarı kaldırıp bekledi, seyircilere ve jübilesi yapılan oyuncuya doğru birkaç kez eğilip kalktıktan sonra hediyesini sahibine takdim etti.

Törenin tamamlandığını anlayan baş rejisör salonu sessizliğe davet etti.

- Evet yoldaşlar, bu töreni devam ettirsek sabaha kadar bitmez. "Sözün özü makbul, kızın uzu," demişler. Murat Atayeviç'e sağlık sıhhat ve uzun bir ömür diliyorum. Bundan sonraki sohbetimize çay başında devam edelim. Onun için bizim tiyatromuzun hazırladığı küçük ama çok kıymetli hediyeyi üstada takdim etmeme izin vermenizi rica ediyorum.

Alkışlar altında tiyatroya bağlı okulun öğrencileri kocaman beyaz kanatlar getirdiler. Bu kanatlar "İkarus ve Daidalus" piyesinden kalmıştı, artık onu koyacak yer bulamadıkları için oradan oraya atılıyordu.

- Biz niçin Murat Atayeviç'e kanat takıyoruz? Çünkü artık onun uçma zamanı geldi. Haydi, kalk ayağa büyük üstat. Meleklerin ak kanadı senin omuzlarını süslesin.

Baş rejisör beyaz kanatları Murat Atayeviç'in omuzlarına taktı.

- Artık sen şöhrete doğru uç. Ama uçmadan önce bu seyircilere ve meslektaşlarına içinden geçen sıcak sözlerini lütfet.

Yaşlı oyuncu kürsünün karşısında heyecanlandı. Heyecan epey sarsılmıştı. Onun heyecanlı hali salona da yansıdı.

- Saygıdeğer hemşeriler! Sevgili gençler ve kardeşler!.. Bu heyecanlı anda ben söyleyecek söz bulamıyorum. Daha doğrusu, artık ne söylesem fazlalık edecek gibi geliyor. Ben şu anda mutluyum. O mutluluğu size nasıl anlatayım! Benim söz dağarcığımda bunu beyan edecek sözcük yok. Onu size ancak duygumu göstererek anlatabilirim...

Oyuncu konuşmayı bırakıp birden kahkahayla gülmeye başladı. Bu kahkahanın sonu gelmedi. O tıpkı Paganini'nin kemanı gibi gülüyordu. Onun bu durumuna şaşıran salonu yeni bir heyecan doldurmuştu. Sonra çeneler gevşedi ve bütün salon gülmeye başladı. Acımtırak bir gülüştü evet ama hep beraber gülüyorlardı.

Aktörün ise artık gülmeye gücü yetmiyordu. Neredeyse ağlayacak hale gelmişti, ne de olsa gülüşün sonu hep ağlamaya çalar. Her ne de olsa, onun ağlamaması lazımdı, ağlamayı ertesi güne bırakmalıydı, bunu başardı. Gülüşü tam ağlamaya dönecekken yukardan çelik bir tel çekildi onun ayağı yerden kesildi ve havada elini aşağı yukarı hareket ettirerek sanki kanat çırpıp uçmaya başladı.

Törenin sunucusu bir yandan alkışlarken:

- Bakın, üstadımız uçuyor. O şimdi yengemizin yanına konar, diye bağırıyordu.

Coşkulu alkışlar arasında sırma işlemeli kadife perde sahneyi örtmeye başladı.

Törenden sonra sahne arkasında başlayan içki sofrasında söylenen türlü övgüler de sadece Murat Atayeviç hakkındaydı.

Eğer ertesi gün başlayan güçlü baş ağrısı ve karısının dırdırı olmamış olsa, hep ömründe böyle harika bir akşam olduğunu ve o akşamı görmek için dünyada yaşamaya değdiğini hatırlardı. Ne yazık ki bu törenin son noktasını koymamıştı henüz karısı.

Evin içinde her şey her yerdeydi. Sanki eve hırsız girmiş, en değerli eşyaları bir araya toplamış ama onları götürmeye fırsat bulamadan ortadan kaybolmuş gibi görünüyordu. Dünkü büyük aktörün, bugünkü sıradan adamın karısı ise getirilip oraya buraya rastgele atılan ev eşyaları arasında mekik dokuyor, o eşyalardan hangisini toplayacağını, neyi nereye yerleştireceğini bilemiyor, durmadan söyleniyordu.

- Bir grup yalancı, hepsi yalancı. Ustası çırağı, genci yaşlısı yok, bunların hepsi artist. Ah vazocuğum!... Gjel[7] porseleni Çin'den getirilmiş güya. Ben söyledim halbuki kırılabilecek şeyleri götürme diye. Dinlemedin. Neymiş efendim, sanatçıya

[7] Gjel: Rusya'da meşhur porselen üretim merkezi.

mutlaka güzel bir vazo hediye edilmeliymiş, o güzellik sembolüymüş. Al şimdi, otur da kıvanç duy, vazon birdi iki oldu.

Dünkü büyük aktör içinden "Evet, sen haklısın," dedi. O güzel övgülerden sonra bu dırdırları dinlemek çok acı veriyordu, sanki bedenine ateş basılıyor gibi geliyordu. Karısı söylenmeye başladığında ne yapacağını nereye kaçacağını bilemiyordu, karşılık verecek cesareti de yoktu. Eğer "Kes sesini!" dese, bu oyun bitecekti ama hayatının temelden değişmesi de mümkündü. Belki de hayat onun için anlamsız bir şeye dönecekti. Çünkü karısının dırdırları olmasa, hayatın lezzetini nasıl tadacak? Genel olarak karısı konuşmaya başlayınca o susardı, tartışsalar her zaman altta kalırdı, onun için en iyisi susmasıydı.

Evin hanımı bir süre sustuktan sonra

- Ah saatçiğim! diye, tekrar yanıp yakınmaya başladı. – Öylece, kendi halinde duran duvar saatinin feleğini şaşırttılar...

Mutfağa doğru yürüdü gitti, ama orada da fazla bekleyemedi, tekrar kapının ağzındaki yığının çevresinde dolaştı. Kitaplara ve boş duran raflara baktıysa da eli bir kitaba gitmedi. Halıyı bir kenarından kaldırdı ve onun eski yerine baktı, ama nedense canı halıyı da ellemek istemiyordu.

- Bu evi de birinin eline tutuşturmasaydın ya. Sonra "her şeyiyle dayalı döşeli bir ev hediye ettiler" diye övünürdün.

Genç aktristin eşyaların üstünde duran kalbi cinlerini tepesine çıkardı. Kalbi alıp kocasına doğru fırlattı tüm gücüyle.

- Al, sevgili öğrencinin sonsuz hediyesini göğsüne sok. Al, bunu da tepene koy, kafan çift olsun...

O neredeyse yüzüne değen manken başının önünden zar zor kaçabilen artist:

- Bu yaptığın ne? Neredeyse gözümü çıkarıyordun, diye ilk kez karısına karşılık verdi.

- Bir bak bakayım, şu yığında göz de vardır belki. Sana göz hediye etmediler mi?..

Bütün bu karmaşaya kendisi sebep olduğu için Murat Atayeviç karşılık vermedi. Aslında doğum gününün kutlanmasını kendisi istemişti, yoksa onun doğum günü kimin aklına gelecek.

- Bir yalan övgü, kısa sürelik bir şöhret için bu kadar zarar ziyan gerekli miydi?

Kocası cevap vermedi. İçi yanan kadın ise sakinleşmiyordu. – Yalan! Yalan! Gece gündüz her işiniz yalan! Senin için sahte, her hareketin yalan. Yine de bu yalana doymayışınıza şaşırıyorum.

İçinden "Sen sanattan anlamıyorsun," dedi. Karısına cevap veremese de içi kaynıyor, coşuyordu. – Evet, yalan; övgü, elbette yalan, hiç övgünün de ciddisi mi olurmuş, ama o yalan övgü, kısa sürelik şöhret için, insanlar nelere katlanmıyor?! Yalan övgüden yaratılan şöhret de yalan. Yoksa kim sarsılmayacak şöhret kazanabilmiş ki? Dünyada yalan övgü ve geçici şöhretten hoş ne olabilir. Bunlar insanın yarattığı yüce sanat."

İşte o muhteşem ânı Murat Atayeviç geçen akşam hissetti. Ömrünün bir akşamını övgü ve şöhret ile süsledi. Bunun için evindeki değerli eşyaları rehin koydu. Henüz mutlu olmaya gücü kuvveti yeterken, ömründe bir kez olsun övgünün hoşluğunu tatmak istedi. Elbette onu destekleyip bu oyunu icat eden tiyatronun baş rejisörü olmuştu. "Evinizde dokuma halı, iyi saat, kocaman vazo var mı?" diye sordu. Onların var olduğunu duyan rejisör: "Öyleyse tamam. Biz senin için harika bir jübile organize ederiz," dedi.

Bu oyunu anlamayan kadın, içinde büyüyen zevk filizlerini tek tek kırıyordu.

KALEM ya da BİR KIT'ANIN TARİHİ

(Mesel)

Ali Şir Nevâî'nin "Bedâyi'ül-Vasat" kitabındaki mücevher taneleri gibi şiirlerinin arasında bir kıt'a özellikle dikkat çekicidir. Şairin sık sık dediği gibi "Allahü a'lem bi's-savab" yani doğrusunu Hak bilir diyerek söylersek, o kıt'anın yazılması Nevâî için hiç de kolay olmamış.

İslam aleminde mübarek ramazan ayı sona erip büyük bayramın sevinci halkın üzerine inince, Horasan'ın hükümdarı Sultan Hüseyin Baykara da Herat'ta bir şölen meclisi kurmuş.

Ziyafete çağrılan vezirler, hanlar, beyler yerlerine geçmeden önce bir bir sultanın karşısında saygılarını sunmuş; birçoğu diz çöküp, sultanın bayramını kutlamış. Dünyanın sahibine övgülerle ithaf etikleri kasideleri huzurunda okuyup şanını yüceltmişler. Onların sözüne bakılırsa ramazanın bütün hayrı, himmeti; tüm cömertliği Hüseyin Baykara'yla bağlantılı gibiymiş. Sultanın onaylayan işaretini gören vezir vüzera, şair şuara sırayla sofra başına geçiyorlarmış.

Derken sıra hikmet ve feraset sahibi Ali Şir Nevâî'ye gelmiş. Her ne kadar zor da gelse, şair sultanın önünde yüce başını eğmiş, ama bu sultana yeterli gelmemiş. Çünkü o tebaasından kendisini üzerinde taşımadığı sıfatlarla övmelerini bekliyormuş

ki bu doğunun çok tatlı ve bir alışanın bir daha bırakamadığı bir alışkanlığır.

Ali Şir Nevâî de bu geleneğe uymak, kalbinin onaylamadığı sözleri dile getirmek zorunda kalmış.

- Ey sultanım! Sen çok temiz, pirüpak insansın. Senin ataların asil, peygamber soyu seyitler neslindendir. Sen dünyadaki en alim, en bilge kişisin. Diline Hak Teâlâ'dan başka şey almayan; mal mülkten, şöhretten yüz çeviren zahitsin. Senin doğumun için halkın başına devlet kuşunun konması desek sezadır. Her bir sözün bütün Horasan'da yankılanır! Sen eşi benzeri olmayan bir insansın.

Sultan Hüseyin'in yüzünden buna kanaat ettiği anlaşılıp, gözleri süzülünce, Ali Şir Nevâî övgü için sırasını bekleyen adama yol açıp, ziyafet sofrasının başına varmış. Şimdi o sözlerini bu kuş sütü eksik sofrada nefis yemeklerle sindirmesi lazımdır. Ama sultan sofrasındaki birbirinden güzel nimetlerin ne kadar pahalıya mal olduğunu göz önüne getiren şair karşısında duran yiyeceklere el uzatamamış, ağzından çıkan sözler boğazına dizildiği için ne bir lokma bir şey yiyebilmiş ne bir yudum bir şey içebilmiş.

Sultanın ziyafetinden aç dönen şair bir türlü vicdanını rahatlatamıyormuş. "Sen aslı temiz olmayana 'pak' dedin, çocukluğundan beri tanıdığın ahmağı 'akıllı', bir azgını 'zahit' olarak betimledin.

Hükümdara söylediği sözler zihninde dönüp duruyor, bu düşünceler onu bir türlü rahat bırakmıyormuş.

Sonra birden bilgenin kalemi sarı kâğıdın üstünde yüzmeye başlamış. Büyük şairin o gün yazdığı kıt'ayı Türkmen şairi Kerim Gurbannepes asırlar sonra bir parça sadeleştirerek şu şekilde okurlarına ulaştırdı:

Sen asil bir adamsın. Bir bilge adam.
Eşin benzerin yok. Halk için doğan.
Bir bak, hepitopu iki mısrada
Hakkında söyledim dört tane yalan.

Büyük üstat kalemle doğru ve yalanın arasını açmış. Kalem hakikati ortaya koyduktan sonra yüreği rahatlamış. Böylelikle şairin bu anısından bizlere dil her sözü söyleyebilir ama kâğıt üstüne yalnız hakikat yazılır şeklindeki kural miras kalmış.

AFRİKA YEMİŞİ

SSCB'nin başkenti Moskova'ya o kadar da uzak olmayan bir mesafede, ormanlık alandaki köyde, yazarların dinlenme ve yaratıcılık evi var. Bazen oraya gidip çalışma ve dinlenme olanağı buluyoruz. Orada kalırken gerekirse Moskova'ya gidip gelmek de mümkün. Moskova tabii çok büyük bir şehir, dünyadaki uygarlık merkezlerinden biri. Mimari harikalar orada, hadsiz hesapsız müze, sergi orada; şehri gezmek, ilginç yerlerini görmek bütün boş zamanlarını doldurmaya yeter de artar bile. Biz Sovyet insanları için hepsi bu da değil, orası bizim zaruri ihtiyaçlarımızı, başka yerde arayıp bulamayacağımız şeyleri aldığımız merkez aynı zamanda.

Ben yazarlar evinde kalırken, aslında şaka da olsa içinde hakikat barındıran şöyle bir fıkra duymuştum.

Yurt dışından gelen önemli bir politikacı Sovyet insanının hayatını inceledikten sonra bir devlet yöneticisine: "Bu devasa devleti, sayısı belirsiz milleti nasıl idare ediyorsunuz?" diye sormuş. Devlet yöneticisi de: "Biz SSCB'de üretilen her şeyi Moskova'ya getiririz. Sonra kime ne gerekiyorsa buradan alıp giderler," demiş. Evet, bu bir bakıma gerçektir, biz ne lazımsa burada buluruz.

Bir keresinde Moskova'ya gittiğimde, nereden nasıl yolum düştü bilmiyorum, Kalinin Bulvarı'nda metrodan çıktım.

Kremlin'e devleti idare etmeye giden parti ve hükümet ileri gelenleri, hatta yoldaş L. İ. Brejnev bile bu bulvardan geçermiş dendiğini hatırladım. O büyüklerden biri geçmekte olmasın diye geniş bulvara göz gezdirirken yan tarafımda insanlar bir şey için kuyruk oluşturmaya başladılar. Ben de hemen sıraya geçtim. Ne satılacağını bilmiyordum ama ne satıldığı umurumda mı?! Derken biri: "Şimdi muz satılıyor," dedi.

Şu işe baksana, insanın şansı yaver giderse böyle bir tesadüfle karşılaşmak da mümkünmüş demek, ben muz dedikleri şeyi sadece yabancı filmlerde görmüşüm, şimdi sıra bana yeterse belki tadına da bakarım. SSCB dünyanın güçlü bir devleti olduğu için Afrika'da biten muzu burada, geniş bulvarın üstünde, açık gökyüzünün altında satıyorlar bak. Belki de bu işi şu yoldan geçip gitmekte olan devlet yöneticisi görsün diye yapıyorlardır. Sovyet insanı artık muz bile yiyebiliyor, bizim hayat şartlarımız her geçen yıl daha da iyileşiyor...

Gittikçe hevesim artıyordu, ondan bir kasa almaya karar verdim, çocuklarım kapitalistlerin yediği şeyi doyuncaya kadar yesinler, hem çokça alırsam komşulara da tattırabilirim.

Yanımdaki parayı hayalimde hesaplayıp bir kasa muzu eve nasıl götüreceğimi planlarken sıra bana gelmişti.

"Ne kadar?" diyen satıcı yüzüme baktı.

Ben açılmadık karton koliyi gösterdim.

"Sen ne diyorsun?" diyen satıcı bu sefer yüzüme daha dikkatli baktı. Ben kendimin öyle kiloyla alacak Moskovalı olmadığımı anlatmaya çalışırken o elini kolunu sallayarak konuşmaya başladı. "Bunun bütün Sovyet insanına yetmesi lazım. Arkana baksana bir!"

Arkama baktım, kuyruğun sonu görünmüyordu, belki de öteki ucu Lenin'in mozolesine ulaşıyordur. Bu büyük halk

"sıraya geçmek" denilen kuralı icat edip, nasıl da yüce bir iş yapmış, yoksa şimdi burada muz için bir kargaşa çıkması işten bile değildi. Hakkıma razı oldum.

İki kilo muz alıp uçarcasına yazarlar evine döndüm. Yol boyu sadece düzyazıyla uğraştığıma üzülüyorum, eğer şair olsam şimdi muz hakkında bir şiir, hatta belki de şarkı güftesi yazardım.

Ey tatlı muz, canım muz!
Sana kurban ruhumuz!..

İşte böyle güzel sözler dilime geliveriyor.

Bunu eğer Aşkabat'a götürsem, çocuklarımın her birine iki muz düşecek, eşimle bana da kalacak.

Yazarlar evinde buzdolabı olmadığı için, muzları kaldığım odanın penceresinden asıp sarkıttım, bazı geceler çok soğuk olur diye korkup içeri alıyordum, kalan zamanlarda dışarda... O zamanlar yiyecekler doğanın serin havasında saklanırdı.

Bu muza sevinip, Sovyet insanının hayatı hakkında yeni bir eser yazmaya giriştim bir de.

Aradan bir hafta geçti. Derken muzlar kararmaya başladı, eve dönmemeyse daha on beş gün var. Muzların kararmaya başlaması beni endişelendiriyordu ama elimden de bir şey gelmiyordu.

Onları beş gün daha koruyabildim. Kararmak neyse de muzlar bu sefer bir ucundan erimeye başlamıştı.

Öyleyse ne yapmalı? Elbette yemeli. Eve varınca çocuklarıma hiç değilse muz yediğimi anlatırım.

Akşam iki kilo muzun başına oturdum. Birini yiyince çocukluğum, köy hayatı aklıma düştü. Köyde çok kavun karpuz yetişirdi. O çeşit çeşit kavunlar karpuzlar, meyveler bizim bisküvimiz, şekerimizdi, muzumuz ve ananasımızdı. Nasıl mı? Günde yanan ya da kökü çürüyen bazı teveklerin ürünü yetişmez, onun

olgunlaşmamış kavununu yemeyin derlerdi. Biz çocuklar da tersine onları yemeye heveslenirdik, peki kökü kurumuş kavunun tadı nasıl olurdu? İşte böyle. Yediğim muz bana bozulmaya başlayan hatta içi akan kavunu hatırlattı. Aslında hiç de kalanını yiyesim gelmedi, ama yemem lazımdı, ne de olsa o kadar sırada bekleyip almıştım bunu. Bu muz Afrika'da yetişen bir yemiş, onu Türkmenler arasında ilk yiyen benimdir belki, en azından ilklerden biriyimdir. İlk olmak zor bir şey sonuçta, Sovyet insanı sadece uzayda değil, her hususta birinci olmalı.

Bu yüce düşüncelerle bozulmaya başlayan iki kilo muzu yiyip bitirdim. Güzelce ellerimi kaldırıp yemek duası yaptım bir de. Sonra bu yaptığıma ne kadar pişman olacağımı bilmiyordum tabii. Neyse ki yazarlar evinin doktorunda acil durumlar için permanganik asit varmış, onunla midemi yıkadılar. Bütün yediğim burnumdan geldi, sadece yediklerim değil, bütün iç organlarım ağzımdan çıkacak gibi oldu.

Elimin ayağımın mecali yok, yerimden kalkacak dermanım yok.

O gün bugündür muz yemiyorum. Bırak onu kapitalistler yesin.

TERAZİ

Bu hikâyeler sonsuzluktan bir andır.

Vatan

Kurum çalışmaya devam ediyor. Çeşitli milletlerden gelen çalışanlar başlarını kaldırmadan işleriyle ilgileniyorlar. Kazancı nispeten iyi olduğu için herkes kendi işiyle meşgul, hiç değilse aldıkları aylığı hak ettiklerini göstermeye çalışıyorlar.

Çalışanlardan biri kendini tutamadı, pencereden dışarı, oradan da çok uzaklara baktı bir süre, sonra derin bir nefes aldı.

Yavaşça:

"Evden çıkıp gideli bugün tam beş yıl geçti," dedi.

Güya kendi kendine söylemiş olsa da oturanlar onu duymuştu.

"Benim ayrılışım yedi yıl, iki ayı doldurdu."

Gerinip uyuşan omzunu rahatlatmaya çalışan üçüncü biri:

"Ben 82 yazında çıkmıştım," dedi, "kırk sekiz gün sonra on dokuz yıl olacak."

Bu konuşmayı başlatan çalışan tekrar dışarı baktı. Onun düşüncesi, hayali uzakta kalan vatana ulaşabilirdi.

Araya sessizlik girdi. Üstlerinden ağır bir güç basıyor gibi kafalarını kaldıramadılar. İşte bu şekilde çok şeyi yendiler. Kendilerini doğuran annelerini unuttular, vatanı unutamadılar.

Çivilenen

Küçük oğlan çok süslü, her bir köşesi nakışlarla, boyalarla bezenmiş mabette oturuyordu.

Gökyüzüne karışan yüksek kubbe cennetin güzelliğini, göklerdeki hayali dünyayı anlatan resimlerle doluydu. Temiz ve mavi kubbenin altında bulutlar süzülüyordu, melekler beyaz kanatlarını açmışlardı, onlardan yukarda yıldızlar parlıyordu. Çocuk onların hareketini izlemek için, bütün dikkatini yukarda topladı, kubbe yüksek olduğu için, onların hareketi göze görünmüyordu.

Çocuğun tam karşısında, acıklı bir hâlde başı aşağı düşmüş İsa duruyordu. Onun altınla yaldızlanan ya da altınla kaplanan bedeni oldukça zayıftı, bakınca kaburgaları belli oluyordu. İki elinin ayasında ve ayağının üstünde kan izi vardı. Korkunç işkenceden dizi bükülmüştü. Cansız olsa da onun çok acı çektiği belliydi.

Çocuk bu korkunç suretten bakışlarını ayıramıyordu.

O sırada orgun arası kesilmeyen etkileyici sesi yankılanmaya başladı.

İnsanlar Tanrı'yı-Hakikati haça çivileyip öylece bırakmışlar.

Ay Tutulunca

"Baksana baba, baksana!"

Çocuklarımın bağrışmalarıyla birden irkilip ayağa kalktım. Bunun böyle olacağını tahmin etmiyor değildim aslında, yine de türlü türlü düşüncelere dalıp gitmişim.

Hızla çocukların yanına çıktım. Gözleri gökyüzünde.

Baksana, Ay'ın yüzü kararıyor. Gök açık, yıldızlar yerli yerinde, onlar ayın haline şaşırıyor gibi gözlerini kocaman açmışlar. Ayın yüzünü ise yavaş yavaş bir perde örtüyor, ışığı sönmek üzere. Tıpkı gözüne kum kaçmış gibi. Baksana şunun haline!

Bir baksan her şeyin kendince sebebi var. Şimdi de Ay ile Güneş'in arasına Dünya giriyormuş. Buna ne diyeceksin bakalım! Bu geniş uzayda yer yok gibi Dünya gidiyor da Ay ile Güneş'in arasına sokuluyor. Sonra, elbette Ay'ın yüzü tutulur. Diğer yandan hepiniz bir geniş yerde dönüp duruyorsanız, bazen birine diğerinin gölgesi düşebilir elbette. Gölgedir sonuçta, düşer, geçer. Ama o gölge yüze değil de kalbe düşerse işte o kötü.

Dünyaya ağır bir soğukluk geldi. Bunu yalnız insan değil, bütün dünya, kurt kuş, her şey hissediyor, etrafı bir hüzün kuşattı. Çocuklar bu manzaraya şaşırıyorlar, benim ise içimde bir kaygı, bu durum çocuklar için ilginç de olsa büyüklere ağır. Ay tutulunca, durup dururken, sadece ona dünyanın gölgesi düştüğünde, nehirler yatağına sığmayıp taşmış; bağları bahçeleri, yerleşim yerlerini taşkın basıp felakete neden olmuş. Ay tutulunca yer sarsılıp dağlar yarılmış, nice tatlı can toprağa karışmış. Ay tutulunca, her türlü belanın geldiğine insanoğlu bir kez değil, defalarca tanıklık etmiş. Onun için, ay yüzüne kara örtse, hayra alamet değil. Korkmalı, hem de ciddi ciddi.

Dünyaya gelip gördüğüm tek kıvancım olan çocuklarımın başını göğsüme bastırıyor, bunlar, yalnız bunlar için kaygılanıyorum. Onların esen olmasını, yarın da gülüp oynayarak gezmelerini istiyorum. Bir kendim olsam, artık göreceğimi gördüm desem de olurdu.

Ama ben onu diyemedim. Tersine endişelendim. Boynum büküldü. Kendi kendime evhamlanırken zamanın nasıl geçtiğini fark etmemişim. Bir baksam dünya daha da kararmış. Ay'ın

yüzünde beyazlık yok. Kaygı gamla hiçbir şeye engel olamayacağımı bir kez daha anladım.

Heyecandan dilim damağım kurudu, yere çöktüm. Ben de bu kalabalıktan biriyim sonuçta. Başa geleni görmem gerekir.

Sonra bir baktım ayın yüzü açılmaya başlamış. Güzelliğine baksana bunun. Bizim Ay'ımıza denk güzellik alemde yoktur sanırım. Onun için ki o bizim tepemizde. Küçük büyük hepimiz ona bakıyoruz. Hepimiz onu seviyoruz. O bizim biriciğimiz. Uranüs'ün beş, Satürn'ün on, Jüpiter'in ise on dört uydusu var. Dünya'nın yalnız bir uydusu, biricik Ay'ı var. Tutulsun, açılsın, ama hep tepemizde olsun!

Etraf sakin. Çocuklar kendi dünyalarına dalmışlar. Onlar ayın tutulduğunu çoktan unutmuşlar.

Ay ise yavaş yavaş aydınlanıyor, rengini durulayıp, harika bir görünüş alıyor. Açıldıkça güzelleşiyor. Ah, buna tutukluk değil aydınlık yakışıyor.

Şimdi o ışık saçıyor, sanki hiç derdi tasası olmamış gibi, alemi aydınlatmakta. Yazık, Ay'ın yüzü açılıncaya kadar, başımda bir saçım ağardı.

Sabahın Güzelliği

Tan yerinin çiyli havasında yerin üstünde incecik sis belirdi. Bu sis, arzusu hayali olmalı.

Engin otlakta ağaçların arkasında da beyaz sis göründü. Etrafa aydınlık dolarken, sis ak hotoza dönüp otların dalların başında taç oldu.

Fakat aydınlık arttıkça, sis dağılıyordu.

Sis insan ömrü gibi, bir süre kaldı, sonra kayboldu gitti.

Savaş ve Sevgi

Haberden çıkan hikâye

Yola düştüklerinde henüz karanlıktı, yolaklar zor seçiliyordu.

Uzun bir iple birbirine bağlanan iki eşek ve iki katır önden gidiyordu. Her eşeğin üstünde iki çocuk, katırların üstünde de kucaklarında küçük çocuklarla kadınlar vardı. Bir grup kadın kız birbirine sokulmuş hayvanların ardından yürüyordu.

Baştaki boz eşek gayretliydi, yolundaki taşların kenarından dolaşıyordu, yayalar ona ayak uydurmada zorlanıyorlardı. Köyün büyüğü öyle tembihlemişti. "Eşeği öne salın, geldiği yolu bulur, sizi dağdan çıkarır," demişti.

Dağların arasında acımasız bir savaş hüküm sürüyordu. Silah sesleriyle dağlar titriyor, gümbürtü vadiden vadiye yayılıyordu. Yola düştükleri sırada da yakındaki dereden çatışma sesleri geliyordu. Savaşta ne huzur vardı ne gece uykusu. Kendilerine "yerli kuvvetler" diyenler canlarını dişlerine takmışlar dağları savunuyordu, onları düşman kabul eden resmi kuvvetler ise en yeni, en güçlü silahlarla yukardan sıkıştırıyordu. Dağ köylerinde kayıp da yıkım da büyüktü. Yine de yerli kuvvetler en son savaşçıya kadar savaşacaktı, onları düşman kabul edenler bu son savaşçı yok oluncaya kadar vuruşacaktı. İki ateş arasında kalan aciz ve çaresiz insanlaraysa ilaç lazımdı.

Dağ köylerini bilen adamlar bu en zaruri yardımın ancak katıra ya da eşeğe yüklenerek geçirilebileceğini söylediler. Onların kara bahtına ecel kurşununu en hızlı teknolojiyle gönderip, insani yardımı eşekle gönderdiler. İnsanlara ilaç götüren eşekli kervan aciz insanlardan bir kısmını ateş altından alıp çıkardı. Bunlardan birini, ikisini savaştan kurtarmak da kardı, artık elden ne geliyorsa.

Dünya aydınlanıyordu, güneşin doğduğu belli, fakat o görünmüyordu. Kaçaklar doğru mu gidiyorlar yoksa yollarını mı

yitirdiler bilmiyorlardı, bunun onlar için pek önemi de yoktu aslında. Amaç savaşın devam ettiği dağlardan uzaklaşmaktı. Çok eski zamanlarda ataları savaştan kavgadan kaçıp bu dağlara sığınmışlar, şimdiyse dağlar artık koruyucu değil, gücü yeten oralardan çıkıp kaçıyor.

Yakınlarda bir yerden işitilen su sesi yolculara yorgunluğu ve susuzluğu hatırlattı, bunu özellikle de çocuklar hissetti. Kuşların cıvıltısı, hayvanların rahatlığı doğal olarak bir parça dinlenmelerini sağlamıştı zaten. Durdular.

Eşekler taşların arasından çıkan soğuk suya kalın dudaklarını basıp, yavaş yavaş içiyorlardı. Kadınlar kızlar başlarından örtülerini sıyırıp soğuk suyla ellerini yüzlerini yıkadılar, çevrenin sessizliğine kulak kabarttılar.

Dört bir yan gri taşlarla çevrelenmişti. Karşıda görünen kırçıl kaya da griydi hatta siyaha yakındı. Taşların arasından akan su bile griydi, sanki erimiş çelik gibiydi. Bu rengi gri taşlardan mı alıyordu yoksa ışığın etkisiyle mi böyle görünüyordu bu aydınlıkta anlamak zordu.

Verdikleri kısa moladan sonra eşeklerin canı yola devam etmek istemedi, fakat durumu kabullenip, koca kellelerini aşağı eğip, taşların arasında yolak aramaya başladılar.

Tehlike geride mi kaldı yoksa henüz önde de tehlike var mı bilmeseler de kafile aceleyle aşağı doğru yürüyordu, bu dağlardan elden geldiğince çabuk ayrılmak lazımdı. Düz ve açık alan devlet güçlerinin koruması altındaydı. Endişeden, korkudan ve uzun yoldan dili damağına yapışan yolculara acele edin diyen yoktu, böyle şey mümkün de değildi. Yürüyebildikleri kadar, ölümden uzaklaşıyorlardı. Onların elindeki üstü kırmızı artılı beyaz bayrak şimdi daha iyi seçiliyordu.

Son mola yerinde tehlikeli dağların, acımasız çatışmaların devam ettiği bölgenin geride kaldığı açık seçik belli oluyordu.

Buluttan çıkan güneşin güçlü ışığı her yana yayıldı. Kadınlar başlarından çarşaflarını çıkardılar. "Yol az kaldı, artık güvenli yere ulaştık," deyip, fısıltıyla birbirine seslendiler.

Bir kız omzuna çapraz astığı çantasını önüne geçirdi, ondan küçücük aynayla tarağını çıkardı, küçük makyaj kutusunu karşısına koydu. Saçını tarayıp, aynada dikkatle kendini inceledi, başındaki örtüyü tekrar örtündü. Kutusundan boya alıp, makyajını tazelemeye başladı.

Onun aynada kendisine baktığı gibi çevredekiler de ona bakıyorlardı. Ama "Ne diye süslenip duruyorsun?" diye onun hareketine şaşıran olmadı. Yine de kız çevresindekilerin bakışlarını cevapsız bırakmadı.

"Şimdi yerleşim yerine varsak belki de beni hoşlandığım genç karşılar. Kendime çeki düzen vermeden nasıl çıkarım karşısına?"

Gruba yardım edenlerden biri geride kalan köye, savaş sillesinden alt üst olan kara dağlara baktı.

Kız yavaşça "Henüz sevgiyi yok eden savaş yok," diye fısıldadı.

Kızın sözü dünyaya yayıldı.

Yoldaşlar

Boş banka baktı. "Buraya otursam olur herhalde?!" dedi içinden, çevreye bir bakış attı.

Şehri gezmek, sokakların hareketini, kendi işi gücüyle meşgul insanları, türlü manzaraları izlemek onu yormuştu. Şehir geniş ve dağınıktı; bir zamanların zenginleri tarafından parça parça kurulduğu için, çeşit çeşit binalar, her birinin kendine göre ilginç yanları vardı. Sonra gitgide o farklar birleşmiş, aklı hayrette bırakan koca şehre dönmüştü.

Onun eski hayatında buralara gelmek hayali bir arzuydu, şimdi ise işte burada geziyor. Bir zamanlar kurduğu ulaşılmaz hayali seyretmek hayret verici. O hayret tuhaf bir etki yaratıyor. Bunu rahatça oturup içine sindirmek istedi.

O sırada kara gözlünün biri geldi, aynı banka oturmaya niyetlendi. "Oturabilir miyim?" der gibi çöllünün yüzüne baktı. Çöllü ona "Elbette oturabilirsin, hem de rahat otur," anlamında birkaç kez baş salladı.

Kendine benzer biri yanına oturunca çöllü: "Aslında bu oturaklar size ait ne de olsa," demek istedi, fakat dil bilmezliği izin vermedi.

Ama bir şekilde konuşma hevesi de onu rahat bırakmadı, yüreği bankın bu yeni misafiriyle dertleşmek istiyordu. Bu kadar kalabalığın arasında konuşmadan yaşamak ona zor geliyordu. Çöllünün gönlüne öyle geliyordu ki yanında oturan adam onun derdini paylaşacak, sözünü dinleyecek, durumunu anlayacak biridir. "Benim gibi bu da tozlu çöllerde kendine yer bulamayan biri olsa gerek," diye tahmin yürüttü. "O, ülkede ne kadar zenginlik varsa alıyor, yer altındaki petrolü, gazı sorup çekiyor; bununla da yetinmeyip insanların dilinden sözünü, hayalini, bilincini almak istiyorlar. Vermek istemeyene yurdu dar ediyorlar. Yoksa bu garipler kuru ekmekle içecek su bulsa elin yurdunda ne yapsın?"

Çöllü bu suskunluğa dayanamadı. Daha önce kim bilir kaç kez kullandığı, söyleyebildiği sınırlı sayıda sözü tekrarladı.

"Ben, Türkmen," diye kendini gösterdi. Türkler diye anlamasın diye altını çizdi. "Türkmenistan. Orta Asya. Sovyetler Birliği."

Yoldaşının yüzü aydınlandı, kendisinin Arap olduğunu söyledi. Çöllü bu sefer dünyadaki bütün zenginliğini, tek kıvancını malum etti.

"Bir oğlum var!"

Bunu derken parmağıyla defalarca gösterdi.

Arap'ın yüzü daha da açıldı. Kendisinin de bir oğlunun olduğunu anlattı.

Konuşmamaktan bıkan dilin önüne geçmek mümkün değildi.

Çöllü "Ben, müslim!" diye yine kendini gösterdi.

Arap, onu anladım zaten anlamında başını salladı. Bir süre sustu. Ardından besmele çekti, sonra da çok yavaş, fakat mülayim bir sesle:

"El-hamdü-lillahi Rabbi'l-âlemîn" diyerek, Kuran-ı Kerim'in ilk suresini okumaya başladı.

Sureyi bitirdiğinde iki gözünden yaş akıyordu. Dışardan çok dayanıklı görünen bu adam gözyaşına engel olamamıştı.

Çöllü çok da fark ettirmeden yanında oturan Arap'ı inceleyerek onun kalbinde kopan fırtınayı görmek istedi. Başaramadı. Kendi kalbini dinlediğinde, kulağı çınladı.

Kendi kendisiyle sohbeti, iç dertleşmesi son bulmuştu.

Garibin sözünü gözyaşı yıkar, alır götürürmüş demek.

Yanıyor

Hapishanenin kontrol noktasından geçtiğin yerde, ana kapının karşısında idari bina vardı, onun da bir köşesi ziyaretçi odasıydı.

Kurala göre mahkumların görüşme hakkı olsa da birilerini güzelce doyurmazsan onu elde etmek zor.

Orta yaşlardaki bir kadın kocasıyla görüşmek için izin almayı başardı. Böyle bir imkana yaşlı bir dede de sahip olmuş, oğluyla görüşecekti.

Geniş bir oda ve tuvaletten ibaret bu yer hapishanenin içindeki 24 saatlik cennetti.

Kocasını ziyarete gelen kadın bir kenarda kestiriyor, ihtiyara gelince oğluna bir şey ısıtıp yedirebilmek için elektrikli ısıtıcının çevresinde dört dönüyordu.

Kadın birden başını kaldırdı da:

"Bir şey yanıyor," dedi, odaya göz gezdirirken bir yandan da kokluyordu.

İhtiyar soğuk bir sesle mırıldandı.

"Kızım, ömür yanıyor."

Sevginin İstenişi

Otelin lobisinde, altın yaldızlı kafeste iki papağan yaşıyor.

Kırmızı tüylü ve görece küçük olanı dişi, tüyleri al yeşil, göğsü kabarıp duran güzeli erkek olmalı.

Dişi papağan insan dilinde konuşuyor.

"Sevdiğini söylesene!"

Erkek papağan bir şeyler kuğurduyor.

İki yana hareket eden dişi papağan yine insan dilinde konuşuyor.

"Sevdiğini söylesene!"

Erkek papağan anlaşılmaz şeyler kuğurduyor.

Ben otelden ayrılmak için lobiye indim.

Dişi papağan insan dilinde konuşuyor.

"Sevdiğini söylesene!.."

Erkek papağan anlaşılmaz şeyler kuğurduyor.

"Sevdiğini söylesene!.."

Ateş, Tehlikeli Şey

Dostum geldi.

Keyifsiz, önüne konulan çayı içerken karısından dert yanıyor. Sanki içten içe tütsülüyor, dumanı çıkıyor ama yanamıyor. Zaten bunun için gelmiş olmalı yanıma; hani ateşe atılan kütük de tek başına olursa tütsüler durur ya, ona da birlikte yanacak arkadaş lazım.

"O kadın değil, benim peşime takılmış dedektif. İşi gücü benim sözümü, hareketimi takip etmek. Bir adım sola ya da sağa yanlış atsam, idam!"

"Sen de onu kıskandıracak bir şey yapmış olmalısın?"

"Ben ne yapabilirim?" O sesine hâkim olamadı. "Daha yenice yola koyduğum evimi, iki çocuğumu bırakıp, nereye gideyim? Elbette, ben de insanım, kapıdaki köpek değilim, benim de arzum, hayalim var, arada bir dostlarımla gönlümü açmak istiyorum."

"O zaman da yakalanıyorsun."

"Tam da öyle, nasıl bildin?"

"Elde kement takip edilen yalnız sen değilmişsin demek."

Dostum: "Yavaş!" anlamında işaret ederek elini ağzına götürdü. Ne var ki artık geçti.

İki dert ortağı yine birlikte tutuşmaya başladık.

Bu arada karım hızlı adımlarla bir o tarafa geçti, bir bu tarafa geçti. Söylenmek eylemi, bir kez söyleyince eksilmediği için, biz ona fazla dikkat etmedik.

Derken tam ortamıza pattadak bir kutu kibrit düştü. Birden irkilip yerimden sıçradım.

"Bu ne?"

"Kibrit!" Karım kendinden emin konuşuyordu. "Ne diye tütsülenip duruyorsun? Çak kibriti."

Dostum soğuk bir nefes aldı.

"Bu meseleye ateşi yaklaştırmak olmaz. Ateş tehlikeli şey."

Sonra kibriti alıp bir kenara kaldırdı ve vedalaşıp portmantoya yöneldi.

ANALAR

The hand that rocks the cradle rules the world.
Proverb

"Beşik sallayan el dünyaya hükmeder."
İngiliz atasözü

Sevgi neyden başlar?

Hayatta insanın çok büyük ve sorumluluğu gayet ağır bir borcu var; o da anne baba olma görevi. İnsan bunun için ömründen ömür veriyor, bazen bütün bir ömrünü feda ediyor hatta, yine de o görevde ya başarılı oluyor ya başarısız. "Keşke o, ebeveyn olmasaydı, daha iyi olurdu," dedirenler var. Edepsiz biri yüzünden onun annesi babası lanetleniyor, iyilik söz konusu olunca da yine anne baba hayır dua alıyor.

Öncelikle insanın olgunlaşmasında annenin özel bir yeri var, bunun için çok örnek gerekmez aslında, herkes bir parça kendi geçmişini düşünse yeter de artar bile. Milletin şairane bir dille söylendiği gibi, kazanda pişmeyen, tabağa koyulmayan aştan tatmadan kim gözünü açmıştır?! O rızık dünyayı görme gücü veriyor insana, şahlardan kudretli, çiçekten sevimli insan ona muhtaç. İnsan dünyaya inince, önce o diye ağlar, hayat ağlamadan ve sevinçten başlar.

İnsana sadece yemek de yeterli değildir, sevgi şefkat lazım. Çocuk annenin sesini duymak ister, belki o da bir gıdadır; ağlayan çocuk pışpışlanınca, hoş söz söylenince, sesini kesip sakinleşmiyor mu sonuçta. Annenin sesi bu küçük insana ezgi gibi, nağme gibi gelirmiş dediklerine göre. O henüz sözcükleri, ayrı ayrı sesleri anlamadan, yalnız melodiyi, kısacık ezgileri anlar; yani kendisi için şarkı söylediğini düşünür birinin. Böylelikle, çocuk için ilk şarkıcı, ona ruhun gıdasını veren de anne olmuş oluyor.

İnsan annenin yardımıyla aydınlığı ayırt eder, renkleri görür, kendisi için şarkı söyleyen insanı tanımaya başlar.

Ağlayış ve şarkı insanlığın başlangıcı olsa da zamanla, bu ağlamalar unutulur, ezgi ise daimî olarak kalbinde yer eder, biz hep o ezgiyi mırıldanırız. Elbette şarkı neşeli de hüzünlü de olabilir, önemli olan, şarkının kalbinde yaşaması. Burada söz konusu edilen şarkı, o şarkı.

***

Çocukluğunda anne senin yanı başında; delikanlılığında, orta yaşlıyken o sana lazım, hatta yaşlandığında bile zorda kalsan dünyan ona bağlı; o bizi hayatın kirinden pasından, bataklığından çekip çıkaran güç. Anne bize hayatta yol gösteren aydınlık. Anne kendi çocuğunu her zaman kendinden yukarda tutmaya çalışır. Seni annen gibi kendinden önde tutacak başka biri yok, onun içindir ki onun yerini hiç kimse dolduramaz.

"Bu dediğin o kadar da böyle değil," diyecekler vardır. "Elbette çocukken anne lazım, bu doğru. Ergenlik devrinde de lazım diyelim, ama ya sonra, anne senin çocuklarına bakmak için mi ya da sana hizmet etsin diye mi lazım? Annesiz büyüyüp yetişenler de annesini asla hatırlayamayanlar da var sonuçta." Var, hayat bu, bu dünyada her türlüsü olabilir, ama ana yoksa da biri onun yerini tutmuştur, işte onun için hayatın önü de ana, sonu da. Şairin dediği gibi, biz o var diye dünyaya geldik.

Moskova yakınlarında Golitsıno kasabasında, yazarların yaratıcılık evi vardır. Orada kalıyordum. Bir gün kahvaltı salonuna gittiğimde baş köşede meşhur Başkurt yazarı, Türki dilli edebiyatın en bilinen ve saygın temsilcisi Mustay Kerim oturuyormuş, çevresini hemşerileri sarmıştı, o ise kollarını uzatmış bir şeyler anlatıyor.

Kahvaltıdan sonra dışarı çıkıp, selamlaşmak için onu beklemeye başladım. Selamlaştık, benim elimi bırakmadan:

"Bu Müslüman balası hangi ilden?" diye sordu.

Türkmen olduğumu söyledim. Beni öğle yemeğinden önce, odasında çaya çağırdı.

Çay başında ilk konuşmamız "Anan baban sağ mı?" sorusuyla başladı. Ona yalnız anamın sağ olduğunu söylediğimde buna büyük önem verdi.

"Benim de anam var," dedi ve gezinip durduğu yerden gelip tam karşıma oturdu. "Onun gayretiyle ben geçen dünya savaşından sağ çıktım. Ana seni saran bir kaledir; onu koru, ne kadar iyi koruyup, uzun yaşatabilirsen, kendini o kadar genç ve rahat hissedersin. Doksan yaşındaki anam evde oturuyor, işte, ben onun için arkamdan gelecek bir tehlikeden korkmuyorum. Çünkü ana çocuğunun başına gelecek belanın ona değil kendine gelmesini diler; kendisi diriyken, hiçbir belanın kendisini geçip evladına ulaşmasını istemez. Onu koru, ne kadar uzun yaşatabilirsen, kendi ömrün de o kadar uzamış olur."

Bunun gerçekten de böyle olduğunu annem vefat edince anladım. O gitti, bir de baktım ki sıra bana gelmiş, çevremde benden yaşlı kimse yok, bunu hissetmek ve itiraf etmek ne kadar korkunç, ama başka çare yok. Allah'tan en büyük dileğim kendimin büyük olduğumu hep aklımda tutarak, çocuklarımın kötü gününü görmeden yaşamak.

Biz onu Hakk'a teslim ederek ebedi evine yatırıp geldiğimizde, evin önüne kilim yazmışlar, kavurma yapmışlar, hazır olmuş bekliyorlardı. Millet diz çöküp, yemekten bir iki kaşık tattı ve hayır dualarıyla kalktı hemen.

Ardından ikinci grup oturdu kalktı. Sonra başkaları... Sonunda orada az sayıda insan kaldı.

İhtiyarlardan biri uzun süren sessizliği bozup, böyle zamanlarda âdet olan sohbete başladı.

"Rahmetli de gitti işte. Sanki bu dünyaya gelmemiş gibi..."

Bu hep söylenen bir söz, mevtanın arkasından böyle dendiğini kim bilir kaç kez duymuşumdur; o zamana kadar hep olduğu gibi de kabul etmişim, kendi anam hakkında söylendiğinde ise, bu sözü kabul etmek istemedim. Yani, ne diye o bu dünyaya gelmemiş gibi oluyormuş? O bu dünyaya geldi, yaşadı, yetmiş yaşında vefat etti, arkasında üç oğlu, iki kızı kaldı. On yedi torun gördü, iki torun çocuğunu kucağına aldı. Kim bundan fazla kazanç elde etmiş ki dünyada? O dünyaya gelmemiş olsa bütün bunları görecek miydi?

Bir zamanlar babam beş çocuklu ailesini terk edip, genç bir kadınla evlenip gittiğinde, birçokları: "Sen onu mahkemeye ver, kazancının yarısını elinden al. O da görsün çocuk bakmak neymiş," diye akıl verdiler ama anam onu mahkemeye vermedi. O zamanın insanı davalıyla davacı arasında fark görmezdi; onlar mahkeme denilen şeyden ölümüne korkarlardı, çünkü onlara göre mahkemenin önünde başını açıp oturmaktan kötü bir şey yoktu, anam da bu işi Allah'a havale etti. Ben babam tövbe etti mi etmedi mi bilmiyorum, ama daha sonraki ailesiyle ömrünün sonuna kadar iyi yaşadı; bize etmese de bize benzeyen öteki çocuklarına, daha doğrusu benim başka anadan kardeşlerime son nefesine kadar babalık etti. Sanırım Allah ona ceza vermek

yerine bize yardım etti; babam da en azından onlara baktı, büyüttü, yetim bırakmadı.

Biz ise, en büyük yardımı anamın tek kardeşi olan dayımdan gördük. Her zaman "Eğer bunun gibi bir dayım daha olmuş olsa, yetimliği asla hissetmezdim," diye düşünürdüm. Sonra diğer ana tarafından akrabalarım, hısım akraba, çevremiz, el gün, bütün Allah'ın sevgili kulları bizi desteklediler, sevip saydılar. Biz büyüyüp yetiştik, adam olduk; yankesici olmadık, acize zulmetmedik, alkolik ya da madde bağımlısı olmadık, helal ekmeğimizi aradık. İşte böylece halka karıştık, bu çocukları herkesle eşit derecede insanlardan bir insan olarak yetiştirebilmek az şey mi yani?!

***

Dostum Orazberdi Artık, Murgap ilçesinde oturuyor. Onun çilekeş mi çilekeş, sanki yalnız çalışmak için yaratılmış gibi ömrünü ağır işlerle geçiren anası vardı. O sabahın erken saatlerinde evinin önünde yetiştirdiği ağaçlardan Marı pazarına bir eşek yükü meyve götürür, onu pazarcılara yarı fiyatına verir, sonra da dönüp kolhoz mesaisine yetişirmiş. O güçlü kadın o ağır yıllarda bu şekilde çalışarak; birçok nişan, madalya almış. Çünkü savaşı takip eden yıllarda hükümet insanlara nişan ya da takdirnameden başka bir şey veremiyormuş. Madalyayı ne yapsın garip, evinin önündeki ağaçların meyvesini satarak çocuklarını besleyip büyütmüş.

Buna benzer hatıraları toplayıp "Bizim Analarımız" gibi bir adla bir deneme yazmak istiyordum, Orazberdi'ye mektup gönderip, o nişanlardan, madalyalardan haber almak istedim. Orazberdi anasının bir tek nişanını bile bulamamış. Ben ona üst makamlara başvurup o verilen nişanların peşine düşebileceğini söyledim.

O ise benim bu tavsiyeme şaşırdı "Ne gereği var ki?" dedi, "Kime lazım? Kim onları takınacak?" Doğru, köyde, halk

arasında senin dereceni, itibarını madalyana bakarak belirleyecek kimse yok ki, madalyasız da halk senin kim olduğunu çok iyi bilir. Halk içinde saygınlığın varsa, bu gerçek takdirname, kaybolan tek nişan olsun, madalya olsun, itibarını yitirmediysen sorun yok.

Ben de Orazberdi'nin bu düşüncesine katılmak zorunda kaldım sonunda.

Uzayıp giden pamuk tarlalarına bakarken aklıma hep ninemin sözleri gelir. Onlar bizim annelerimizden çok daha önce girişmişler kolhoz işine. Ninem "Biz bu tarlaları elimizle açtık. Sırtımızda kum taşırdık. Bu şekilde araziyi düzlerdik," diye tekrar tekrar anlatırdı.

Milletin elinden tarlası alınıp, tek bir kolhoz olarak birleştirilince, eski parça parça tarlaların arasındaki anlar bozulup düzlenmiş, kanallar, arıklar bozulup yeniden düzenlenmiş; her yer uçsuz bucaksız pamuk tarlalarına döndürülmüş. Halk ellerindeki bütün malı, davarı; sığır, öküz, merkep, koyun, keçi ne varsa kolhoza katmak zorunda kalmış. Onların mahsul kaldırdıkları yerler de kolhozun olmuş artık, sonra da kendileri kolhozun hizmetçisine, daha doğrusu ücretsiz işçi gücüne dönmüşler. 1977 yılında SSCB'nin son anayasası kabul edilene kadar kolhozculara pasaport verilmedi. Bizzat o insanların arasından çıkmış olsam da bunun nasıl böyle olduğunu anlayamıyorum. Onlara sadece "falan kolhozun üyesi" diye bir belge veriliyordu, o belgeyle insanları işçi olarak da kabul etmezlerdi; sıradan, beden kuvvetiyle çalışan işçi olmak için bile pasaport gerekliydi. Köylüler SSCB'nin ilk 60 yılında pasaportsuz, yani hiçbir hakları olmaksızın yaşadılar.

Ninemin bir hatırası daha vardı. O bebeğini, yani babamı bir dut ağacının altına yatırıp, çalışmaya gitmiş; geldiğinde onu küçük karıncaların bastığını görmüş. Sürekli bunu hatırlardı ve bir yandan çalışırken bir yandan çocuk bezini arkasına bağlayıp

nasıl kuruttuğunu anlatırdı. Bütün gördüğü eziyet olmuş. Onların mesaisi gün doğumundan gün batımına kadardı. Ne dinlenme var ne hafta sonu ne yıllık izin, hiçbir kolaylık yok. Elbette hastalanıp evde yattığın günler için de hiçbir şey ödenmiyor, yaşlılıktaki emeklilik haklarınınsa sözü bile edilmiyordu.

"İşten dönerken kuru dal, çer çöp ne görürsek alır, eve gelinceye kadar bir gecelik yakacağımızı toplardık. Biz dışarı çıkınca erkek, içeri girince kadındık..."

Ninemin bütün anıları çektiği acılarla, yaşadığı açlıktan ibaretti. En sonunda şöyle bağlardı sözünü. "Şimdi tokluk. Kedi köpeğe baksana, onlar bile doydu, bayat ekmek versen yüzüne bile bakmıyorlar, yemiyorlar..."

Evet, köpekler tok, orası doğru, insanlar da doydu, ama karnını bir tarafa bırakırsak insanların kalbi hâlâ aç. Ne kadar üzücü de olsa annelerimize yüce insanlar makamında değil de esasen işçi gücü ve işçi gücünü doğuran kadın gözüyle bakılageldi, onlar hep bizim hizmetimizde durdu.

O analar parfümün pudranın adını duymuşlardır belki ama onu bir kez denemek için bile olsun kullanmışlardır diyemeyeceğim. Onlar için "Şu tarzda giyinirlerdi" ya da "Kendilerine bakmayı bilirlerdi" demek de zor, ama bu onların çocukları için asla bir eksiklik değil.

Analar hakkında düşünürken, hep büyük insan Hans Andersen'in masalındaki düşünce aklıma gelir. Yumurtanın üstünde hangi tavuğun gurka yattığının ya da yumurtadan çıkan civcivin hangi tavuğun peşine düştüğünün ne farkı var; iş o civcivin uzun boyunlu, bembeyaz tüylü kocaman bir kuğu olarak yetişmesinde, esas mesele onun kucak yetmez kanatlara sahip olup, uzak mesafelere, yeşil otlu göllere uçabilmesi.

Ocağın Direği

Anne evinin manevi ve maddi direğidir.

Moskovalı yazar N. P. Voronov ile çok iyi ilişkimiz vardı. Nikolay Pavloviç ile eşi Tatyana Petrovna bizi ve çocuklarımızı çok severlerdi. Ne zaman Moskova'ya yolum düşse, onları görmeden dönmezdim. Sonra Nikolay Pavloviç'in işleri yolunda gitti, Moskova yakınlarındaki Peredelniko köyünde, "yazarların yaratıcılık evi"yle aynı sokakta, çok güzel bir yazlık aldı.

Bu ev, gür bir ormanın içinde, sessiz bir yerde kurulmuş, tıpkı masallardaki gibi küçücük bir köşktü. Ayrı mutfağı, üst katında misafir odası, çalışma ve yatak odaları. Alt katın tabanı parke döşeliydi, hem de meşe ağacından; parkeler çam ağacı gibi döşenmiş. Deri kaplama koltuklar, duvarlara asılan çeşitli tablolar yemek odasına ayrı bir asalet katıyordu. Üst katın parkeleriyse kayın ağacındandı ve hem aydınlık hem iç açıcı görünüyordu. Tam orada bir de piyano vardı. İşte tam yaşanacak, çalışmaya müsait bir ortam.

Evlerinin önünde soyu tükenmek üzere olan bir inci çiçeği vardı. Evin etrafı çok uzun, dümdüz büyümüş çamlarla ve başka ağaçlarla çevriliydi. Hayal gücümün bile ötesinde olan bu muhteşem evi, çocuklarıma göstermek için bir fırsat bekliyordum. O ev ve geniş avlusu özellikle de içinde misafir varken, Tatyana Petrovna'nın kızı, torunu ya da oğlu evdeyken daha canlı olur, daha muhteşem görünürdü.

Tatyana Petrovna beni güler yüzle karşılardı, kendine iş edinip benim için özel yemek hazırlardı.

"Sizin o yazarlar evinde ne yediğinizi bilmediğimi sanma. Senin en azından haftada bir etli yemek yemen lazım," derdi.

Sonra o müşfik anne birden ağır bir hastalığa yakalanıp dünyaya veda etti. Ben ondan sonra da o haneye vardım, Tatyana

Petrovna yoksa da Nikolay Pavloviç diri sonuçta, bizim ortak konularımız, konuşacak sorunlarımız var.

Ama inanır gibi değil, o hane adeta bir mezarlığa dönmüştü; yazar dostum ıssız evde tek başına hüzünlere gark olmuş, oturuyordu. O hane asla başını sokacak gibi bir yer değil, ama aslında, o tam da iyi bir Rus ustanın elinden çıkmış muhteşem bir ev. İç içe çifte kapılar yine benim için açılıyor. O parke döşeli taban yerli yerinde, türlü türlü tablolar duvarı süslüyor, deri kaplama eski divan da aynı yerde; ama görünüşte öyle olsa da her şey başkalaşmış, eşyalar eskimiş, kararıp gitmiş sanki, onlardan geçmişin kokusu geliyor gibi. Artık bu ev ormanın ortasında unutulmuş, içi gamla dolu eski bir kulübeye benziyor.

Ben bu karanlık ve soğuk hanede gözlerimi gezdirirken, Tatyana Petrovna'nın gerçekten öldüğüne inandım. Oradan hemen çıkıp gitmekten başka bir şey gelmedi elimden.

O evden ayrılırken yaşlı hemşerim Akmırat Geldi'nin bir sözünü hatırladım.

"Geçen ikinci dünya savaşından sonra birçok çocuk babasız kaldı, savaşa giden babalar geri dönmediler. Savaşta esir düşüp diri kalan, sonra bir şekilde geri dönenleri ise "Halk düşmanı" diyerek Sibirya'ya sürgün ettiler. Köyümüz dul kadınla, yetim çoluk çocukla doluydu. Düşünüyorum da o zaman ocağı, aileyi dağılmaktan koruyan ana olmuş. Anaları savaşa sürmediklerine şükrediyorum şimdi. Babamızın elinde kalmış olsaydık her birimiz bir kapıdan çıkardık, belli bir evimiz, belli ocağımız olmazdı."

***

Aradan yıllar geçti. Kitab-ı Mukaddes'te Süleyman aleyhisselamın vecizelerini okudum. On dördüncü bölümün başında "Bilge kadın evini inşa eder" dendiğini görünce yine Tatyana Petrovna'yı hatırladım.

Elbette bu sözün değeri izahtan vareste. Çünkü o peygamberlik derecesinde söylenmemiş olsa Kutsal Kitap'a girmezdi. Ama bir şeyi daha tespit etmek lazım. Bilge kadın ya da akıllı eş Süleyman peygamberin vecizelerinde hikmetin sembolü, yani temsili sureti olarak geçiyor. Bilge kadın demek, hikmetli, ferasetli sözü, derin düşünceyi ifade ediyor, en ferasetli fikir kadın suretinde tasvir ediliyor.

Demek, kadın ya akıllı oluyor ya ahmak. O evi ya yüceltir ya da kendi eliyle yıkar. Kitab-ı Mukaddes'teki bu düşünce Türkmen atasözlerinde de var: "Akıllı gelin ev diker, ahmak gelin ev yıkar." Onun için Süleyman'ın Hikmetlerinde yine şöyle söyleniyor: "Ev ve servet babadan mirastır ama sağduyulu kadın Rabb'in armağanıdır." (19-14)

Rabb'in armağanı olan akıllı kadın kendi evinin direğidir. O direk yıkılırsa, bir de bakmışsın evin çatısı yerde. Sonra o haneye neşe sevinç girmiyor, o evde baht duramıyor. O bina dışardan bakana ayakta gibi görünse de manen harap olmuştur, çünkü orada artık aydınlık yok.

Her haneyi canlandıran ailedir. Sergi salonlarına bakın mesela; nasıl da süslü, mimari harikası binalar kullanıyorlar sergi için, ama bütün sergi salonları ölüdür, orada hayat yoktur. Yoksa insanların inşa ettikleri yapılar arasında güzellik, zenginlik ve ihtişam bakımından sergilere denk gelebilecek yer yok gibi ama o cansızdır. Sadece ailenin olduğu yerde hayat var, aileyi ise ana bina ediyor.

Kadın ana olmak için aile kurar.

Candan Fazla

Annesiz kaldığım acı günlerimde saygıdeğer büyüğümüz Hangeldi Garabayev duygularımı paylaşıp bana bir mektup yazmıştı. O mektuptan bir cümleyi iktibas etmek istiyorum.

"Kendimiz dede olduk artık, torun gördük, yine de annenin yeri başka; kendisi emanetini teslim etmiş olsa da ruhu her zaman kalbini ısıtmaya devam ediyor. Bu birincisi. İkincisi, ağabey kardeş arasında anne büyük köprü oluyor. Bu dünyadan anne gittikten sonra o köprü bozuluyormuş, akrabalar arasında bir tuhaf belli belirsiz soğukluk giriyormuş. Ben bunu kendi örneğimden anlıyorum. Belki, başkaları için de böyle oluyordur."

Han ağabeyin söyledikleri kısa süre sonra kalbimde yer etti. Önce Aşkabat'ta okuduğum yıllarda, sonra çalıştığım dönem vakit bulsam eve, Bayramali'ye giderdim. Yolcu treninin seferleri ise hep geceydi, gün battıktan sonra Aşkabat'tan çıkan tren gecenin bir vakti Bayramali'de indirir. Geceleyin istasyondan köye doğru yol alırsın yürüyerek. Şehirle köyün arasında yaşayan göçebe Kazakların köpekleri de bir kovaladı mı, köye ne ara geldiğini anlayamazsın bile.

Daha kapıyı çalmadan, içerden annenin sesi gelir.

"Oğlum, sen misin?"

"Evet, benim."

Sonra ışık yanar. Anan kapıyı açar. Hâl hatır sorulduktan sonra hemen çay koymaya yönelir.

Bu bir sefer değil, iki değil, her seferinde böyle olmuştu, o hep yolumu bekleyip duruyordu sanki. Ben bunu öğrenci arkadaşıma anlattım. Dostum Seydi: "Benim annem de öyle, yanılmıyorsam, o hep beni bekliyor gibi," dedi. Anneler evladını hep bekliyor olmalı.

Sonra, evet, annesiz zamanımda, o hanede abimler, onun ailesi, çocukları yaşarken yine vardım oraya. Benim gece yaptığım gürültü belki aynı gürültüydü ama içerden gelen ses aynı değildi. İçerden sert ve evhamlı ses: "Kim o?" diye soruyordu. İşte o anda bu evin artık annemin evi olmadığını, abimin evine

geldiğimi hemen anladım ve bir daha gece yarısı abimin evinin kapısını çalamadım.

Soğukluk böyle basit şeylerle başlıyormuş.

***

"Azatlık" radyosunda çalıştığım zamanlar, Nadya Yanatkova adında, oldukça yaşlı Çek kadınla tanıştım. O bizim pasaport belge işlerimizi hallederdi, mesai arkadaşları arasında yaşı büyük olsa da, ki yetmişi arkaya atmıştı, işinde çok sağlam ve aşırı titizdi.

Bu titiz kadın yaşına layık saygıyla bizim aile durumumuzu tek tek sorardı, eşimin çalışıp çalışmadığıyla ya da çocuklarımın okuluyla ilgilenirdi.

Bir keresinde bana kendi annesi hakkında şunları anlattı:

"Doksan dört yaşında annem var. Yürüyemiyor, ona her zaman birinin bakması lazım, bu benim elimden gelmediği için, onu huzur evine yerleştirdim. Her hafta ziyaretine gidiyorum. Dün de yanındaydım. O ne diyor deseniz e?! Benim için endişeleniyor," diye, Yanatkanova heyecanla anlattı. "Sen her zaman işinin derdindesin, kendinle ilgilenmiyorsun. Senin de yaşın epey ilerledi baksana. Düzenli uyu, bir de giyimine dikkat et. Birden üşütmeyesin, kalın giyin. Bu aralar grip var," diyor. Kendi sağlık durumunu düşünmüyor da beni dert ediyor ..."

Demek ki bir anne evladına sevgisini hiçbir zaman unutmuyor olmalı.

***

Türkmenistan Bilimler Akademisi Sismoloji Enstitüsünün bilimsel yöneticilerinden biri, Muhammet Şirmemmedov anlatıyor:

Kendisi o zamanlar Eğitim Enstitüsü Fizik Bölümü birinci sınıfta okuyan bir öğrencidir. 1948 yılında ekimin beşinden

altısına geçilen gece gerçekleşen Aşkabat depremini bizzat yaşamış. Faciayı gözü ile görüp, yükünü omzu ile çekmiş. Ona önce yerle bir olan harabenin altında diri kalmak, sonra harabenin altından sağ salim çıkmak nasip olmuş. Gün doğup, ortalık aydınlanıncaya kadar enkaz altında kalanlara yardım etmiş, sonra annesinden haber almak için kendi kasabasına koşmuş.

On dokuz yaşındaki delikanlı büyük facialarını, insanların başına gelen akıl almaz felaketlerin; ağıtların, feryatların arasından geçerek, aceleyle köyüne, başkentin 8 km. doğusundaki Anav kasabasına doğru yola düşer. Kâh yürüyüp kâh koşarak öğleye yakın oraya varır.

Onların kasabası Anav depremin merkezine daha yakın olduğu için, evlerin hepsinin yıkıldığını görür. Muhammet Bey "Köyümüzün varlığından sadece taş döşeli yollar ve ağaçlar kalmış," diyor.

Evlerinin olduğu yere ulaştığında, teyzelerinden biri: "Oğlum falan yere git. Belki, defnedilmeden yetişirsin," der.

Muhammet denilen yere varır. Defin için konan cenazelerin arasında yatan annesini giysilerinden tanır. Diz çöküp cenazenin yüzüne örtülen kumaşın bir kenarını hafifçe kaldırır.

"Anacığım, sen de mi bu hallere düştün?" diye seslenir.

Annesinin sol gözünün üstünde bir darbe izi, kanın kararıp durduğu bir çizgi varmış. Oğul gözünden yaş döküp, hıçkırarak ağlarken o yara izini okşar. Yaralı yerden kan sızmaya başlar. O an ana gözünü açıverecek gibidir sanki. Ama gözü açılmaz, tersine göz kapakları rahatlıkla yumulur.

"Merhuma hitaben 'Rahat yat!' demek âdeti var ya, o asla bir boş söz değilmiş. Ben o rahatlığı bizzat anamın yüzünde gördüm. Elim onun yüzüne dokunduktan sonra, o rahatladı ve yüzü nurlandı. Benim diri kalmış olduğumu şefkatli anamın

gerçekten de hissettiğinden kesinlikle emin oldum. Onun son arzusunun benim diri kalmam olduğunu anladım. Elim dokunduktan sonra yüzüne bir rahatlama geldi. Meğer anamın cenazesi beni bekliyormuş.

***

Bunu da arkeolog bilim insanı Hemra Yusup anlattı. Onlar Merkezi Karakum'da yer alan Vas medeniyetinde kazı yaparken birçok insanın gömüldüğü bir toplu mezara rastlamışlar. Orta çağda orada güçlü bir deprem olmuş.

Bir kadın mezarında leğen kemiklerinin arasında yani iki uyluk kemiğinin ortasında yeni doğmuş çocuğun kemikleri varmış.

Bilim insanlarının tahminine göre o çocuk hamile kadın gömüldükten sonra, doğmuş.

Ana çocuğu, öldükten sonra doğurmuş.

Büyük Eğitmen

Anne sadece besleyen ya da çocuk doğuran değil, büyük manevi eğitmendir. Anne terbiyesi bütün ömrümüze ders oluyor, doğru davranışlar kazanmamıza yardım ediyor. Temizlikten, elini yüzünü yıkamaktan başlayarak, doğru oturmak, çay koymak, yemek ya da ekmeği eline almak... Bu bir sürü küçük edepler bizim kanımıza özellikle anneden geçiyor. Anne bir örnek olarak, kendi edebini ve tecrübelerini yıllar boyunca tekrar tekrar çocuğun zihnine koyuyor.

Biz küçükken ninnileri ulusal televizyon kanallarının folklor gruplarının icrasıyla işitmezdik, annelerimiz içi çocuklu beşiğin başında oturup bizzat söylerlerdi. Bizim kalbimizdeki sevgi o ezginin tesiriyle oluşmuş diye düşünüyorum şimdi. Bizzat o manevi zenginlikle insanın manevi dünyası oluşuyor. Çocukta

yeterli fiziki gelişme zaruri olduğu gibi, manevi gelişme de zaruri, çocukta bir terbiye eksik kaldıysa, ona sebep olan öncelikle annesidir.

Öğrencilik devrimizde şöyle anlatırlardı. Bizim hocamız, Profesör Gurban Sopıyev ilkokul öğrencileri için yazdığı ders kitabını bilim insanlarından oluşan jüriye sunmuş. Orada bir bilim insanı "yuva" (bağ sarımsağı) sözcüğünü "çöl soğanı", "kösük" (yenilen bir yabani bitki) sözcüğünü de "çöl havucu" şeklinde değiştirmesini talep etmiş. "Çünkü o sözcükleri üniversite hocası olduğum halde ben bile bilmiyorum, çocuk nasıl anlasın?" demiş.

Profesör Gurban Sopıyev: "Burada söz üniversite hocası olmakta değil, o sözcükleri anlamıyorsan, suç annendedir," demiş. Doğrusunu söylemek gerekirse, biz her ne kadar sövmeyi sokakta öğreniyorsak da edebi ve edepli sözcükleri annemizden öğreniriz.

Anneler büyük elçi. Bize sahip çıkan yakınlarımıza, konu komşuya hürmeti ve sevgiyi anamız öğretiyor. Anne, vatana, doğduğun toprağa duyduğun sevginin başlangıcı. Çocuğun kalbinde dostluk, kardeşlik köprüsünü de anne kuruyor.

Bu muhteşem ve yüce medeniyeti hiçbir eziyet, hiçbir azap, hiçbir siyaset bizim hayatımızdan çıkarıp yok edememiş, o kuşaktan kuşağa geçmiş, onu geçiren de anneler olmuş.

***

Anneler milli gelenek göreneklerin ve medeniyetin muhafızıdır, onlar milli sanatı yaratanlardır.

Mesela halılara bakın, halıdaki renklerin uyumuna ve sağlam bir kanunla dokunuşuna dikkat edin; çok ciddi bir sabra sahip olan, sadece bitmez tükenmez emeğe katlanabilen insan böyle muhteşem bir zanaatı yaratabilir. Halı demek kadın sabrının,

kadının sürekli hizmete olan sevgisinin şekli. Halı, yüreği türkülerle dolu insanın gönül nakşı; onlar bunu önce yaratıyorlar, sonra insan ayağının altına yazıyorlar.

Onların iğneyle oyaladıkları nakışlara bakın bir de. Her nakış bir bent şiirdir, o bentler düzülüp, arka arkaya gelip, giden bir güzellik yaratır. Hele bir de laleler[8], türküler...

Ben küçükken lale dinlediğim için, köy kızlarına minnettarım. Onların lalesini kendi bozkırımda, yumuşak rüzgârlı bahar akşamlarında kulak kabartıp dinlemişliğim var. Üç dört kız toplanıp, köyün bir kenarında, yani bizim evimizin yakınında "lale kakarlardı". Onların ruh dünyaları bir lale bahçesiydi, o ruh alemi çok temiz ve duruydu; sade ve güzeldi, onlar şarkıcı değil, olsa olsa bülbüldü.

O şarkılar varken, kim diyebilir ki Türkmen için kadınlarına zulmediyor diye? Bu halk kendi nazik kızlarına saygılı ve medeni davranmıştır. Erkekler kadına hürmet için sadece mücadele etmek değil, icabında ölmek gerektiğini düşünmüşler. Kadına büyük manevi özgürlük verilmiş, kızlar bozkırda lale söyleyebilmiş. Gelinler, yengeler güreş tutmuşlardır, "geline baş koyarlarken"[9] kadınların güreş tutma âdeti var. Ümeye[10] toplanıp, bir araya gelip, neşeyle, sazlı sözlü meclis kurulmuştur. Bilakis, bugünkü bilgili eğitimli devir bu gelenekleri ve kadınların özgürlüğünü yok edip, onları televizyonun başında yalnız koymuştur.

---

8 Läle: Türkmen sözlü edebiyatına has bir tür. Bir grup genç kız veya kadının belli bir ezgiyle köyün uzak bir köşesinde ayakta okudukları maniler.

9 Geline baş koymak: Kadınlara has bir tören. Evlenen kız başta kızlara has elbiseler giyer. Kızların başlarında kubbeli takkesi olur, saç örgüleri önünden salınır. Gelin olduktan sonra saçını arkaya atar, artık önden bırakmaz. Kızın takkesinin alıp, onun yerine kadınlara has börk giydirir ya da büyük bir yazma örterler. Bu kızın evliliğinin üçüncü günü yapılır. O gün artık genç gelin kadınlar grubuna katılmış olur. Bunun için sadece kadınların katıldığı bir tören düzenlenir. O törene erkekler alınmaz. Kadınlar o törende güreş tutarlar.

10 Üme: Evlenecek kızın giysilerini dikmek için imece şeklinde toplanıp yapılan çalışma.

Onlar türlü ekonomik ve siyasi sınamalara pabuç bırakmayan canlı ansiklopedilerdi. Bir dolu atasözlerini, laleleri, ninnileri, masalları ezbere bilirler ve çocuklarına öğretirlerdi. Elbette insana bütün eğitimi anne babanın veremeyeceği belli, ama onlar çocuğu doğru yola yönlendirmeyi başarıyorlar, kalanını da hayatın kendisi öğretiyor. Ben annemin kazancıyla dünya klasiklerini satın almıştım. Annem bizim ne okuduğumuzla, hangi alanda ilerleyeceğimizle ilgilenmezdi. Buna onun gücü de imkanları da yetmezdi, kısacası, bilmediği, anlamadığı şeye karışmazdı. Ama bizim okumamızı, çok şey bilmemizi ve geniş dünya görüşüne sahip olmamızı isterdi.

Biz okuduk, çünkü o gayreti israf etmekten büyük günah yoktu. Ben o kadının yardımıyla üniversiteyi bitirdim, erkek kardeşim de üniversite mezunu oldu. Ailesinde iki çocuğa yüksek tahsil verebilen birine cahil ya da geri kalmış denilebilir mi?

Üstelik bunun rast gele olmadığını da söylemek lazım, Orazberdi'nin annesi sabahın köründe Marı pazarına meyveyi bundan zevk aldığı için çekmemiştir. Annem beş çocuğuyla yalnız kalınca, önce açlıktan, sonra her türlü beladan, başa gelecek çeşit çeşit felaketten korkarak yaşadı.

Rivayet

Annem soğuk ve uzun kış gecelerinde bize çeşit çeşit masallar anlatırdı, bazen de halk hikayelerini rivayet şeklinde anlatırdı. Kaç kez anlatırsa anlatsın biz her defasında ağzımızı açar, kulağımızı diker, anlatılanları dikkatle dinlerdik.

Onlardan analar hakkında birini anlatayım.

Köyün hırsızı birinin devesini çalıp sonra yakalanmış. Hırsıza ölüm cezası vermişler. Dar ağacının altında, boynunda ilmek beklerken ona son arzusunun ne olduğunu sormuşlar:

"Anamı getirin. Onu dilinden öpeyim," demiş.

Hırsızın anasını getirmişler. Oğlu ondan dilini çıkarmasını rica etmiş. Annesi dilini çıkarınca hırsız annesinin dilini bir ısırışta koparıp atmış.

Ona niçin böyle yaptığını sorduklarında da şöyle cevap vermiş:

"Başıma bela anamın dilinden geldi. Önce komşumuzun kümesinden bir yumurta çaldım. Anam sesini çıkarmadı, onu bana pişiriverdi. Sonra tavuk çalıp getirdim. Anamdan yine ses çıkmadı. Derken işi halkın devesine kadar ilerlettim. Anam başta azarlasaydı, bu işin yanlış olduğunu söyleyip, bir de tokat atsaydı, ben dar ağacının altında değil, anamın yanı başında oturuyor olurdum," demiş.

Yanılmıyorsam, komşu köylerden birinde, bizden uzakta buna benzer bir olay gerçekten de olmuş olabilirdi. İşte annem de böyle bir şeyin kendi evinde ortaya çıkmasından korkuyor, bunun için kaygılanıyor olmalıydı. Annenin en ağır görevi burada düğümleniyor, çünkü onun ömür boyu çektiği zahmet bu terbiyenin sonucuyla belirleniyor.

Anneler ve Çocuklar

Bana öyle geliyor ki insanlık iki büyük gruba bölünüyor: anneler ve çocuklar. Bu konuda bazı şeyler anlatmak istiyorum.

Köylü genç Atak apandisit olup hastaneye düşer. Önce köy doktoru onu şehre sevk etmiştir, şehir doktoru da cerrahın yanına göndermiştir. Bu arada vakit geçer, biraz gecikmeli de olsa onu ameliyata alırlar.

Ameliyat uzun sürmüş. Sonunda onu ameliyathanenin servisine çıkarıp yatırmışlar.

"Narkozun etkisi geçinceye kadar mesai saati de bitmişti," diye anlatıyor. "Karanlık basmaya, benimse yeniden midem bulanmaya, ağzım kurumaya başladı. Ateşim de yükselmiş olmalı, çünkü ameliyathanedeki Lenin portresi acı acı gülümsüyordu. Bu odadaki Lenin'in resmiyse bana gülerek bakıyor gibiydi. Ama Lenin'in gülen resmi yok ki. Demek bende bir anormallik var.

Etrafa baktım, annem yaşlarında beyaz önlüklü bir yaşlı kadın kenarda bükülmüş oturuyor.

"Su içeceğim. Bana su verin," diye bağırdım.

O kadın başucuma geldi.

"Sana şimdi su içmek yasak," dedi.

"Hiç değilse ağzımı bir çalkalayayım."

Bana su uzattı, başımı doğrulttu.

Sonra nefes almakta zorlanmaya başladım. Hava yetmiyordu sanki. O beyaz önlüklü teyze pencerenin bana yakın kanadını açtı.

İçimden "Şunların hemşire diye nöbetçi bıraktıkları ihtiyara bak bir. Daha arkasındaki önlüğü bile doğru dürüst giymeyi başaramıyor," deyip, o teyzeye sinirleniyordum. Onun için de kendim rahatlayıncaya kadar ona rahat vermedim. Önce "Yastığımı düzelt," dedim. Sonra su dökmek istedim, sonra su istedim. Sonunda uykuya dalmışım.

Sabah erkenden koridordaki takırtılarla uyandım. Doktorlar gelmeden tabanı paspaslayıp, odaları temizliyor, hastaların yataklarını düzeltiyorlardı. Gece bizim odada nöbetçilik yapan teyzeyse ortalıkta görünmüyordu.

Ben daha sonra o teyzenin aslında sağlık çalışanı olmadığını, kapının ağzında yatan ağır hastanın refakatçisi olduğunu öğrendim.

"O benim annem değil, ama o sıcak yaz gecesinde, annemden fazla hizmet etti," diyordu gençlik arkadaşım.

İnsana iyilik etmek için milyoner olmak şart değil demişler.

***

Yeğenim Cuma Allaberdi askerliğini Odessa'da yaptı. Bu tam anlamıyla şansının yaver gitmesiydi. Çünkü Kazakistan'da nükleer silah denemeleri yapılan poligonda ya da soğuk Sibirya'da da yapabilirdi, oysa Karadeniz sahilindeki en güzel şehirde yapıyordu askerliğini.

Ama olacak şeye bak, askerdeyken midesinde yara çıkmış, çok zor hallere düşmüş. Sonunda askeri hastaneye yatırıp ameliyat etmişler. Cuma, birkaç gün komada yatmış, yine de evdekilere hiçbir şekilde haber vermemiş. Yol çok uzak bir kere, kim ta Bayramali'den kalkıp Odessa'ya ulaşabilecek ki? Sonra hadi biri geldi diyelim, ona nasıl bir yardımı dokunacak? Hem de bunun için kim bilir ne kadar masraf çıkacaktır? Yeğenimin babası vefat etmiş, arkasında sadece anası ve yetim kardeşleri kalmıştı.

Kaderine razı olup, Allah'a tevekkül ederek kendi başına yatarken; bir gün ikindi vakti, ziyaretçi saatinde nöbetçi gelip:

"Er Allaberdiyev, seni çağırıyorlar," demiş.

Bu çağrıya dikkat bile etmemiş başta. Arkadaşlarının şaka yaptıklarını ya da dalga geçmek istediklerini düşünmüş. Ama hayır, onu çağırıyorlar, sadece çağırmak da değil, bir ihtiyarın bekleyip durduğunu söylüyorlar.

Cuma zar zor dışarı çıktığında, gerçekten de öyle olduğunu görüyor. İşte, yumruk gibi bir ihtiyar, kendi ninesine benzeyen bir kadın, onu bekliyor. Selamlaşıyorlar. Hâl hatır soruyorlar.

"Sen Allaberdiyev misin?"

"Evet, benim."

O yaşlı kadın, bir süre susuyor, heyecanlanıyor, hasta çocuğun elini okşuyor, sonra onun için getirdiği şeyleri veriyor. Niçin geldiğini ise hemen açıklamakta zorlanıyor. Sonunda:

"Ben senin yalnız olduğunu duydum..." diyor.

Cuma gözyaşlarına daha fazla engel olamıyor. O ihtiyar da ağlıyor.

***

Küçük yaşta çocuğa bulaşan bazı ağır hastalıklar var, onların en kötüsü yetimlik olsa gerek. Bu hastalık çocuğu manevi açıdan sakat bırakabiliyor, o derdi yalnız başka bir ana tedavi edebilir.

Ben ülkemi bırakıp çıkmak zorunda kaldım, aradan uzun zaman geçti. On yedi yıl sonra köyümüze döndüm. Orada gelen gidenle otururken bir genç hep yüzüme bakıyordu, sonunda gözleri ışıldayarak sordu:

"Beni tanıdın mı?"

Tanıyamamıştım.

"Ben," dedi, "Cumasoltan Ananın oğluyum işte."

Tüm varlığımla ürperdiğimi hissettim.

Komşumuz Sehet Amcanın ilk eşi vefat etmiş, tek oğluyla yalnız kalmıştı. Daha sonra Cumasoltan isminde dul bir kadınla evlendi. Sonra Sehet Amca da vefat etti. O ana bu haneyi ayakta tuttu, yetim çocuğa sahip çıktı.

Cumasoltan teyzenin elinde büyüyen o çocuk şimdi çoluklu çocuklu olmuş, karşımda oturuyor. İşte, bir ciddi adam.

Kim bir üveyin adını anıp, "Ben onun oğluyum," der, onun oğlu olmaktan gurur duyar?!

***

Ana sadece seni görürken değil, her zaman senin imdadına yetişir. Bana Gulam isimli bir genç şunları anlattı.

94 yılı kasım ayında beni MHK'nin[11] nezarethanesinde alıkoydular. Bu dediğim yer ikinci katta, dipte, tuvaletin yanında, batı taraftaki 19. hücre olmalı. O hücrede benden önce gelen, aslı Seraks şehrinden olan Gulam adlı bir gençle tanıştım. Fars'tı ama artık neredeyse Türkmenleşmişti. Onun dediğine göre, ikinci kata çıkılan yerde, sol tarafta tek kişilik bir hücre varmış. Tutukluları oraya koyup gaz veriyorlarmış.

90'lı yıllarda bizim adını duyduklarımızdan "çeryomuşka"[12] daha çok kullanılıyordu. Ona "göz yaşartıcı gaz" da derlerdi. Gulam'ın anlattığına göre, o gaz gözünü yaşartmakla kalmayan, neredeyse gözünü çıkaran bir şey olmalı.

Gulam gözü yaşararak anlatıyordu:

"Abi, ben cehennem dediklerini o hücrede bir parça gördüm. O öyle sıcak bir gaz ki; sadece boğazını değil, akciğerini, içini yakıp gidiyor. Hava değil de diriyken cehennem ateşi yutuyorsun sanki. Öyle bir bağırdım, ölüyordum. Tüm gücümle: 'Ay, ana! Anacığım, yetiş! Ölüyorum...' diye bağırıyorum. Tam o sırada kapıyı açtılar, beni sürüyerek dışarı çıkardılar. Gözüm erimiş akıyor sandım. Başımda dikelen siyah elbiselilerden biri: 'İmdadına anan yetişti. Yoksa işini bitirirdik,' diye efeleniyor. Gerçekten de o an beni görmeye anam gelmiş. Görüşmek için izin istemiş."

Elbette rahat bir yerde bunu düşünenlerin tesadüf deyip geçmesi de mümkün. Ama nasıl açıklarsak açıklayalım, oğlunun imdadına annesi yetişmiş işte.

---

[11] MHK: Milli Hovpsuzluk Guraması (Milli Güvenlik Örgütü), Türkmenistan'ın KGB'nin devamı olan istihbarat teşkilatı.

[12] Çeryomuşka: adı черёмуха (kuş kirazı) bitkisinden türetilmiş bir gaz.

Üç Anne Hikâyesi

Birinci Hikâye

Oğlu ile kucaklaşıp vedalaşan Bossan, yüreğindeki evhamı bastırıp, geri otobüs durağına koştu. Gelen ilk olan otobüse kendini atan genç anne, çevreyle ilgilenmeden birinin yanına ilişti. Kendini toparlamak için yakasını biraz açtı, sabahın serinliğine bakmadan bir eliyle yüzünü yelpazeledi.

Otobüs bir iki durak geçtikten sonra, yanında oturan yolcu rahatsız hareketlerle bir şeyler söyledi, ama Bossan duymadı bile. Tüm düşüncesi, zihni oğlunun yanında kalmıştı. Bu arada komşu yerinden kalktı, Bossan yan dönüp geçmesi için yol verdi. Sonra bir başkası omzuna dokunup boş yere kaymasını işaret etti. O kaydıktan sonra, yanına iki büklüm, yaşlı bir kadıncağız oturdu. Aslında bu yaşlı kadına yer veren de kır saçlı ihtiyar bir adammış.

Bunu gören Bossan alelacele yerinden kalktı, aslında ona "Yok yok, rahatsız olma, otur," diye kibarlık da ettiler. Ama dinlemedi, kapının ağzında ayakta durdu.

İnip binenler onu bir o tarafa bir bu tarafa iteliyorlardı, koca otobüsün içinde bir ona yer yoktu sanki.

Okula vardığında da bu telaşlı hali üzerinden atamadı. Ders anlatırken, elindeki kalemi bulamıyordu mesela, tahtaya bir şey yazacak olsa eli titriyordu.

En zoru da bu endişe sadece annede, yükü tek başına çekiyor kocasına bir baksana, oğlu evden gidiyor, adamın umurunda bile değil. Oğlu Merdan da öyle, ağzı kulaklarında, aptal. Bossan ise ne zamandır bunu dert ediyor, orasını bilen yok. Anne nasıl dertlenmesin, yavrusu annesinin sıcacık yuvasından çıkıp yabancılarının eline gidiyor sonuçta.

Çocuk kalbinin ne istediğini kim annesi gibi anlar, aslında hiç onu anlayacak biri bulunabilir mi? Bunu anne hisseder sonuçta, annenin derdini ise değil yakın çevresi, evlat kendisi de hissetmez. Ama bunun çaresi yok, zamanı gelince, anne evladından ayrılmak zorunda, evlat da anneden, hayatın kuralı böyle.

"Yine ne de olsa, bu kısa süreli bir ayrılık sonuçta, onun için bu kadar endişelenmeye gerek var mı? Sen ne kadar da yufka yürekliymişsin? Analar oğullarını savaşa, düşmanın üstüne göndermiş. Sen olsan..."

Bossan eskiye göre, okuldan biraz erken çıktı, daha doğrusu ders biter bitmez yola düştü.

Ona sanki otobüs yavaş gidiyor gibi geliyordu; her durakta lüzumsuz yere oyalanıp, sonra hareket ediyordu. Sonunda varacağı yere vardığında, otobüsten ilk çıkan Bossan oldu, çocuk yuvasına doğru hızlı hızlı yürümeye başladı.

Kalbindeki kuşku yanlış çıktı neyse ki, oğlu onu bekliyormuş. Merdan annesini görünce kucağına doğru koştu.

Bu ilk günün ayrılığını uzun süre sonra da çıkmadı Bossan'ın aklından.

İkinci Hikâye

Doğum hastanesine akşamın sessizliği indi. Doktorlar gidip, gelen gidenin arkası kesildikten sonra, koridordaki hareket durakladı, yatakhaneler de sessizdi. Yalnız burada çalışanlar değil, doğumevinin tüm varlığı dinlenmeye çekilmiş gibiydi.

Uzun zaman geçmemişti ki, bu sessizliği bir bebek çığlığı bozdu. Burada daha yeni çalışmaya başlayan genç hemşire o sesi duymazdan gelemedi. Bebekleri anneleri daha yeni emzirmişti, tam da şimdi ağlamalarını gerektirecek bir şey yok gibiydi.

Tersine onların uyuması lazımdı, ama bir bebek durmadan çığlık atıyordu işte.

Tecrübesiz kız baş nöbetçinin, buradaki çalışmasıyla ömrünün sonuna yaklaşmış kır saçlı kadının yüzüne baktı. O sakindi, sanki bebek sesini duymuyor gibiydi, diğer hemşireler de öyleydi.

Sonunda hemşire:

"Ağlıyor," diye, kendi kendine söylüyor gibi konuştu.

Bir diğeri:

"Ağlasın, bebek ağlarsa, gözleri duru olurmuş. İşte şimdi gidip baksan, gözleri pırıl pırıl bakıyordur," dedi.

Ama sonuçta bebek kesintisiz ağlamasıyla nöbetçilere rahat vermedi. Sonunda baş nöbetçi o yeni işe başlayan kıza seslendi.

"Bir bak bakalım. Emzik ver, almazsa anasının yanına götür."

Bebek emzik almıyordu, ağlamaktan dudakları morarmıştı. Gözlerini yumup, iki yumruğunu sıkmış, tüm gücüyle ağlıyordu. Hemşire onu anasının yattığı koğuşa götürdü.

Odadaki kadınlar sanki hırsızlık yaparken yakalanmış gibi, suçlu gibi susuyorlardı. Ağlayan bebeğin anasının yatağı ise boştu.

Hemşire:

"Hani o?" diye, ötekilere sordu.

Kimse cevap vermedi.

Nöbetçiler bir telaşla ayaklandılar, sonunda biri yemekhane kapısının açık kaldığını fark etti.

Anne bebeğini terk edip kaçmış. Dört günlük çocuk annesiz kalmış.

"Şimdi ne yapacağız?" anlamında genç kız baş nöbetçinin yüzüne baktı. O ise belli birine hitap etmeden, yavaşça konuşmaya başladı.

"Bu her zaman böyle oluyor, çocuklarını terk eden analar, daha bebeğin göbeği kurumadan, hastaneden çıkmadan kaçıyorlar. Ananın kaçtığını onun çocuğundan önce hiç kimse fark etmiyor. Hey gidi bahtı kara! Şimdi çeşit çeşit mamalar vermeye başlarlar, karnı şişer, hastalanır. Sonra ona iğne yapmaya başlarlar. Şuncağız şey, baksana başına gelecekleri ne kadar erken hissediyor."

Üçüncü Hikâye

Hastanenin karşısındaki durakta bineceğim otobüsü bekliyordum, birinin ağıt gibi ağlamasıyla irkildim. Bir baksam ilerde Köroğlu ağlıyor; şaşırdım, onun buralarda ne işi var ki, nasıl düşmüş buralara? Görmezden geldim, o benim komşum. Aslında yaşadığı binanın çevresinden pek ayrılmazdı; onun için "Fazla uzaklaşırsa geri dönemiyormuş," diyorlardı.

Bizim mahallede halk arasında "Otel" denilen büyük bir bina var. Üç katlı binanın uzun koridorunun iki tarafındaki sıra sıra kapılardan her birinden bir aile girip çıkıyor, o binada onun da tek odalı dairesi olmalı. Binaların çevresindeki çöpleri toplardı, bir de çöp atılan büyük konteynırların etrafını temizlerdi.

Yaz kış saçını sakalını kesmeyen, yalnız yaşayan bu adamcağız halk kahramanının adıyla tanınır, ona Köroğlu derlerdi. Yaşını tespit etmek zordu, ama saçında sakalında beyaz yoktu. Kimseyle konuşmazdı, onunla konuşmaya çalışan da yoktu zaten. Bu talihsiz adamın yakınına kim varsın? Bazen yaramaz çocuklar:

"Köroğlu, Köroğlu, hani senin atın?"" diye, onu kışkırtırlardı.

O zaman yaptığı işi bırakır:

"Senin anan Köroğlu, nenen Köroğlu," der, çocuklara doğru atılacakmış gibi ayağını tıpırdatırdı.

Bunun üzerine çocuklar çığlık çığlığa kaçışır, o da bir tuhaf kaba sesle kahkahalar atardı. Hem o neşeli hem çocuklar neşeli, sonra yine işine dönerdi. Eğer bunu komşu kadınlardan biri görürse, çocuklara iyi bir fırça atar, ona yaklaşmamalarını tembih ederdi. Aklı eksik olduğu için bir gün gerçekten çocuklara saldıracağından çekinirlerdi.

Köroğlu'nun yaşlı bir anası olduğunu söylerlerdi. Ana oğlunu arada görmeye gelir, ne yapıp ettiğini takip edermiş. "Kara yazılı ana üç dört günde bir gelip onun bulaşıklarını yıkayıp, odasını temizleyip gidiyor. Yemek pişirip koyuyor. O kara yazgılı da olmasa, bu insanların arasında yaşayamaz," diye konuşurlardı.

Başka bir şaşılası durum, böyle aklı kıt bir adam nasıl kalabalığın içinde yaşayabiliyor? Belki onun zararsız olduğu konusunda doktorlar kefil olmuştur. Her neyse, Köroğlu sokağa atılan çöpleri toplayıp, sokakların yaprağını süpürerek, o civardan uzaklaşmadan yaşıyordu. Soğuk günlerde kirpi gibi büzüşürdü, soğuktan korkardı, hava sıcaksa gönlü açılırdı:

"Kız bakalım, hadi biraz daha kız!" der, sevinçle güneşe elini sallardı.

Kendi kendine konuştuğunu görenler: "Yanında yoldaşı var," derlerdi. O, bu göze görünmeyen yoldaşına bilinmeyen bir geçmiş hakkında bir şeyler anlatırdı, kendi anlattıklarına, belki de göze görünmez yoldaşının sözlerine güler ya da üzülüp ağlardı. O bu toplumdan değildi, kaygısı da konuşması da başkaydı.

İşte o, bizim Köroğlu'muz burada ağlayıp duruyor.

Ciddi görünüşlü bir kadın yanına yaklaştı: "Kardeş, niçin ağlıyorsun?" diye sordu.

Birinin kendine soru sormasına mı şaşırdı yoksa bu ciddi kadından mı çekindi, ağlamasını kesti.

"Sen saçlı sakallı kocaman adamsın baksana. Hiç, erkek adam ağlar mı? Bu ayıp olur."

Köroğlu soğuk bir tavırla içini çekti.

"Anam öldü."

"Ne yapacaksın? Analar böyle işte, onlar çocuğundan erken ölüyor."

Köroğlu hastaneye doğru parmağını uzattı, sonra da yüksek sesle tekrar ağlamaya başladı.

Erkek adamın gözyaşlarını seyretmeyi kendine yakıştıramayan kadın arkasını döndü.

"Zavallı, anasına çok bağlanmış olmalı," dedi kendi kendine.

Hayal ve Gerçek

Üniversitede okuduğumuz yıllarda yurtta yer bulamadığımız için kiralık oda arıyorduk. Ben oralar daha çok hoşuma gittiği için, şehrin merkezindeki en sakin mahallede, Lenin anıtının yakınlarında, avlusu ağaçlı, çiçekli, etrafı bahçe duvarlı evlerin kapısına vardım. Ne zararı olacak, en azından denemiş olurum diye bir kapıyı çaldım. İçerde kocaman bir köpek havlıyor, salsalar beni lime lime edecek. Bir diğeri de kapısını açmadı. Üçüncü kapıda beklerken, içerden yaşlı bir nine çıktı. Doğrusu onu görünce gözlerime inanamadım, Aşkabat'ın göbeğinde, Puşkin heykelinin yanında, böyle güzel evde bir Türkmen'in yaşayacağı hiç aklıma gelmezdi. Genellikle merkeze başka milletten olanlar yerleşmişti, Türkmenler kıyıda köşede, gecekondularda ya da idare edecek şekilde yapılmış derme çatma binalarda yaşarlardı.

Üstelik bu ihtiyar tam köy insanı. Başı yazmalı, omzu soluk alaca entarili, ayağında lastik mest, ona bakarken kendi anamı ya da teyzemi görür gibi oldum. Kendimi toparlayıp ihtiyara selam verdim, sonra da niçin geldiğimi söyledim.

Yaşlı nine beni tepeden tırnağa inceledi. Üstüme başıma, ayağımdaki pabuca baktı. Birine mi benzetti, yoksa sadece annelik gözüyle mi inceledi bilmiyorum. Sonra soğukça konuştu.

"Bu civarda kimse sana oda vermez, oğlum. Burada oda arama," dedi.

O mahallenin öğrenciye kiralık oda vermek bir yana, başkalarıyla asla konuşmak bile istemeyen insanların yaşadığı bir yer olduğunu daha sonra öğrendim. Benim konuştuğum nine de ülkenin Kültür Bakanı, şair Gara Seyidiyev'in annesiymiş meğer. Ama benim gördüğüm ihtiyar bir bakanın ya da ülkenin meşhur şairinin annesi değil, bir sade insanın fukara anasıydı. Bu ninenin diğer çocuğu, Gara şairin ablası Bibi ana, şair Şalı Kekil'in hanımıymış. Bildiğimiz gibi Şalı Kekil önce "halk düşmanı" olarak hapse atılır, hapisten çıkınca da savaşa gönderilir. O daha zihninin yeni açıldığı sıralar "Kareliya Cengelinde" gibi o devir için edebi açıdan en güçlü eser kabul edilen manzum hikâyeyi yazdığı zamanda, savaş meydanında vefat eder.

Bu ananın o bahçeli eve nasıl sığabildiğine şaşırdım, oğul ananın koltuğuna sığsa da ana oğulun bahçesine sığmayabiliyor.

G. Seyitliyev derecesindeki başka bir şairin, üst düzey görevli ve milletvekili olan meşhur adamın anası köyden ziyarete gelmiş. Şairin eşi onu eve sokmaya gönüllü değil, ama yaşlı nine ne yapsın, kendi yavrusu, yüzünü görmeyi özleyip gelmiş bir kere, başka nereye gitsin?

Gözündeki öfkeyle ihtiyarı evinden çıkaramayan gelin onun lastiğini süpürgeyle gazetenin üstüne süpürmüş, sonra çıkarıp atmış.

Akşam işten gelen şair ananın sessiz gözyaşını görmüş. Çalışma odasına geçip, büyük serdar hakkında yazmakta olduğu eseri bir kenara itip "Ana" hakkında bir şiir kaleme almış. Onun annesine yazdığı şiir kısa sürede halkın sevgisini kazandı.

Hatırlarsak, Gara Seyitliyev'de de "Anacığım" adlı şiir var, üstelik o şiirin sözlerine bestelenmiş şarkı da meşhurdu bir zamanlar.

Şairler arasında şöyle bir söylenti yaşıyor: Kim sağlığında annesine yeterince hizmet etmemişse, anne hakkında çok yazar; kim anne diye çok ağlıyorsa, emdiği sütü ödeyememiştir.

Ak sütün hakkı kıyamete kalmazmış. Bu fani dünyada, olur olmaz, gerekli gereksiz işlerin, dertlerin arasında, en kutsal şeyi unuttuğumuzu bize annemiz hatırlatıyor.

***

Anne bize her zaman lazım, doğanın yasalarına ters gibi olsa da insan türü olarak anneyi hep özlüyoruz, yoksa bazı hareketlerimiz için annemizin azarlayacağını da biliyoruz, ama sonra pişman olmaktansa annenin azarlaması daha iyi.

"Azatlık"ta çalışırken, meşhur sunucu ve şarkıcı şair Geldi Beşiyev anısına bir program hazırlamıştım. Orada "Azatlık"ın tecrübeli çalışanı Nazar Hudayberdi, meslektaşını, önceden beraber çalıştığı arkadaşını anlatan bir konuşma yaptı. O konuşmada Geldi Beşim'in "Anam sen" şiirinden de söz açtı.

Nazar Hudayberdi'nin örnek verdiği dörtlük: "Bir bebekken, ipeklere beleyen" dizesiyle başlıyordu. Bunu söyler söylemez Nazar yüksek sesle ağlamaya başlamaz mı?

Şansımıza program canlı değildi, Nazar'ın ağlayışını görünce benim de boğazım doldu. Ne yani, benim annem yok mu? İpek yorganı olmasa da sonuçta benim annem de bizi bir şeye dolayıp, üşütmeden büyütmüş, belli.

Yakın zamanda annesinin "vefat etti" haberini alan Nazar'ın yüreğindeki acı taşmak için bir sebep arıyormuş demek. Bir süre sonra sakinleşti ve özür diledi.

Şöyle bir baksan o şiirde insanı ağlatacak öyle bir değişik şey de yok gibi aslında.

Bir bebekken, ipeklere beleyen,
Sevincim, kıvancım, canım annemsin.
Şefkat beşiğinde ninni söyleyen,
Kalbimin sultanı, kânım annemsin.

Nehirde salımsın, denizde "ada"m,
Çölde pınarımsın, dağda yolağım,
Söylesem dilimsin, seyretsem didem,
Ağzımın tadısın, "nan"ım annemsin.

İşte bu dizeler bizi, yetmişli yaşlarını yaşayan, saçı sakalı ağarmış iki adamı ağlattı.

***

"Azatlık" radyosunda çalıştığım devirle ilgili bir anı daha.

Türkmenistan'ın ünlü sanatçısı, sinema rejisörü ve senarist Yazgeldi Seyidov 80 yaşına bastı. Ben onunla ilgili bir program hazırladım. O sırada Moskova'da yaşamakta olan büyük üstada geçtiği şöhretli yolu, üstatlarını, çıraklarını ve vatanını anlatmasını rica ettim. Sonra da "Ömrünüzün en hoş, en etkileyici ânı sizce ne zamandı?" diye sordum.

Yazgeldi Ağabey üşenmeden, uzun uzun anlatmaya başladı.

"İyi bir terbiye alan insan anne babasını her zaman hevesle yâd eder. Büyük Fuzuli'nin sözleri ile söylersek 'Edep yolunu tut, edep gibi iyi şey olmaz.' Sovyet devrinde biz çok fakir ve çileli bir hayat yaşadık. Babamızı otuz sekiz yılındaki dağdağalarda 'halk düşmanı' diye kurşuna dizdiler. Onun mezarının nerede olduğunu hiçbirimiz bilmiyoruz. Anamız hem ana oldu hem baba, onun için anamız çok şefkatliydi. Hepimiz bir yerde, bir yorganın altında yatardık. Ortamızda anamız, iki tarafında da biz, çocukları. Bazen bir iş için akrabalara gidip, bir iki gün eve gelemesek, mesela ben gelmesem: 'Ha, benim anamın

kucağında yatmadığım bir günüm geçti, iki günüm geçti" diye hesap ederdim. Sonra gelip, kardeşlerimle hesaplayıp, o geçen günlerimin yerine anamın kucağında yatardım. İşte benim kalbimde iz bırakan unutamadığım anlar o anlardır."

Anne kucağı, anne şefkati onun için ülkenin devlet ödülünü almaktan, SSCB devlet ödülünden, kısacası, kazandığı her başarıdan hoş görünüyor.

Annesinin elinde büyüyenler Yazgeldi Ağabeyin sözlerinde ne kadar haklı olduğunu bilirler.

Annenin sıcak nefesi, hoş sözü ve eli çocuk için ilk sağlık hizmeti sayılır. Elini ya da parmağını acıtan çocuk onu anasına gösterir. Ana acıyan yerleri öper, okşar, bununla da ağrı geçer.

Annenin nasırlı eli sırtını sıvazlayınca, sanki boyunun uzadığını hissedersin. Çocuk bu hoş anı hiçbir şeyle değişmez. Yazık ki, bütün bunlar insana kısa süreliğine veriliyor, annenin sevgisi sürekli olsa da sıcak şefkati çok sınırlı.

Erkekler doğumundan itibaren; sadece çocuklukta değil her zaman kadına, bir şefkatli korumaya muhtaç ve nedense ömür boyu o manevi koruyucuyu özlüyorlar.

***

Anneler birer ar namus koruyucusu olarak, insanlık mertebesine ayrıca dikkat etmişlerdir.

Lebaplı şair ve yazar Övliyagulı Mövlamov kendi eserleriyle tanındığı kadar, usta şair Rehmet Seyidov'un yeğeni olarak da meşhurdur. İlk modern Türkmen liriği hakkında iyi bir eser yazmıştı.

Annesi, ailesine ve çevresine çeki düzen veren bilge bir kadındı. Övliyagulı ona "ene" (nine)[13] dediği için arkadaşları da Rehmet Seyidov'un kız kardeşine "nine" derlerdi. O ihtiyar

[13] Ene: Bazı Türkmen diyalektlerinde "anne" bazılarında "nine" anlamında kullanılır. Oğlu anne anlamında kullansa da arkadaşları nine anlayıp o şekilde kullanıyorlar ama aynı sözcükle.

hepimizin ninesi gibiydi. Onun Rehmet Seyidov'a çok benzediğini söylerlerdi.

İşte, o şefkatli anne, Rehmet Seyidov'un kız kardeşi Oguldöndi nine ağır hastalığa yakalanmış, sonunda nefesini saymaya başlamış.

Oğlu Övlüyagulı'yı yanına çağırıp:

"Benim üstüme atmaya yarayacak bir şeyin var mı?" diye sormuş.

Bir anda böyle bir soruyla karşılaşınca telaşlanan Övlüyagulı heyecandan, o anda:

"Evet, her şeyim var anne. Kadife de ipek de var," der.

Nine tavana gözünü diker, sesini çıkarmıyor.

Ersarı Türkmenlerinin geleneğine göre merhumun tabutu çıkarılırken değerli kumaş parçalarıyla örterler, sonra onları merhuma hizmet edenlere verirler.

Bugünün yarınını düşünmeden günübirlik yaşayan şairde kadife ya da ipek kumaşlar ne gezer? Övlüyagulı nefesini sayarak yatan garibin gönlünü yıkmamak için bir anda yalan söylemek zorunda kalmış işte.

"Annemin bir şeyi hiç o kadar dert ettiğini görmemiştim," diyor gözü yaşararak. "Tabutunun boş gideceğini düşünüp bundan haya etti. Ölüm döşeğinde yatıyor dediğimiz ihtiyar tersine geri dönüp, yavaş yavaş kendini toparlamaya başladı."

O günden itibaren Övlüyagulı annesinin dileğini gerçekleştirmek için tanış bilişini görüp, gerekli kumaşları bulmaya çalışır.

Ne var ki o zamanlar işe yarayacak güzel malı dükkândan satın almak da mümkün değildi. Ya alışveriş merkezinin başkanını görüp en gizli depolardan alacaksın, ya da on kat fiyatını ödeyip pazardan.

Övlüyagulı zaruri sayılan o kumaşları bir şekilde toplar. Bulduklarını anasına gösterir. Ana kumaşları yeterli görmüş olmalı ki, onların üstüne elini koyup, rahatlar. Sonra da çok vakit geçmeden o garip gözlerini yumar, pek acı da çekmeden öldüğünü söylediler.

"Anam, utancından sanki ölümü bekletti," derdi Övlüyagulı.

***

Komünistler zamanında biz yüreğimizden geçeni söylemekten mahrumduk, Batı'ya çıktıktan sonra, okul çocuklarının yazdığı serbest kompozisyon konularından birinin her zaman anne ile ilgili olduğunu anladım. İçlerinde en çok kullanılan konu başlığı: "Annem, benim ulaşılmaz ülküm." Bu gerçekten de böyle aslında, sadece kendi annemiz hakkında kendi açımızdan düşünsek bile böyle bir sonuca ulaşabiliriz. Elbette bizim annelerimizde de insana mahsus eksiklikler vardır herkeste olduğu gibi ama o eksikleri kendi başımıza hissetmemiz ya da ayırt etmemiz mümkün değil. Zamanı gelince biz annemize tercih edeceğimiz birine, daha tesirli bir sevgiye rastlarız. Onu sevip, kendimizi onunla bağdaştırırız, yani onunlayken daha mutlu olduğumuzu düşünürüz. Sonra ya anne sevgisi kalbimizde sönmeye başlar, ya da güçlenir; çünkü o andan itibaren annemizin aslında kim olduğunu, kimin çocuğu olduğumuzu anlamaya başlarız.

Kendi başına hayat kurduktan sonra annesini unutanlar hakkında söyleyecek çok bir şey yok, burada söz konusu ettiğimiz öteki grup, yani annesini unutmamaya çalışanlar. Çünkü anneye beslenen sevgi her zaman onun kendi çocuğuna bağlı değil.

Evet, bizim annemize kader ağır bir borcu daha yüklüyor, kaynana olmak. Bize ömür yolunda yoldaş olacak kişi annemizin eksikliklerini söylemeye başlıyor. Eşinden, seni seven, kalbini veren insandan annen hakkında sevimsiz bir söz duymak ne kadar ağır. Ama bu böyle, gerçeklerden ayrılıp nereye gideceksin?

Annenin eksiklerini yabancıdan değil en yakınından duyarsın bir gün. İlk duyduğunda yüreğin içine sığmaz, bu laflar sana ne kadar da sevimsiz gelir, ama yapacak bir şey yok, bunlar senin eninde sonunda duyacağın şeyler. Üstelik bu gerçeği sana eşin bazen öfkeli, bazen kinle hatırlatır durur. (İhtiyaç duyarsa onu annenin yüzüne karşı da söylemekten çekinmez.) Bu çok acımasız bir sınamasıdır hayatın ve bazı durumlarda felaketle sonuçlanır, evlat annesinden yüz çevirmek zorunda kalır ya da anne baba evladını ailesinden ayırır.

Onun için annelerimiz şöyle demiş: Oğlumun yanında odu var, kızımın yanında yadı; o od seni yakmazsa, yad da anne babadan mahrum etmezse, bu durum bahtının açıklığındandır. Sen muhteşem bir insanın kanadı altından çıkan çocuksun, o kanat sana yine gölge olur.

Borç

Biz çoğu zaman "Sağlığında annemizim kıymetini bilmemişiz," deriz. Peki gerçekten öyle mi? Belki de annesinin kıymetini bilmeyen yoktur, ama kıymeti bilmek başka onu ikrar etmek başka. Annenin kıymetini koruyamayan, ona yeterli saygıyı gösteremeyen dersen, o ayrı bir konu.

Yaşlılık devrinde annesine bakanların bakışıyla, annemizin bize bakışı arasında fark var, o fark Peygamberimizin bir hadisinde çok net ifade edilmiş: "Anne acizlik döneminde sana hizmet ederken hayatta kalmanı istiyordu. Sen ise aciz vaktinde onun hizmetini görürken annene hayırlı bir ölüm diliyorsun. Ama yine de gerçekten iyilik ediyorsun."

İnsan hayatında anne baba hakkı mühim bir borçtur, Kutsal metinlerde bu konu üzerinde çok durulmuştur. Âlemi yaratan Rab, Musa peygamber vasıtasıyla insanlığa gönderdiği on emirde de anne babaya saygıya ayrı bir yer vermiş. Aklımızdan

çıkarmamamız gereken bir husus da Musa peygamberin getirdiği ilk kanunun taşa yazılmış olduğudur.

Bu emir Kuran-ı Kerim'de de daha güçlü şekilde tekrarlanmış. Allahutaala anne babaya güzelce hizmet etmeyi kendi şanı saymış, bunu kendine ibadet etmekle denk derecede koymuş. Bu emir Kuran-ı Kerim'de "Ankebut" (29) suresinin sekizini ayetinde şöyle geçiyor: "Biz, insana, anne babasına iyi davranmasını emrettik." Benzer hükümler "Lokman" (31) suresinin on dördüncü ayetinde ve "Ahkaf" (46) suresinin on beşinci ayetinde de tekrarlanmaktadır.

Annenin yeri arşta ve başka olurmuş diye bir düşünce var. Derlerler ki ahiret günü gelir ve Rabb'in hükümranlığı başlar. Bu dünyada yaşamış bütün insanlar Arasat meydanında hesaba çağrılır. O zaman İsa Mesih'i doğuran Meryem Ana hatırına her insan annesinin adıyla çağrılır. İşte böyle, mahşer gününde bile annemizin adı bizim adımızdan önce geçecekmiş.

Aynı şekilde anne babaya iyilik yapmak, onları saymak Hak taalanın rızasını kazanmanın en iyi yollarından biri kabul edilir.

Anıt

Kadim Merv'de, Sultan Sancar'ın eşsiz ve büyük anıt mezarının batısında nispeten mütevazı dikkat çekici bir türbe vardır. Orası tarihi kaynaklarda Muhammet İbni Zeyd'in türbesi olarak geçer. Halk arasında ise kısaca "İmamcanlar" diye tanını.

Binanın dıştan görünüşü o kadar da kendine çekici değil, tersine biraz sıradan; asıl güzellik ve çekicilik türbenin içinde bulunuyor. O bina özellikle ziyaret için yapılmış, daha doğrusu kendi mülkünde şehit edilen Muhammet ibni Zeyd'in mezarının üstüne kurulmuş kümbet olmalı. Mekân tam manasıyla ebedi istirahatgâh adına uygun, duvarlar tezyin edilmiş, her zaman serin ve loş. İşte, zamanında bu kümbeti yeterli görmeyip,

kuzey ve doğu taraflarına eklemeler yapmışlar. O bölümde bir mezar daha var. Bu ikinci mezar daha sade.

Sonradan türbede bulunan ikinci mezar şöyle bir anlam kazanmış.

Girişte, kapının ağzında yatana ananın mezarı, içteki müzeyyen ve görkemli hücrede yatana oğlun mezarı diyorlar.

Söylenceye göre ağır yaralanan oğul düşmandan kaçıp, bu hücreye girmiş. Anne ise hücrenin kapısını kilitleyip kapıda durmuş. Kapıyı kırıp, içeri giren düşman önce anneyi öldürmek zorunda kalmış, çünkü annenin kendisi hayattayken eceli oğlunun üstüne bırakmayacağı belliymiş.

Sonra onların her birini vefat ettikleri yere defnetmişler ve onların üzerine bu kümbeti bina etmişler.

***

Rivayet etmişler ki:

Yemen illerinde bir adam Peygamber aleyhisselâma katılıp, savaşa gitmek istemiş. Peygamber ona: "Annen baban izin verdi mi?" diye sormuş.

Adam, "hayır" demiş. Bunun üzerine Hazreti Peygamber: "O zaman dön, anne babana sor, eğer izin verirlerse savaşırsın, olmazsa gücün yettiğince onlara hizmet et."

Elbette bu söz Allahutaala'nın birliğini tanımaktan sonra anne babaya hizmet etmenin savaş edip Allah'a yaklaşmaktan yeğ olduğunu ifade ediyor. Gerçekten de Peygamber aleyhisselâm: "Anne babaya hizmet etmek nafile namazdan, oruçtan, hacdan, umreden ve Allah yolunda cihattan hayırlıdır," demiştir.

Peygamber aleyhisselamın: "Cennet anaların ayağı altındadır," sözü de meşhurdur.

Bunun üzerine daha ne denebilir ki?

Büyük Mahtumkulu'nun babası Dövletmemmed Azadî "Va'z-ı Azat" adlı kitabında evlat üzerinde anne babanın kırk hakkı olduğu söyler. "Evlat o kırkın onunu bedenen hizmet ederek, onunu diliyle, onunu gönlünden ve onunu da malı ile ödemelidir," diyerek kırk hakkı bir bir sayıp gösterir ve peşinden çok önemli bir hususu hatırlatır: bu kırk hak kaynana ve kaynata için de geçerlidir.

Bu buyruk, bu tenbih öylesine yapılmış değil, çünkü hadiste şöyle geçiyor: "Anne babanıza iyi hizmet edin ki, evlatlarınız da size iyi hizmet etsin."

***

Değerli dostum, yazar Agageldi Allanazar hasta yatağında yatan "akgasını", yani babasını Tagtabazar'dan Aşkabat'a merkezi hastaneye getirip muayene ettirdi.

Babası hastanede yatarken yanından hiç ayrılmamış. Üstüne başına, döşeğine, beden temizliğine dikkat etmiş.

Yan tarafta yatan bir diğer hasta onun durumuna hayran olup:

"Benim üç çocuğum var. Senin tek oğlunun yaptığı hizmeti o üç çocuğumun hizmetine değişmezdim," demiş.

Allanazar Amca ise gönül rahatlığıyla:

"Ben bundan kendi anne babama yaptığımdan fazla hizmetten fazlasını görmüyorum," demiş.

Analar bizim halimizi hisseder, babalar ise her şeyi görür.

Evet, dünyada hesapsız bir şey yok. "Babana gösterdiğini oğlundan görürsün," demişler. Anne babasına el kaldıran adamı çocukları yetişince hırpalar. Anne babasını terk edenleri çocukları terk eder. Bu acımasız bir gerçek, çünkü Kitapta Hak taalanın adaleti çaresiz bırakılamaz diyor.

Yüreği yüreğime uygun birileri bulunsa bu sohbeti biraz daha uzatmak mümkündü. Ben sözü şimdilik İslam aleminde çok meşhur olan Mişkât adlı eserde anlatılan bir rivayetle bitirmek istiyorum.

Rivayet ediyorlar ki Musa aleyhisselâm: "Ey benim Rabbim, Ya Bari Huda, bana cennette yoldaş olacak komşumu göster!" demiş. Hak taala: "Filan yurttaki filan pazara git. Orada yüzü şöyle, boyu böyle bir kasap vardır. Cennette o adam senin komşun olacak," buyurmuş.

Musa kelimullah o dükkâna varmış. Orada gün batıncaya kadar beklemiş. Kasap bir parça eti heybesine atıp işten çıkınca, Musa aleyhisselâm kasaba yaklaşıp: "Beni misafir alır mısın, genç adam?" demiş. Kasap: "Evet," demiş.

Peygamber onunla evlerine varmış. Eve geldiklerinde biri kalkıp, o etten ona çorba pişirmiş. Sonra kasap bir zembil getirmiş. O zembilin içinde sanki güvercin yavrusu gibi eti kurumuş gitmiş bir kadın varmış. Genç kasap onu zembilden çıkarıp, doyuncaya kadar kaşıkla ağzına yemek tutarak beslemiş. Sonra giysilerini yıkamış, kurutmuş, giydirmiş. İhtiyar dudağını kımıldattıktan sonra tekrar sepete koymuş ve sepeti tavandaki halkaya asmış.

Musa aleyhisselâm: "Bu yaptığın nedir?" diye sormuş.

O genç: "Biliyor musun, bu benim anam. Artık iyice aciz düştü. Gücü oturmaya yetmiyor. Pazardan gelip anamı doyurmadan ben yiyip içmem," demiş.

Musa aleyhisselâm: "Gerçekten de öyle, peki, onun dudağının kımıldadığını gördüm, ne söylüyordu?" demiş. O genç: "Anam, ey Rabbim, oğlumu Musa'nın komşusu eyle diye dua ediyor," demiş. O zaman Musa aleyhisselâm kendini tanıtmış: "Sana müjde! Ben Musa'yım. Sen de benim cennetteki komşumsun."

Cennetin kapısını analar açarmış. Her birimize anne babamızdan böyle dua almak nasip olsun.

KORKAK ADAM ya da ÖZYAŞAMÖYKÜM

Size kendimle ilgili gerçeği, özyaşamöykümü söyleyeyim. Bunu benden daha iyi bilen yok. Aslında öyle pek ilginç olduğu da söylenemez. Yine de benim yaşamım.

Oldukça eski bir zamanda, geçen asrın ortasında, yani 1947 yılının 17 Nisan'ında, yoksul bir ailede doğmuşum. O zamanlar bizim ülkemizde varsıl aile yokmuş zaten. Eğer öyle bir aile olursa zararlı sınıf olduğu gerekçesiyle yok ederlermiş. Bu şekilde proleter yani yoksullar devletini kurmuşlar. İşte biz de o yoksullardan biriydik.

Bana Hudayberdi adını vermişler. Babamın adı Hallı. İkisini birlikte söylersen Hudayberdi Hallı oluyor. Benim edebi adım ya da yazılarımda kullandığım bir mahlasım yok.

Köyüm Türkmenistan'ın ortasında, Marı iline bağlı Bayramali şehrinin yakınında. Ona Merv diyorlar. Orası orta çağda büyük bir şehirmiş. Sonra Selçukluların başkenti olmuş. O zamanlar şehir dünyanın kültür merkezlerinden biriymiş. Sonra onu Cengiz Han yerle bir etmiş. Cengiz Han'ın ordusu tarafından yok edilen 900 şehir arasında Merv en büyüklerinden biriymiş, ayrıca tamamen yakılıp yıkılanlardan biri. Şehirdeki dokuz zengin kütüphane ateşe verilmiş işgal sırasında. İşgalciler birçok nadir eserle hamam ısıtıp, suya girmişler. Sonra da şehir ören yeri olmuş işte.

Büyük kütüphanelerin olmadığı yerde büyük şehir de olmazmış. Kitap, belki de dünyanın kapısıdır. Çok kütüphanesi varken Merv'i dünya tanıyormuş, Merv de dünyayı. O kitaplar ateşe verilince, dünya Merv'i unuttu. Küçük bir köye dönen kadim Merv de pamuk yetiştirmekten başka şey bilmez oldu.

Korkak Çocuk

Ben köyümüzü ve doğum günümü seviyorum. 17 sevdiğim bir sayı. Belki biliyorsunuzdur Nuh tufanı ayın 17'sinde başlamış, sonra başka bir ayın 17'sinde bitmiş derler. O zamandan beri bu tarih çok meşhur olmuş. Onun için bu meşhur günü ben her yıl en azından kendi kendime, içimden anarım.

Adıma gelince, pek de sevdiğim söylenemez. Aslında aynı anlama gelen ad bütün Türki dillerde, Farsçada ve Arapçada, Slav halklarında, hatta kadim İbranicede bile Natan El şeklinde var. Belki başka dillerde de vardır, ama ben başka dil bilmiyorum. Bu ad iki parçadan oluşuyor, yani birleşik ad. Çocukların birleşik adları söylemesi zordur. Onun için bu adı kısaltıp "Hutdı", "Hudı", arada bir "Hutduk" bile diyorlar. Ama bu kısaltmaların hiçbiri de hoş değil, hatta aslından da kötü. Çünkü bunlar tamamen anlamsız.

Adımın Aslan, Kaplan, Pars, hiç değilse Kurt olmaması hep üzmüştür beni. Ama sana böyle denmiş bir kere, nasıl "o ben değilim" diyebilirsin ki?

Bu adın kötü yanı, Türkmen halk masalları arasında "Korkak Hudayberdi" adında sevimsiz bir masal var. O masalı herkes biliyor. O masalda "Korkak Hudayberdi" adında bir çocuk tilkiden korkup her zaman elinde ne varsa tilkiye kaptırıyor. Bu şekilde tilkiden korkup ikide bir rezil olduğu için onun adı "Korkak Hudayberdi" olarak kalmış.

Beni kızdırmak istediklerinde "Korkak" derlerdi. Bunu kaldıramadığım için çocuklarla kavga ederdim. Cesur olduğumu

göstermek için, burnum kanayıncaya, gömleğim yırtılıncaya kadar devam ederdim didişmeye.

Ne var ki her "Korkak Hudayberdi" diyenle dövüşmek elinden gelmez. Eve gelirim, duvarda asılı radyo da "Korkak Hudayberdi" demektedir bağırarak.

Çocukluğumda o masaldan hareketle yazılmış radyo oyunu vardı. Onu ses taklitleri yaparak seslendirirlerdi. Oyun içinde müziğe de yer veriyorlardı. O devirde televizyon olmadığı için herkes radyo dinlerdi. Radyoyu bir açarsın, tilkiden korkan "Korkak Hudayberdi" hakkında oyun vardır yine. İçinden radyoyu kırmak gelir, ama köyde radyo çok, birini kırmak anlamsız. Sonra bizim köye de televizyon geldi, radyo dinleyenler azaldı. Ama bu sefer de "Korkak Hudayberdi"nin çizgi filmini yapıp onu göstermeye başladılar. Elbette, masalın sonunda Hudayberdi kahramanlık gösterip devleri yeniyor, tilkiden öcünü alıyor. Ama yine de onun adı "Korkak Hudayberdi" olarak kalıyor.

Dermansız Dert

Bir yandan okul bir yandan işle büyüyorduk. Derslerden sonra pamuk tarlasında çalışırdık. Pamuk tarlasındaki yabani otların temizliği, sulama, pamuk kozaları açıldıktan sonra da yüz gün kadar toplama mevsimi. Pamuk toplama sırasında okullar kapanırdı. Çünkü komünist liderler "Pamuk bizim zenginliğimizdir!" derlerdi. Ama ne kadar çok pamuk toplarsak toplayalım biz zengin olmazdık. Çünkü yaşadığımız ülke proleterlerin, yoksulların vatanıydı.

Bizi, orta öğretim öğrencilerinin hepsini komsomola[14] kaydederlerdi. Yoksa öğrenciler komsomola girmenin ne olduğunu,

[14] Komsomol (Rusça kısaltma) – Коммунистический Союз Молодёжи – Komünist Gençler Birliği

hatta VLKSM[15] sözünü anlamıyorlardı. Yine de VLKSM üyesiydik.

Büyüdükçe adıma alıştım. Belki korkak diyenler olmuştur ama o kadar da korkak değildim sonuçta. Ama kendimde bir parça korkaklık olduğunu da hissetmiyor değildim. Bunu ilk kez köyümüzün en güzel kızına aşk mektubu yazmaya çalışırken anladım. Daha mektuba başlamadan elim titremeye, yüreğim gürültüyle atmaya başladı. Aklıma hoş bir söz gelmiyor, ne yazacağımı, nasıl yazacağımı bilemiyorum. Henüz yazmadığım o mektubu o kıza nasıl vereceğim diye terlemeye başladım. Ona kendisini sevdiğimi söylemeye o kadar korktum ki. Niçin korktuğumu da anlamıyordum. İşte o zaman bir kıza açılmanın oğlanlarla dövüşmekten daha zor olduğunu anladım. Sonunda o mektubu yazamadım.

Sonra bir de baktım uzun teneffüste bir oğlan benim âşık olduğum kızla el ele gidiyor. O oğlanın boyu benden uzun olsa da aklı benimki kadar yok. O oğlanı da kızı da boğmak istiyordum. Ama karşılarına çıkmaya cesaret edemedim. Demek, korkakmışım. Onun yerine, gün boyu, hatta akşam da yemek yemedim.

Annem: "Niye yemiyorsun?" diye sordu. "Hasta oldum," dedim. Neyse ki annem niçin ve neyden hastalandığımı sormadı.

Sonra bir güzel kıza daha âşık oldum. Ona da açılamadım. Artık bendeki korkaklığın küçümsenemeyecek kadar çok olduğunu itiraf ediyordum, "Korkak Hudayberdi" masalının boş yere çıkmadığını anlamaya başlamıştım.

Sonra üçüncü kız... Bu şekilde, korkaklığım yüzünden, birçok güzel kızı elimden kaçırdım. Biraz daha korkaklık etsem evlenirken peruk takmak zorunda kalırdım.

---

[15] VLKSM (Rusça kısaltma) – Всесоюзный Ленинский Коммунистический Союз Молодёжи – Sovyet Leninci Komünist Gençler Birliği

Meslek

İnsanın hayat boyu yürüyeceği yol, onun karakterinden ortaya çıkarmış, böyle bir söz var. Korkaklık benim iyi bir meslek seçmeme de engel oldu.

Liseyi bitirdiğimde sesten hızlı uçakları sürmek istemedim örneğin. Devasa gemilerin kaptanı olmak gibi bir hayalim de yoktu. Yoksa aslında derslerim iyiydi. Bir kez matematikten olimpiyata bile katılmıştım, dereceye giremedim ama olsun. Ben insanların göğsünü açıp, bağırsaklarını bir kenara çıkarıp, kalbindeki hastalığı tedavi eden doktor ya da güçlü bir sporcu olmayı da başaramadım.

Hiçbir mesleği olmayanlara köy yerinde hazır iş var. Eline bel alıp ekin tarlasına gider. Pamuk tarlasında ya da sebze bahçesinde çalışır. Okulda öğretmenler "Okumak istemiyorsan pamuk tarlasına gidersin," derler. Ama ben pamuk tarlasında sabahı edip, güneşi batırmak da istemiyordum. Çocukluğumdan beri pamuk tarlasında çalıştığım için onun ne olduğunu iyi biliyordum çünkü.

Annemi dinlesem, biraz daha okuyup, sonra satıcı olmalıydım. Ona göre satıcılık gibi iyi meslek, satıcı gibi zengin ve rahat yaşayan yok. "Sen her zaman dükkânda elin almak için sıraya girdiği kıt malların arasında olursun," diye düşünüyordu annem. Belki öyledir de ama ben kitap okumak, başka yurtları görmek istiyordum.

Bu hevesle Türkmen Devlet Üniversitesinin Türkmen Dili ve Edebiyatı fakültesine girdim. Üniversiteyi bitirip öğretmenlik mesleğine sahip oldum. Bana ülkenin taşrasında bir köye gidip öğretmenlik yapmam söylendi. Ama canım öğretmenlik yapmak istemedi. Çünkü çocuklara "Korkak Hudayberdi" masalını öğretmem gerekecekti. Onun için edebiyat dergisinde işe girdim.

Doğrusu "Kahraman Hudayberdi" adında, çok heyecanlı bir kitap yazmak istiyordum.

Bu korkaklığım işte de engeller çıkardı önüme. Hiçbir zaman büyük görevlere gelemedim. Yönetici olup başkalarına emir vermek ne güzel bir şeydir, yazık, hep yöneticilerin emirlerini yerine getirdim. Edebiyat dergilerinde dizgi hatalarını kontrol ettim, başkalarının yazdığı eserleri düzelttim, önceden yazılıp hazırlanan malzemeleri Türkmenceye çevirdim ve buna benzer işlerle meşgul oldum. Her zaman çok çalıştım az ücret aldım. Bir nişana, madalyaya ya da saygıdeğer isme uygun görülmedim. Kim bilir belki de Komünist Partisinin isteğine uygun çalışamamışımdır.

Gençliğimde bir ara bu karakterimden kurtulmak için bıyık bırakmayı kafaya koymuştum. Bıyıklı adamlar cesur olur ne de olsa. Bıyıklı adamlar, nasıl da heybetli görünür. Onlar çok sert, sözünün üstüne söz söylenmeyen, dediğim dedik adamlar olur. Ama sonra kendimdeki korkaklığın bıyıkla düzelmeyeceğini anladım. Eğer bir adam bıyıkla gözünü budaktan sakınmaz cesur biri olabilecek olsa bıyıksız erkek kalmazdı.

Cesurluk için başka bir yol varmış. Bunun için Güney Afrika'ya uçmak lazım. Orada safariye çıkmalı ve aslanların, fillerin özgür yaşadığı yere varmalı. Dediklerine göre oradaki aslanlar kaplanlar insana dokunmuyormuş.

Bir kenarda yatmış kestirmekte olan aslanın yanına varıp, kuyruğunu çekmeli ya da kulağını bükmeli. Bunu yapabilirsen sana mühürlü tasdikli özel bir belge veriyorlar.

"Bu sayın bay (adın soyadın) cesurların da cesurudur. O yatan aslanın kuyruğunu çekti, neredeyse koparacaktı."

Tanığın imzası Tarih Mühür

O belgeyi çerçeveletip, evinin duvarına, herkesin görebileceği bir yere asmalı. Ama Güney Afrika'ya gidip gelmenin masrafı tahmin edemeyeceğim kadar çokmuş.

Fırsat

Ben du dertlerle yaşarken, yurdumuzda büyük bir değişim oldu. Eskiden Moskova'ya, yani Rusya'ya bağımlıydık. Artık bağımsız olduk. İşte o zaman yurdumuzun herkesin kanunlar önünde eşit olduğu, gerçekten bağımsız ve özgür bir hukuk devleti olmasını istedim. Ama devlet başkanı bütün hukuku elinde topladı, yurdun bütün zenginliğini kendine kullandı. O kendini eski zaman padişahlarından biri kabul ediyor, öyle davranıyordu. Resmi yöneticiler de ona: "Bizim Peygamberimiz", hatta bazıları "Tanrımız" diye hitap etmeye başladı. O böylece hem tanrı hem peygamber hem de devlet başkanı oldu. Ben bunu kabullenemedim, düşünüp taşınıp buna izin vermemek lazım dedim. Kahramanlık istiyorsan işte fırsat ayağına gelmiş, yurdundan çıkmadan cesaretini gösterebilirsin. Eninde sonunda cesur istiyorsam halk için, yurt için, mertçe mücadele etmeliyim.

Ortaya çıktım ve: "Sen ne tanrısın ne peygamber. Sen diktatörsün. Sen halkın haklarını görmezden geliyorsun," diyerek başkanı eleştirdim. O da beni hapse attı.

Hapis kitaplarda yazılandan daha kötüymüş. Sanırım hapis hakkında yazanlar daha önce orada yaşamamış insanlar. Çünkü görmediğin bir şeyi bilmeyen birine anlatırsan bu ilginç olur. Orada üstüne demir kapı kapandıktan sonra senin tuvalete gitmene bile izin vermiyorlar. Ben hapisten korktum ve diktatörü eleştirmeyeceğime söz verip zar zor da olsa oradan çıktım.

Ama ülkede diktatörün yaptığı kötü işler gittikçe artıyordu. Derken cesaretimi bir kez daha sınamayı aklıma koydum. Bu kadar da korkak olmamalıydım sonuçta. Acımasız diktatör

hakkında daha açık konuşayım, sesimi dünya duysun, bir şey olursa, dünya toplumu beni korur deyip, ülkenin durumunu özgür radyo aracılığıyla anlatmaya başladım.

Diktatör beni siyah elbiseli ve çok şüpheli adamlara yakalattı. Onlar elimi arkadan bağlayıp beni arabaya attılar. Bozkıra çıkarıp bir güzel dövdüler. Pestilimi çıkarıp, artık ölmüş olmalı diyerek bir çukura atıp gittiler.

Bu sefer de bozkırdaki tilki ve çakallardan korktum. Çünkü çok yakın bir yerden çakal sesi geliyordu. O belki de kanımın kokusunu almış, ondan uluyordur.

İşte o zaman cesur olmadığıma cidden utandım. Sportmen olmadığıma üzüldüm. Eğer ben korkmayıp boks ya da güreş takımına katılmış olsaydım beni dövenlerden hiç değilse birini alt edebilirdim. Oysa onlara hiç karşılık verememiştim. Adamlar beni kum çuvalı tekmeler gibi tekmelediler.

Bizim halkımızda "Korkağı kovalarsan cesur olur," diye bir atasözü var. Beni hem kovaladılar hem tutup dövdüler. Yine de cesur olmayı başaramadım, tersine eskisinden de korkak oldum. Belki de yarı korkağı kovalarsan cesur oluyordur.

Korkak Adam

Cesur olma hayalim başarısızlıkla sonuçlandı nihayetinde. Bir zamanlar korkak çocuktum, artık korkak adama döndüm. Şimdi vatanımdan çok uzak bir yerde yaşıyorum. Ama bu benim vatanımı sevmeme engel değil.

Yurdumun güzelliği ve orada yaşayan insanlar hakkında kitap yazıyorum.

Benim yaşamöyküm buna benzer bir şey işte. Bu özyaşamöyküsü kıvanç duyulacak bir şey değil. Zaten ben de gerçeği itiraf etmek için yazdım bunu. Hayatta cesur olmak için her zaman imkân ve ihtimal vardır. Bunu da itiraf ediyorum.

Erkekler Nasıl Ölür?

Hudayberdi Hallı

Hudayberdi Hallı'nın hikâyelerini okurken çarpık bir sistemin dar kalıplarında yaşayan küçük insanların küçük dünyalarına odaklanırız. Bazen pamuk tarlasında çalışan genç kızların bir çocuk gözünden seyrettiğimiz dünyası olur bu, bazen toplumun dışına itilmiş bir bağımlının bir türlü çıkamadığı kısır döngü olur. Kahramanların kimi sistemin zayıf noktalarını keşfedip ustaca yükseldiği hâlde mutsuzdur, kimi dönen çarklar arasında tutunamadığı, dolap çevirmeyi istese bile başaramadığı için... Okulda büyük anlatılar ve hayallerle yetiştirilen gencin bir gün okuyup büyük adam olunca bakıp ibret alacağı bir eski ayakkabısı olmayacaktır hiç. Dünyanın en ileri devletlerinden birinde yaşamaktan ona düşen zenginlik payı güzel dikişli siyah bir deri ayakkabıdır en fazla ama o da ayağını sıktığı için uzun süre giymesi mümkün değildir. Burada insanın aklına şu soru geliyor, aslında ayağı sıkan şey neydi; dar gelen ayakkabı mı, bir türlü gerçekleşmeyen hayaller mi, yoksa insanları belli kalıplara sıkıştırmaya çalışan sistem mi?

Fiyatı: 50 TL
ISBN 978-605-71338-3-0
9 786057 133830
www.ferfir.com